

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
CUMHURİYET TARİHİ ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ MALİYE VE TİCARET
VEKÂLETİ SALNAMESİNİN TRANSKRİPSİYON VE
DEĞERLENDİRMESİ (1925-1926)**

MUSTAFA ONAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DOÇ.DR. YAKUP KAYA

KONYA - 2022

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mustafa ONAY		
	Numarası	19810501002		
	Ana Bilim /BilimDalı	Tarih /Tarih		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Türkiye Cumhuriyeti Maliye ve Ticaret Vekâleti Salnamesinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi (1925-1926)			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığımı bildiririm.

MUSTAFA ONAY

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mustafa ONAY		
	Numarası	19810501002		
	Ana Bilim /BilimDalı	Tarih/Tarih		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	TezDanışmanı	Doç.Dr. Yakup KAYA		
Tezin Adı	Türkiye Cumhuriyeti Maliye ve Ticaret Vekâleti Salnamesinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi (1925-1926)			

Osmanlı Devleti'nde bir yıllık olayları göstermek amacıyla hazırlanan eserlere salname adı verilmiştir. Bu yıllıklarda devlet teşkilatı, eğitim durumu, ekonomik hayat, sosyal yaşam, yüksek devlet memurlarına ait bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca Ticaret, Maliye, Adliye ve Maarif nezaretlerine bağlı okul, matbaa, kütüphaneler ve İstanbul'da çıkan gazetelerin adları da salnamelerde yer almaktadır. Osmanlı Devleti'ndeki ilk resmi salname, 1847 yılında "Salname-i Devlet-i Osmaniye" olarak yayınlanmaya başlanmıştır. Bu tarihten itibaren periyodik olarak çıkarılmaya devam etmiştir. Devlet salnamelerinin Cumhuriyet döneminde yayımına devam edilmiş, ilk ikisi Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi adıyla 1925-1926 ve 1927-1928 yıllarında Osmanlı alfabesiyle, üçüncüsü Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı adıyla 1928-1929 yıllarında Latin harfleriyle basılmıştır. Bu çalışma Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamelerinin 1925-1926 yıllarında Osmanlı alfabesi basılan nüshasından oluşmaktadır. Maliye ve Ticaret Vekâleti'ne ait olan kısımları günümüz alfabesiyle transkribe edilerek değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Salname, ticaret, maliye, nafia, 1925-1926 yılları

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	MUSTAFA ONAY		
	Student Number	19810501002		
	Department	History		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Doç.Dr. Yakup KAYA		
Title of the Thesis/Dissertation	Transcription and Evaluation of the Ministry of Turkish Republican Finance and Trade Yearbook (1925-1926)			

The works prepared to show the events of one year in the Ottoman Empire were called salname. In these annals, information about the state organization, educational status, economic life, social life, and high civil servants are included. In addition, the names of schools, printing houses, libraries and newspapers published in Istanbul are included in the yearbooks, which are affiliated to the Ministry of Commerce, Finance, Courthouse and Education. The first official yearbook in the Ottoman Empire began to be published as "Salname-i Devlet-i Osmaniye" in 1847. Since then, it has continued to be issued periodically. Publication of the state yearbooks continued in the Republican period, the first two were published under the name of the Turkish Republic State Yearbook in 1925-1926 and 1927-1928 in the Ottoman alphabet, and the third was published in Latin letters in 1928-1929, under the name of the Republic of Turkey State Yearbook. This study consists of the copy of the State Yearbooks of the Republic of Turkey, which was printed in the Ottoman alphabet in 1925-1926. The parts belonging to the Ministry of Finance and Commerce have been transcribed and evaluated with today's alphabet.

Keywords: Yearbook, trade, finance, nafia, years 1925-1926

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vi
ÖNSÜZ.....	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDAN CUMHURİYETE İKTİSAT POLİTİKASI

1.1. Osmanlı Modernleşmesi	5
1.2. Divanı Hümayundan Nazırlıklara Geçiş.....	7
1.3. Osmanlı Ekonomisinde Modernleşme	10
1.3.1. Tarım	10
1.3.2. Ticaret.....	12
1.3.3. Sanayi	13
1.4. Düyun-u Umumiye İdaresi.....	14
1.5. Milli İktisat Politikası.....	16
1.6. İzmir İktisat Kongresi	18
1.7. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kuruluşu.....	20
1.8. İcra Vekilleri Heyeti.....	22
1.9. Maliye Vekaleti	23
1.10. Ticaret Vekaleti	23

İKİNCİ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYON

2. 1. 1925 ve 1926 yılları arasındaki Türkiye Cumhuriyeti Maliye ve Ticaret Vekâleti Transkripsiyonu	30
2. 1. 1. Maliye Vekâleti	30
2. 1. 2. Ticaret Vekâleti.....	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TRANSKRİPSİYONUN DEĞERLENDİRMESİ

3.1 Değerlendirme.....	95
3. 1. 1. Maliye Vekâleti.....	95
3. 1. 2. Ticaret Vekâleti.....	99
SONUÇ	100
KAYNAKÇA	102
EKLER.....	105

KISALTMALAR

a.g.e.	:Adı Geçen Eser
a.g.m.	:Adı Geçen Makale
a.g.t.	:Adı Geçen Tez
C.	:Cilt
Ed.	:Editör
H.	:Hicri
M.	:Miladi
s.	:Sayfa
S.	:Sayı
ss.	Sayfalar Arası
TCDS	:Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnâmesi
TTK	:Türk Tarih Kurumu

ÖNSÖZ

Bu çalışma, 1925-1926 tarihlerine ait Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi esas alınarak hazırlanmıştır. Bu yıllar içerisindeki maliye ve ticaret vekâleti ele alınmıştır. Vekâletler kısmında verilen olaylar ve gelişmeler meydana geldiği anda yazılmış ve kaydedilmiştir. Bu durum dönemle ilgili gerçekçi ve doğru bilgilere ulaşmayı sağlar. Verilen bu bilgilerin transkript edilmesi ve değerlendirilmesi, dönemin anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

Çalışma giriş ile birlikte üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde genel olarak salnameler ve 1925-1926 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi hakkında bilgiler ile çalışma yöntemine dair bilgiler yer almaktadır.

Birinci bölümde; Osmanlı İmparatorluğundan Cumhuriyete kadar uzanan dönemde genel iktisat politikası hakkında genel bilgiler verilmiş olup maliye ve ticaret vekâletlerinin dönüşümü hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde ise maliye vekâleti ve ticaret vekâleti transkripsiyonu yapılmıştır. Transkripsiyon çalışması yapılırken, her ne kadar Osmanlı alfabesinde büyük ve küçük harf ayrımı bulunmasa da, özel isimlerde büyük, küçük harf kullanımlarına dikkat edilmiş, kesme işaretleri kullanılmıştır. Metinde bütün uzun sesler (â-û-î) şeklinde uzatma işaretleriyle gösterilmiştir, (Aydın) harfi kesme (‘) işareti ile verilmiştir. Kişi isimlerinin yazımında da orijinaline sadık kalınarak yazılmıştır.

Üçüncü yani son bölümde ise salnameden elde edilen bilgiler ve araştırma konusuna ait diğer kaynaklar incelenerek vekâletlerin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Tez süreci boyunca yönlendirmeleri ile çalışmaya katkı sunan danışmam hocam Doç. Dr. Yakup KAYA’ya özellikle teşekkürlerimi sunarım. Değerli jüri üyesi hocalarım Prof. Dr. Bekir BİÇER ve Doç. Dr. Çağatay BENHÜR’e tezime sağladıkları katkılardan dolayı teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans dönemi boyunca manevi ve maddi her türlü desteğiyle her zaman yanımda olan değerli eşime teşekkür ederim.

GİRİŞ

Bir yıllık olayları topluca göstermek üzere hazırlanmış eserler için kullanılan “Salnâme” kelimesi, Farsça “sene” ve “mektup-kitap” anlamına gelen iki kelimededen oluşmaktadır.¹ Salnâmelerde, bir yıl boyunca yaşanan hadiselerle, coğrafi veya idarî bir bölgenin, şehir ya da farklı diğer yerleşim birimlerine ait bilgiler yer almaktadır.²

Avrupa’da kilise astrologlarının fal kitapları olarak hazırladığı yıllıklar Osmanlı salnâmelerinin öncüsü olarak kabul edilmektedir. XVII. yüzyıl sonlarında hazırlanan *Almanach de Royale* (Krallık Yıllığı) astronomideki bilgileri esas alarak daha bilimsel bilgiler vermeye başlamıştır. Sonraki dönemlerde bu yıllıklarda devlet görevlileri ile ilgili bilgiler, önemli günleri gösteren cetveller yer almıştır. Giderek daha resmi bir nitelik kazanana bu yıllıkları diğer Avrupa ülkeleri de yayınlamaya başlamıştır.³

Yıllıklar Osmanlı Devleti’nde de iki şekilde yayınlanmıştır: Devlet Salnameleri ve özel kuruluş salnameleri. Osmanlı’da ilk devlet salnamesi, Sadrazam Reşid Paşa’nın öncülüğünde Ahmed Vefik Paşa tarafından hazırlanmıştır. 1847 (H. 1263) yılında hazırlanan bu salnameye, *Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye* adı verilmiştir.⁴

Devlet Salnâmeleri genel olarak bir ülkenin; özelde de tüm detaylarına değin bir şehrin görüntüsünü ortaya çıkaran nadireserlerdir.⁵

1847-1918 (H. 1263-1334) tarihleri arasında 68 adet basılan devlet salnâmeleri, 1912-1916 (1328-1332) yılları arasında savaş yüzünden yayınlanamamıştır. Sonuncusu 1918 (H. 1334) tarihini taşıyan devlet salnâmeleri Cumhuriyet döneminde yayınlanmaya devam etmiştir.⁶

¹ Hasan Duman, *Osmanlı Salnâmeleri ve Nevşalleri Bibliyografyası ve Toplu Katalogu*, C. 1, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara, 2000, s. XVIII.

² Ahmet Zeki İzgöer, “Osmanlı Salnâmelerinin Şehir Tarihi Bakımından Önemi”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 3, S. 6, İstanbul, 2005, s.539.

³ Nuri Akbayar, “Osmanlı Salnâmeleri”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985, s. 1247.

⁴ Duman, *a.g.e.*, s. XVIII.

⁵ İzgöer, *a.g.m.*, s. 550.

⁶ Bilgin Aydın, “Salnâme”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 36, İstanbul: 2000, s. 52.

Osmanlı Devlet Salnamelerinin dışında resmi salnâmeler de yayınlanmaya başlanmıştır.⁷ Bu salnamelere “Nezaret Salnâmeleri” adı verilmiştir. Nezaret salnamelerine verilebilecek örnekler arasındaseraskerlik ve *Harbiye Nezâreti* tarafından 1865-1908 (H. 1282-1326) yılları arasında on dört defa yayınlanan *Salnâme-i Askerî* yer almaktadır. *Salnâme-i Askerî*'de Osmanlı deniz ve kara orduları hakkında bilgiler bulmak mümkündür. Bu salnameler askeri tarih çalışmaları için önemli bilgiler içermektedir.⁸ Nezaret salnamelerine diğer bir örnek 1891(H. 1307)-1925-1926 (1341- 1342) yılları arasında yayınlanan *Bahriye Salnâmesi*'dir.⁹Salnamede deniz kuvvetleri ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.¹⁰ Diğer bir nezaret salnâmesi de *Salnâme-i Nezâret-i Hâriciye*'dir ve 1885-1902 (1302-1320) yılları arasında dört kez yayınlanmıştır. Nezaretlere ait diğer bir salnâme de *Maârif-i Umûmiyye Nezâreti* tarafından 1898-1903 (H. 1316-1321) yıllarında altı defa yayınlanan *Maârif Nezâreti Salnâmesi*'dir. Eğitim tarihi araştırmalarında önemli bir kaynak olan bu salnâmelerde maarif nezaretinin tarihi, memurlar, maarif nazırları, okullar ve eğitim ile ilgili diğer konular hakkında bilgiler yer almaktadır.¹¹

Vilayet Salnameleri de resmi salnameler içinde yer almaktadır. Bu salnameler 1864 yılından itibaren yayınlanmaya başlamıştır. İlk Osmanlı Vilayet Salnâmesi 1283 H. (1866 M.) senesinde çıkarılan *Salnâme-i Vilayet-i Bosna*'dır.¹² Vilayet matbaalarında basılan vilayet salnâmeleri, içerikleri bakımından yayımlandıkları vilayetlere göre farklılıklar göstermekle birlikte, genellikle kentin yönetimi, ekonomik yapısı, eğitim-öğretimi, coğrafyası, tarihi vedemografik yapısına dair bilgileri içermektedir.¹³

Osmanlı Devleti'nde özel kurumlar veya şahıslar da salnâmeler yayınlamışlardır. Özel salnâmelere Ali Suâvi tarafından çıkarılan *Türkiye Fî Sene*

⁷ H. Refik Ertuğ, “Osmanlı Devrinde Salnâmeler”, *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl:9, S.8, İstanbul 1973,s. 10.

⁸ Aydın, *a.g.e.*, s.52.

⁹ İlhan Palalı, “Osmanlı Salnâmeleri ve Tarih Araştırmalarındaki Kaynak Değeri”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 23, 2010/Ocak-Haziran, s. 5; Duman, *age.*, s.7.

¹⁰ Ertuğ, *a.g.e.*, s.11.

¹¹ Aydın, *a.g.e.*, s.52-53.

¹² Duman, *a.g.e.*,s.5.

¹³ Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, TTK, Ankara 1991, s. 293; Aydın, *age.*, s.53.

1288¹⁴, Ebüzziya Mehmed Tevfik Bey'e ait olan *Salnâme-i Hadîka*, *Salnâme-i Ebüzziyâ*, *Rebî-i Ma'rîfet*, *Nevsâl-i Ma'rîfet*¹⁵; daha sonra çeşitli gazete ve dergiler de yayınlanan *Nevsal-i Asır* (1896-1898), *Karagöz Salnâmesi* (1910-1913), *Nevsal-i Servet-i Fünun* (1895-1898), *Nevsal-i Malumat* (1898 ve 1901) bunlara örnek olarak gösterilebilir.¹⁶

Çalışmanın ana kaynaklarını oluşturan ve resmi salnâmeler arasında yer alan *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnameleri* ise 1925-1926 ve 1927-1928 yıllarında Arap harfleriyle, 1928-1929 yıllarında *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı* adıyla Latin harfleriyle basılmıştır.

1925-1926 yılına ait TCDS'de şu başlıklar yer almaktadır:

Takvim, Teşkilat-ı Esâsiye Kânûnu, Re'is-i Cumhur Hazretlerinin Tercüme-i Hâlleri, Riyaset-i Cumhûr Dâ'iresi, İcrâ Vekilleri Hey'eti, Büyük Millet Meclisi, Encümenler, Baş Vekâlet, Divân-ı Muhâsebât, Diyânet İşleri Riyâseti, Evkâf-ı Müdüriyet-i 'Umûmiyesi, Adliye Vekâleti, Dâhiliye Vekâleti, Posta ve Telgraf ve Telefon Müdüriyet-i 'Umumiyesi, 'Umûm Jandarma Kumandanlığı, İskân Müdüriyet-i 'Umûmiyesi, Ankara Şehr-i Emâneti, İstanbul Şehr-i Emâneti, Hâriciye Vekâleti, Elçilikler ve Şehbenderlikler, Matbu'ât Müdüriyet-i 'Umûmiyesi, Anadolu Ajansı, Mâliye Vekâleti, Rüsûmât Müdüriyet-i 'Umûmiyesi, Tapu Müdüriyet-i 'Umûmiyesi, Kadastro Müdüriyet-i 'Umûmiyesi, Duyun-ı 'Umûmiye Müdüriyet-i 'Umûmiyesi, Ma'ârif Vekâleti, Rasadhâne Müdüriyeti, Nâfi'a Vekâleti, Zirâ'at Vekâleti, Ticâret Vekâleti, Seyr ü sefâin Müdüriyet-i 'Umûmiyesi, Türkiye Sanâ'i ve Ma'âdin Bankası, Sıhhiye Vekâleti, Bankalar, Vilayetler (Osmanlı Devleti sınırları içerisinde bulunan tüm vilayetler ayrı ayrı verişmiş), Tebdilât ve Hata ve Sevâb Cedveli.

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarına ait maliye konularıyla ilgili çalışmalar yapılmıştır. Dönemin ekonomik yapısıyla ilgili yüksek lisans ve doktora tezleri yer almaktadır. Bu tezlerde belli bir alanı kapsayan çalışmalara yer verilmiştir. Bu tez çalışmasında ise dönemin ana kaynağı olan salnameler transkribe edilerek dönemin maliye bakanlığı incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı orijinal belgelerden yola

¹⁴ Duman, *a.g.e.*, s. 11-12; Aydın, *a.g.e.*, s.53.

¹⁵ Aydın, *a.g.e.*, s.53.

¹⁶ Akbayar, *a.g.e.*, s. 1248.

ıkarak dönemin ekonomik yapısını ortaya çıkarmaktır. Yapılan bu çalışmada 1925-1926 Devlet Salnameleri esas alınmış olmakla birlikte tetkik eserlerden de faydalanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDAN CUMHURİYETE İKTİSAT POLİTİKASI

1.1. OSMANLI MODERNLEŞMESİ

16 ve 17. yüzyıllarda gücünün zirvesinde olan Osmanlı Devleti, önce askeri ve mali alanda başlayan daha sonra tüm sistemi etkileyen bozukluklarla karşılaşmıştır. Savaş meydanlarında alınan yenilgiler, uzun savaşlar, Celâli İsyânları Osmanlı'yı zor duruma sokmuştur. Uzayan savaşlar ve halktan alınan savaş vergileri mali sistemi sıkıntıya sokmuş, savaşların süreklilik arzemesi savaş vergilerinin de sürekliliğini beraberinde getirmiş halktan alınan vergiler artmıştır.

Osmanlı Devleti, dengesini kaybeden devlet sistemini yeniden düzenlemek ve Avrupa karşısında aldığı yenilgileri bertaraf etmek için önce ıslahatlara daha sonra da bir dizi Avrupalı yeniliklere girişmiştir. 1789 yılında tahta çıkan III. Selim, Nizam-ı Cedid adıyla önce ordudan başlayarak bir dizi yenilik başlatır. Bu yenilikler aynı zamanda Osmanlı-Avusturya ve Osmanlı-Rus Savaşları sırasında ayanlar karşısında zayıflayan merkezin gücünü yeniden tesis etme amacı taşır.¹⁷ Sultan tahta çıkar çıkmaz 22 üst düzey devlet görevlisine emir vererek yaşanan aksaklıklar ve çözüm önerilerini içeren raporlar hazırlatır. Avrupa'da daimi elçilikler kurularak, yabancı dil eğitime izin verilir. Mühendishane-i Berri Hümayun ve Mühendishane-i Bahri Hümayun adıyla iki okul kurularak ordunun teknik eleman ve modern savaş usullerini bilen teknik subay ihtiyacını karşılar. İlk devlet matbaasını tesis eder. Tüm bu yeniliklerin finanse edilmesi için ayrı bir bütçe oluşturur. Yaptığı yenilikler sırasında yeni bir ıslahatçı bürokratik sınıf doğmuş, ancak bu bürokratların lüks yaşam şekli ve bazı yapılan haksızlıklar, artan pahalılık, temel gıda maddelerinin eksikliği vb sebepler zaten memnun olmayan yeniçerilere bahane olmuş ve isyan ederek bu devir yenilikleri sonlandırmışlardır.¹⁸

1808'de tahta çıkan II. Mahmut ise temkinli ve planlı davranarak adım adım ilerlemiş, ulemayı, halkı ve yeniçerilerden bir kısmını yanına alarak ocağı kaldırmıştır. Ayanlarla bir anlaşma imzalanmış (Sened- i İttifak) ve merkezin dışında

¹⁷ Kemal Karpat; *Kısa Türkiye Tarihi(1800-2012)*, Timaş Yayınları, İstanbul,2012, s. 27.

¹⁸ Kemal Karpat; a.g.e, 30-31

bu iktidar odaklarını tek tek ortadan kaldırmıştır. Modern Avrupa orduları tarzında bir ordu kurulmuş, vakıf gelirleri merkeze bağlanmış, vergiler merkezde toplanmaya başlanmıştır. Tercüme Odası kurularak Batılı formda bürokrat yetiştirilmiştir.¹⁹

1839'da Sultan Abdülmecid'in tahta çıkması Osmanlı tarihinde yeni bir sayfa açmıştır. İlk olarak Tanzimat Fermanı ilan edilmiş, gayrimüslim unsurların devlet memuru olmasının önü açılmış, vilayet idare meclislerine halkın bir kısmının katılımı sağlanmış, Avrupa'ya eğitim için öğrenci gönderilmiştir.

1856 yılında ilan edilen Islahat Fermanı ile Millet sistemine dayanan Osmanlı toplumsal düzeni tamamen değişmiş ve tüm Osmanlı tebaasını vatandaşlık yükümlülükleri açısından eşit kabul etmiştir. Bütün tebaanın devlet memuru olabilmesi, karma mahkemelerin kurulması, işkencenin kaldırılması, askerlik mükellefiyetinin gayrimüslimlere de uygulanması, iltizamın kaldırılarak verginin doğrudan devlet eliyle toplanması vb kaideler getirilmiştir. Tanzimat ve Islahat Fermanları ile ordu ve maliye alanında başlayan yenileşme hareketi, eğitim, hukuk, bürokrasi ve yargı alanlarına taşınmıştır.

Sultan Abdülhamit döneminde reformların hızla arttığı ve daha kapsayıcı bir hal aldığı bir dönemdir. Modern bir bütçe oluşturulmuş, modern eğitim ve sağlık kurumları imparatorluğun dört bir yanına yayılmıştır. Askeriye, tıbbiye ve mülkiye modernleşmenin taşıyıcı gücünü oluşturmuştur. İlk anayasa ilan edilmiş, seçimler yapıp parlamento tesis edilmiştir. Kısa bir dönem sürse de meşrutî monarşi yönetimine geçilmiştir.

Kısaca, Osmanlı Modernleşmesi, Avrupa emperyalizmine karşı Osmanlı Devleti'nin, devletin bütünlüğünü korumaya yönelik yaptığı, savunmacı yenilik hareketidir. Hazırlanan fermanlarda sadece devletin işleyişine yönelik değil, halkın yaşayış ve düşünce yapısında da değişiklikler yapılmasını sağlamıştır.

---

¹⁹ Bilal Eryılmaz; *Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2006, s.63

1.2. DİVANI HÜMAYUNDAN NAZIRLIKLARA GEÇİŞ

Batı Avrupa’da kapitalizmin yükselişiyle birlikte siyasal ve hukuksal yapı değişime uğramış, devlet düzeni ve yasalar kutsal referanslardan uzaklaşarak gücünü ve meşruluğunu insan düşüncesi ve dünyevi gereksinimlerden almaya başlamıştır. Batı’nın yaşadığı bu gelişme sürecinde devletler, ister bilinçli, isterse toplumun ve düşünceikliminin almış olduğu hal dolayısıyla baskı altında olsun, bir zorunluluk olarak reform hareketlerine girişmişlerdir.²⁰ Batı’nın yaşadığı bu süreç, önceleri “aydınlanma”,sonraları da “modernleşme” olarak tabir edilmiştir. Birçok devlet gibi Osmanlı Devleti de modernleşme sürecini yaşamıştır, fakat Osmanlı Devleti’nde modernleşme süreci Batı’daki modernleşme sürecine paralellik göstermemiştir. Çünkü Batı’da yenileşme sürecinde toplum ile devletin zaman zaman birbirinden bağımsız bir şekilde yürütmüş oldukları ve toplumun bilinçlenmesiyle oluşmuş bir süreç söz konusudur. Osmanlı Devleti’nde ise Batı’dan farklı olarak değişim ve düzenlemeler kültürel ve toplumsal dinamiklerin ateşlemesiyle olmamış, ekonomik, askeri ve siyasi otoriteler tarafından belirlenmiştir.²¹

Osmanlı Devleti’nde Batı üstünlüğü kendini en fazla askeri alanda hissettirdiğinden, Batı’nın öncelikle askeri gelişmişliğinden yararlanılmaya çalışılmıştır. “*Batı üslubunda bir ordu kurulduğunda amaç gerçekleşir*” sanılmıştır. Ancak iş bir talim ve teçhizat meselesi değildir. Yeni orduya subaylar lazımdı. Bu subayları yetiştirecek mektepler, bu mektepleri ayakta tutacak müesseseler, bu müesseseleri işler hale getirecek maarif reformları, araç ve gereçleri imal edecek fabrikalar kurmak da zorunluydu. Kısacası yönetim de ıslah edilmeliydi.²²

Askeri alanda başlayan ve gelişen Osmanlı modernleşmesi açısından III. Selim ve II. Mahmut dönemi bir dönüm noktası olmuştur. Her iki padişah döneminde askeri, eğitim, ictimai, siyasi ve diploması alanında ve yönetsel alanda birçok düzenlemeler yapılmıştır. Bu modernleşme akımı içinde en önemli evreyi 1839 yılındayayımlanan Tanzimat Fermanı oluşturmaktadır. Tanzimat Dönemi

²⁰ Gürsoy Akça ve Himmet Hülür, “Tanzimattan Cumhuriyete Siyasal ve Hukuksal Yapının Modernleşmesi”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 2007, S. 21, s.238.

²¹ Akça ve Hülür, *agm.*, s.238.

²² Cemil Meriç, “Batılılaşma”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C. 1, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985, s. 236.

düzenlemeleri hem III. Selim hem de II. Mahmut çalışmalarının tamamlayıcısı olmuştur. Önceki dönem düzenlemeleri geliştirilmiş ve reformlar daha kurumsal hale getirilmiştir. Kısacası Tanzimat bir modernleşme projesiydi ve bu modernleşme projesi bir bütün halinde ilerlemiştir. Bu modernleşme sürecinde Tanzimat bürokrasisinin temel kurumları olan nezaretler de etkilenmiştir.²³

Osmanlı Devleti'nde, toplum yönetici sınıf (bürokrasi) ve reaya olmak üzere iki ana gruba bölünmüştür.

Yönetici Sınıf (Bürokrasi-Askeri)	Yönetilenler (Reaya)
1: Padişah (Saray Halkı) 2: Seyfiyye 3: İlmîyye 4: Kalemîyye	1: Köylüler 2: Konar-Göçerler 3: Şehirliler

Osmanlı'nın siyasi ve sosyal yapısını karakterize eden bu ayırım Avrupa'da o dönemde mevcut olan sınıf kavramından tamamen farklıdır. Osmanlı Devleti'nin en belirgin özelliği bürokratik bir devlet olmasıdır. Bürokrasi terimi, idarenin şekli örgütlenmesini, teşkilatlanma içerisindeki muameleleri ve bunların bağlı olduğu kalıpları ifade etmektedir. Ayrıca yönetim kademelerinde görev yapan insanları nitelendirmek için de kullanılan bürokrasi terimi, en geniş anlamıyla idari hizmetler olarak tanımlanabilir. Osmanlı Devleti açısından bakıldığında bu terim, padişah ve saray görevlilerinden (mabeyn), seyfiyye (ordu mensupları-askeriye), ilmîyye (diniye) ve sivil bürokrasiye (kalemîyye) kadar geniş bir yelpazeyi içine almaktadır. Bu zümreler arasında özellikle kalemîyyenin diğerlerine göre daha fazla geliştiği görülür. Yönetici sınıfın ilk parçası seyfiyye içinde yer alanlar; padişah, sadrazam, vezirler, yeniçeri ağası, kaptan-ı derya, sancak beyi ve subaşidir. Burada öne çıkan sadrazam, her türlü devlet işlerinde padişahın mutlak vekili kabul edilmiş ve geniş yetkilerle donatılmıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde vezir sayısı bir iken bu sayı devletin büyümesiyle birlikte artmış, diğerlerinden ayırabilmek için birinci vezire "vezir-i azam/sadr-ı azam" adı verilmiştir.²⁴

²³ Meriç, agm, s. 236.

²⁴ Recep Ahışalı, "Divan-ı Hümayûn Teşkilatı", Osmanlı, Güler Eren (ed.), Ankara, 1999, C. VI, s. 29.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren seyfiyye ile birlikte üstünlüğü elinde tutan ilmiyye, yönetici sınıfın ikinci büyük kanadını oluşturmaktadır. İlmiyye sınıfının başışeyhülislâmdır. Kazasker, kadı, müderris, müftü ve imamlar diğer ilmiyye mensuplarıydı. İlmiyye, din, eğitim ve adliye işlerine bakmaktadır.²⁵

Yönetici sınıfın üçüncü parçasınıkâtipler zümresi, yani Kalemîyye oluşturmaktadır. Kalemîyye Osmanlı idari ve mali bürokrasisini oluşturan sınıftır. Reisülküttap, defterdar ve nişancı Kalemîyye sınıfı içinde yer almaktadır. Kalemîyye sınıfında da önemli olan üye reisülküttap'tır. "Reisülküttap, divanın bürokratik işlerinin önemli bir kısmından sorumluydu. Önceleri nişancıya bağlı iken XVI. yüzyıl sonlarından itibaren önemi artmaya başlamış, XVII. yüzyıl ortalarından itibaren de nişancının emrinden çıkıp doğrudan sadrazama bağlı önemli bir memuriyet haline gelmiştir. XVII. yüzyıl sonlarına gelindiğinde ise yabancı devletlerle artmaya başlayan diplomatik ilişkiler nedeniyle reisülküttaplık ayrıca bir önem kazanacaktır ve dışişleriyle ilgili faaliyetlerin yürütülmesi bu makamın sorumluluğu altına girmiştir. Çünkü öteden beri yabancı devletlerle yürütülen diplomatik faaliyetler reisülküttaba bağlı bürokrasi aracılığıyla yapılmaktaydı.²⁶ Reisülküttaplık 1836 yılına geldiğinde "Hariciye Nezareti" olarak değişmiştir.

Sivil bürokrasiyi eksen alan Tanzimat dönemi bürokrasisine bakıldığında 3 temel hedefi olduğu görülmektedir:

1:Modernizme bürokrasiyi akort etmek. İdarede modernizmi gerçekleştirmek.

2:Merkezileşme: merkezi tekrar güçlendirilmek.

3:Sistemleştirme: Bürokrasi ile keyfilikten, bireysellikten uzaklaşma; memurların haklarının, görevlerinin, yetkilerinin ve sorumluluklarının hukuki olarak tanımlanmasının sağlanması. Yetki ve sorumlulukların cezai hükümlerle sınırlandırılması ilkesinin getirilmesidir. Bu amaçlarla bir kurumsallaşmaya gidilmiş ve Divan-ı Hümayun'da değişimler meydana gelmiştir. Divan-ı Hümayun nezaretlere (bakanlıklara) dönüşmeye başlamıştır.

²⁵ Ahışhalı, agm., s.31.

²⁶ Ahışhalı, agm., s.31.

Divan-ı Hümayun'daki ilk değişime sadrazamlıkta başlamıştır. Sadaret, sadrazamlığın yeni hale dönüşmüş şeklidir. Fatih Kanunnamesi'nin “vekil-i mutlakım” olarak belirttiğı sadrazamlık “vekil-i mutlak” olmaktan çıkarılmıştır. Sadaretin kurulmasıyla ilkel bir başbakanlık olgusu ortaya çıkmıştır. Sadaretin en büyük görevi nezaretler ve meclisler arasında organizasyonu sağlamak ve meclis-i vükelaya başkanlık etmek olmuştur. Sadaret dışında Dâhiliye, Hariciye, Maarif, Ziraat, Karantina, Evkaf, Deavi, Maliye, Ticaret ve Nafia vekâletlerinde de düzenlemeler yapılmıştır.²⁷

1.3. OSMANLI EKONOMİSİNDE MODERNLEŞME

1.3.1. Tarım

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Devri'ne gelene kadar tarımın gözetilmesi ve yeni tekniklerle geliştirilmesine dair herhangi bir müessese oluşturulmamıştır. Bununla birlikte Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nda ve Islahat Fermanı'nda da tarımın nasıl geliştirileceğine dair bir beyanda bulunulmamış olup yalnızca ziraat vergileri ve sisteminin yeniden düzenlenmesi üzerinde durulmuştur. Yabancıların Osmanlı Devleti'nin iç pazarlarına nüfuz etmeye başlaması, pazarlarda Avrupa mallarının artması üzerine devletin geleceğı tarıma dayandırılmaya başlanmıştır. Kurumsal açıdan yaşanan gelişmelerden ilki II. Mahmud Devrinde tarımsal gelişmenin gerçekleştirilmesi adına bürokratik bir işleyiş hazırlamak olmuş ve 1838 yılında Hariciye Nezareti'nin altında “Ziraat ve Sanayi Meclisi” oluşturulmuştur. Beş üye ve bir başkandan oluşan bu kurum daha sonra ‘Meclis-i Umur-ı Nafia’ adıyla anılmaya başlanmıştır. Bu kurum 1839'a gelindiğinde devletin sanayi, ticaret ve tarımda yenilikler yapılması adına kurulan Ticaret Nezareti'ne bağlanmıştır. Tarım üzerine geliştirilen bürokratik sistemin teşkilatlanmasındaki önemli olaylardan birisi de 1843 yılında Maliye Nezareti'nin alt birimi olarak ‘Ziraat Meclisi’nin kurulması olmuştur. Tarım üretimlerinin artırılması, dış ticaret dengesinin sağlanarak toplumun ekonomik refahının yükseltilmesi gibi temel amaçlar çerçevesinde kurulan Ziraat Meclisi,

---

haftada iki kere toplanmak suretiyle tarım alanında görüşmeler yaparak ortaya çıkan önerilerin uygulanmasını denetlemekle görevlendirilmiştir.²⁸

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Devrinde tarımsal gelişmelerin yapılması için gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda 'Nafia Hazinesi' kurulmuş ve 1843-1846 yılları arasında Rumeli ve Anadolu topraklarının belli başlı bölgelerinde toplam 12,5 milyon kuruşu bulan krediler verilmiştir. Bu kredilerden 10 milyon kuruşa yakın bir meblağ 1846 yılında 'Hazine-i Nafia Sermayesi' ismiyle toplanmış ve ilerleyen süreçte halka kredi vermek amacıyla kullanılacak tarımsal gelişim fonu şekline dönüştürülmüştür. Devam eden çalışmalar sonucunda 1858 yılında alt yapı yatırımlarıyla ilgilenilmesi üzerine Meclis-i Maabir teknik kuruluşu oluşturulmuş ve beş yıl sonra oluşturulan Ziraat Fırkası bu meclise bağlanmıştır. 1868'de Şura-ı Devlet'in içinde Nafia Dairesi kurulmuş ve bu dairenin görevi tarım temalı konuların görüşülerek bu alanda verilecek imtiyazlar hakkında karar vermek olmuştur. Tarım alanında denetim ve iyileştirmelerin yapılması adına kurulan dairelerden başka tarım konusunda eğitim verilmesi amacıyla da çalışmalar yapılmış; böylece atılan ilk adım İstanbul'da bir tarım okulunun açılması olmuştur. Amerikalı bir uzmanın yönetiminde açılan bu okul uzun soluklu olmamış ve 1851'de kapatılmıştır. Ancak idari açıdan Ziraat Nezareti'ne bağlı olarak kurulan bu tarım okulu 1871 yılına gelindiğinde tekrar açılmıştır.²⁹

Arazi Kanunnamesi, 1858 yılında çıkarılmıştır. Bu kanunnameye göre devlet toprağı olan miri topraklardan kişiye verilen arazide kişinin mülki hakkı tanınmıştır. Tam anlamıyla kesin bir mülkiyetten bahsedilemese de kanunnamenin amacı ayan ve yerel unsurun güçlerini sınırlandırmak ve tarımsal alandaki üretimi geliştirerek alınacak vergi kazancını artırmaktır. Bir sene sonra 1859 yılında Tapu Nizamnamesi çıkarılarak üretim sahasının genişletilmesi teşvik edilmiş; kıraç olan yerlere tarla statüsü kazandırılması takdirinde bu topraklardan cüzi bir harç alınarak karşılıksız bir

²⁸Tevfik Güran, "Tanzimat Dönemi'nde Tarım Politikası". *Tanzimat*, Ankara: Phoenix Yayınlar, Ankara, 2006, s. 481.

²⁹ Güran *a.g.m.*, 2006:483.

şekilde çiftçiye verilmesi ve buradan elde edilen ürünlerden bir yıl boyunca öşür vergisinin alınmaması kararlaştırılmıştır.³⁰

1.3.2. Ticaret

Ekonomik süreç içerisinde dışa açılmaya başlarken yeni kurumların oluşumu Osmanlı Devleti ile yabancı devletler ve onların sermayesi arasındaki güç dengesi tarafından belirlenmiştir. Böylece yıllar içerisinde Avrupa sermayesi yavaş ama istikrarlı bir şekilde Osmanlı iç pazarına yayılmıştır. Osmanlı Devleti merkezî gücünün artırılması için çeşitli reform uygulamalarına girişmiş, merkezî devletin ekonomik ve siyasi gücünü artırırken ayrıca ekonomi alanındaki sıkı gözetim ve kontrolünü azaltmıştır. Ekonomideki provizyonist yaklaşımlar gereğince ithalatın serbestiyeti ve ihracatın sıkı tedbirler içermesi 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'ne artık yarardan çok zarar vermeye başlamıştır. 1838'de imzalanan dış ticaret antlaşması neticesinde Osmanlı ekonomisinin Avrupa sermayesinin denetimine girme süreci 1854 yılında dış borçlanma ve 1850'lerden sonra özellikle demiryolları yapımı için Batı'ya imtiyazların verilmesiyle devam etmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin ekonomisinin dışarıya açılma evresi tüccarlar vasıtasıyla değil; merkezî bürokrasinin Avrupa devletleriyle sıkı pazarlıkları ve bu yabancı devletlerin baskıları gibi yöntemlerle gerçekleştirilmiştir.³¹

Kapitülasyonların ve ithalatın desteklenmesi sonucunda Osmanlı Devleti, İngiltere ile 1838 yılında Balta Limanı Antlaşmasını imzalamıştır. İthalatın teşvik edildiği bu politika ile Balta Limanı Antlaşmasını daha sonra Fransa ve diğer Avrupa devletleriyle yapılan antlaşmalar takip etmiş; Osmanlı Devleti gümrük üzerindeki haklarını terk ederek yabancıların sorunsuz bir şekilde ticarete girmesinin yolunu açmıştır.³²

Tanzimat Dönemi ile birlikte bankacılık sistemi de geliştirilmeye başlanmış; gayrimüslimlerin eline bırakılan bu sektörde ekonominin dışa açık bir hale gelmeye başlamasıyla devlet eliyle ilk modern bankacılık sistemlerinin çalışmaları

³⁰ Güran, *a.g.m.*, 2006:487.

³¹ Şevket Pamuk, *Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009, s.96.

³² *19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda Ekonomik Yapı ve Dış Ticaret*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, s. 87.

başlatılmıştır. Modern bankacılık üzerine ilk girişimler İngilizler tarafından 1836 yılında gündeme getirilmeye başlanmış ve ilk banka 1847 yılında *Bank-ı Dersaadet-İstanbul Bankası* adıyla kurulmuştur. Devletin desteğiyle iki Galata bankeri tarafından kurulan bu bankanın görevi Osmanlı lirasının İngiliz poundu karşısındaki değerini stabil hale getirmek olmuşsa da stabilizasyonun sağlanamaması sonucunda 1852 yılında kapatılmıştır. Borçlanmaya olan ihtiyacın fazla olması, yüksek faiz oranları neticesinde bu banka daha kapanmadan pek çok yeni bankanın kurulması teklifi gündeme getirilmiştir. Millî bir banka kurulması düşüncesi ile 1856'da *Ottoman Bank* kurulmuş; daha sonra bu bankanın yerini İngiliz-Osmanlı-Fransızlardan oluşan *Bank-ı Osmanî-i Şahane* doldurmuştur.³³

20. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'nin ekonomisinde Avrupa devletlerinin güç kazanması ve Avrupa mallarının satın alınır hale gelmesi devletin ekonomik asayişini bozmuş; kendi kendine yeten bir ekonomi anlayışı sona ermiştir. İktisadi reformlarda başarıya ulaşılamaması ve iç-dış siyasetteki karışıklık devletin yıkılışını beraberinde getirmiştir.

1.3.3. Sanayi

Önce İngiltere'yi ardından Batı Avrupa'yı saran Sanayi Devrimi, düşük maliyetlerle yüksek sayıda mamul mallar üretilmesine dayanan bir ekonomi ortaya çıkarmıştır. 19. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti, Sanayi Devrimi'nin etkisi ve yol açtığı yeni gelişim yöntemleri ile karşı karşıya kalmıştır. 19. yüzyılın başlarında İngiltere'den sonra Fransa, Almanya, Avusturya ve Hollanda gibi devletlerin sanayide modernleşme sürecine girmeleri eski usul sanayi anlayışıyla devam eden Osmanlı Devleti'nin buna uyum sağlayamamasına neden olmuş ve özellikle makine gücüne dayanan endüstri karşısında el emeği ve tezgâh temalı sanayi rekabet edemez duruma gelmiştir. Loncaların ve gedik sisteminin değişmezliği koruyan ve gelişimi durdurucu yapısı sermayenin birikimini engellemiş; bunun sonucunda da Osmanlı Devleti'nde özel sektör sanayinin yapılanmasına izin verilmemiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısından önce zengin olma şevki ve girişim ruhunun törpülediği bir ekonomik yapı altında yaşayan Osmanlı Devleti, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra

³³ Anbar, A, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'yla Finansal Entegrasyonu: 1800-1914". *Maliye ve Finans Yazıları*, 1(84),

bu gelenekçi modelleri yavaş yavaş terk etmeye başlamış; esnafları şirketler halinde birleştirerek yeni özel sektör yaratma çabasına girişmiştir.³⁴

1855'ten itibaren yavaşça kaldırılmaya başlanan gedik sisteminden sonra esnafların şirket şeklinde birleştirilmesi ve özel sektör oluşumu doğrultusunda 1864-1873 yılları arasında Islah-ı Sanayi Komisyonu kurulmuştur. Osmanlı esnafının meseleleriyle ilgilenen komisyon küçük esnaf gruplarını örgütleyerek şirketleşmeleri konusunda önemli çalışmalarda bulunmuştur. İstanbul'daki esnafın şirketlere dönüşümünü sağlamak ve onlara modern üretim tekniklerini kazandırmak adına kurulan bu komisyon amacını yerine getiremediği gerekçesiyle 1873 yılında kapatılmıştır.

Avrupa devletlerinin Osmanlı pazarında hâkimiyet kurmak adına yaptığı çalışmalar karşısında bunun önüne geçmek isteyen devlet yönetimi de belli başlı çalışmalar içerisine girmiştir. Kısaca bunlar; demir döküm, dokuma atölyeleri ve bir tersaneden oluşan Bakırköy Sanayi Sitesi'nin kurulması, ordunun demir ihtiyaçlarının karşılanması adına Zeytinburnu Sanayi Sitesi'nin kurulması, ordunun kumaş ihtiyacı için İzmit Çuha Fabrikası'nın kurulması, Hereke Dokuma Fabrikası'nın modern araç ve gereçlerle donatılması için Avrupa'dan çeşitli makinelerin getirilmesi, Çubuklu Billur, Balıkesir Çuha ve İzmir Kağıt Fabrikalarının kurulması ile Bursa'da İpek İpliği Fabrikası'nın kurulması gibi çalışmalar ve uygulamalar olmuştur. Osmanlı Devleti'nde 1908'den önce kurulan sınai tesisler ise 20 un değirmeni, 2 makarna fabrikası, 1 bira fabrikası, 3 tuğla fabrikası, 2 yağ ve sabun fabrikası, 11 tabakhane, 2 porselen imalathanesi; 36 ham ipek ve 1 ipekli dokuma fabrikası gibi fabrikalardan oluşmuştur.³⁵

1.4. DÜYUN-U UMUMİYE İDARESİ

Osmanlı Devleti kaybettiği topraklar, ödeyemediği dış borçlar ve Avrupa Devletlerinin alacaklarının ödenmesi için Osmanlı Devletine karşı çok ciddi baskı yapılmaktaydı. Devletin mali durumu da gelecekte bu borçların ödenmesinin güç

³⁴ Mehmet Seyitdanlıoğlu, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayii 1839-1876". *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2009 s.28, 55-56

³⁵Korkut Boravut, *Türkiye İktisat Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara, 2003, s.20

olacağını gösteriyordu. Osmanlı borçların ödenmesi için bir çözüm yolu aramaktaydı. Avrupalı alacaklar, Osmanlının bir kısım gelirini Resum-u Sitteye devretmesiyle kendilerine de böyle bir uygulama yapılmasını istemekteydiler.³⁶

Osmanlı Devletinin Avrupalı Devletlere olan borçlarını ödeyememesi ve Avrupalı Devletlerin Rusum-u Sitte idaresi gibi bir kurumun kendileri içinde kurulması için baskı yapmaları üzerine Osmanlı Devleti Hükümeti 3 Ekim 1880 günü bir genelge yayınlarak alacaklarının kendilerinin seçtikleri bir üyeyi İstanbul'a temsilci olarak göndermelerini istedi.

Osmanlı Hükümeti temsilcileri ile Avrupalı alacakların temsilcileri 1 Eylül 1881 günü başlayıp 28 Aralık 1881'e kadar ortak bir çalışma yaptılar. Komisyonun oturumlarında Osmanlı devletinin borçlarının miktarı ödeme şekilleri, Rusum-u sitte idaresinin durumu vb. konular tartışılmıştır.³⁷ 1881 Aralığında Osmanlı Hükümeti temsilcileri ile Avrupalı Devletlerinin temsilcileri "Muharrem Kararnamesi" denilen bir kararname imzaladılar. Bu kararname ile devlet borçlarının yarıya indirilmesinin yanı sıra bir kısım gelirlerin devredildiği ileride de çok tartışmalara sebep olan bu kuruma "Düyun-u Umumiye-i Varidat-ı Muhasara idaresi" kısaca Düyun-u Umumiye idaresi denilmiştir.

Muharrem Kararnamesinin imzalanmasıyla Osmanlı Devleti Avrupanın yarı sömürgesi haline gelmiştir. Düyun-u Umumiye İradesi, kapitülasyonlar ve imtiyazlardan sonra daha büyük bir sömürge aleti olmuştur.³⁸ Osmanlı Devletinin Düyun-u Umumiye idaresi emrine verdiği devlet gelirleri altı kalemden oluşur. Bunlar:

- Tuz tekeli gelirleri
- Tutun tekeli gelirleri
- Pul-damga resmi gelirleri
- İcki uzerinden alınan vergi ve resimler gelirleri
- Balık avı vergi ve resimleri gelirleri
- Kararnamede belirtilen vilayetlerin ipek aşırı gelirleri

³⁶ Erdoğan Keskin Kılıç, "Düyun-u Umumiye İdaresi", Türkler Ansiklopedisi, XIV. Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 372.

³⁷ Keskin Kılıç, a.g.e,s.374.

³⁸ Taylan Sorgun, İttihat ve Terakki, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2007, s.230.

Düyun-u Umumiye idaresi, Osmanlı Maliye Nezareti dışında ayrı bir mali idare olarak kurulmuştur. Osmanlı Devletinin iç ve dış borçlarının yönetimini ele geçirerek borçlarını tahsil etme yoluna gitmiştir. İdare içinde biri Osmanlı, diğer altısı yabancı üyeler bulunan Düyun-u Umumiye meclisi tarafından yönetilecektir. Düyun-u Umumiye idaresinin Osmanlı merkez idaresinden ayrı bir bütçesi vardı. İdare, hazırladığı bütçeyi yılbaşından iki ay önce maliye nezaretine sunardı. Osmanlı hükümeti tarafından bu bütçe Osmanlı bütçesine eklenirdi. Bu durumda Düyun-u Umumumiye İdaresi Osmanlı devleti içinde ikinci bir Maliye Bakanlığı gibi görev yapmaktaydı. Düyun-u Umumiye idaresi 1881'den, Lozan Antlaşması ile kaldırılıncaya kadar 42 yıl fiilen görev yapmıştır.³⁹

1.5. MİLLİ İKTİSAT POLİTİKASI

Osmanlı Devleti'nde, Tanzimat öncesi, daha çok Batının ekonomik başarılarını ülkede yakalamak arzusunda olan ilk yenileşme girişimlerin ardından, XIX. yüzyılın ortalarından itibaren iktisadi düşünce teorik olarak arka planıyla birlikte öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu iktisadi düşüncedeki çağdaşlaşma sürecinde, özellikle liberal iktisadi düşüncelerin ülkenin iktisat alanını kuşatmaya başladığı görülmektedir.⁴⁰ Balkan Savaşı'na kadar ülke politikalarındaki etkinliğini sürdüren liberal anlayışın karşısında, savaşa verilen tepkinin de etkisiyle, Türkçülük akımıyla desteklenen milli iktisat anlayışı kendini göstermeye başlamıştır. Böylece 1914'ten sonra olgunlaşarak savaş ortamının olağanüstü şartlarında alternatifsiz kalan Milli İktisat gündeme gelmiştir.⁴¹ Balkan Savaşı'ndan sonra artan milliyetçi hareketler, yeni bir akımın, Türkçülük akımının yayılmasına neden olmuştur. İşte bu doğrultuda iktisadi düşüncede de liberal anlayışın karşısına Milli İktisat kavramı yerleşmeye başlamıştır.

³⁹ Banu Taşdurmaz, Türkiye Ekonomisinde Cumhuriyetin İlk Dönemlerinin İktisadi Yapısı (1923-1939), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2002, s.39.

⁴⁰ İsmail Kurt, İttihat ve Terakki Döneminde Osmanlı Ekonomisi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, 2012, s.119

⁴¹ Zafer Toprak; Türkiye'de Milli İktisat (1908-1918), Yurt Yayınları, Ankara, 1982, s.25.

I.Dünya Savaşı'yla birlikte, savaş ortamının doğurmuş olduğu zaruretten dolayı bu dönemde izlenen iktisat politikalarında zorunlu bir değişiklik olmuştur. Savaş koşullarının oluşturduğu bu yapısal zorunluluk, İttihatçılar arasında Milli İktisat düşüncelerinin yaygınlaşmasını ve hâkimiyetini sağlamıştır.⁴² I.Dünya Savaşı'nı geldiğinde ittihatçıları milli iktisada zorlayan çeşitli sebepler vardır. Bunların başında XIX. yüzyılın son çeyreğinden başlayan Osmanlı-Almanya yakınlaşması ve bunun sonucunda devletin kurumlarında Alman nüfusunun egemen hale gelmesidir. Alman nüfusu sadece askeri alanda değil, iktisadi alanda da devleti etki halinde bırakmıştır. İttihatçılar kısa zamanda Alman iktisatçıların savunmuş olduğu doktrinlerin etkisinde kalmışlardır. Bütün bu gelişmeler paralelinde I.Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu zorluklar Osmanlı Devleti'nin Milli İktisat modelini benimsenmesinde etkili olmuştur. İktisadi yapılanmada, İttihat ve Terakki Cemiyeti aynı zamanda ekonomik reformdan ve özellikle de kamu maliyesinin daha rasyonel bir biçimde örgütlenmesinden yanaydı.⁴³ Milli İktisat çözüm yolu olarak görmüştü. Bundan böyle Osmanlı ülkesi dışarı kapanarak kendi yağıyla kavrulacak Milli İktisadın ilkeleri doğrultusunda hem tarım, hem de sanayi ülkesi olacaktı.⁴⁴

İttihat ve Terakki yönetimi, I. Dünya Savaşı'nın başlaması ve bütün olumsuzluklarına rağmen ekonomik politikalarını uygulamaya devam etmiştir.1916 Kongresinde iktisadi sorunlar ve izlenen Milli İktisat politikası ile sosyal devlet kongrenin diğer gündem maddelerini oluşturdu. İstanbul'un iaşesi, milli şirketler, yeni demiryolları, demiryolu, liman, para reformu, sanayileşme, teknik eğitim, iktisadiyat meclisi, madencilik, tarım, ormancılık alanlarında hükümetin icraatı açıklandı. Kongreye sunulan Merkez-i Umumi raporunda Osmanlı Devleti'ni Cihan Harbi'ne girmeye zorlayan koşullar, uluslararası güç dengeleri ışığında değerlendirildi.⁴⁵

İttihat ve Terakki savaşla birlikte kapitülasyonlar tek taraflı olarak kaldırdı. Yabancı anonim şirketler ve sigorta şirketlerinin ayrıcalıklı konumlarına son verildi. Bundan böyle tüm bu şirketler, Osmanlı mevzuatına tabi tutulacaktı. Esas faaliyeti

⁴² Abdüllatif Şener; Sona Doğru Osmanlı, Birleşik Kitabevi, Ankara,2007,s.34.

⁴³ Feroz Ahmad; İttihatçılıktan Kemalizm'e, Çev: Fatmagül Bertay, İstanbul,1988,s.14.

⁴⁴ Zafer Toprak; a.g.e, s.25.

⁴⁵ İsmail Kurt; a.g. tez, s.127

Osmanlı topraklarında olan şirketlerin, Osmanlı uyruğuna geçmeleri istendi. Türkçe, ticari işlemlerde zorunlu kılındı. Meslek okulları ve gece dersleri açılarak, yabancıların ve gayrimüslimlerin tekelinde olan ve beceri gerektiren işkolları Müslüman Osmanlılara açıldı. Kapitülasyonların kaldırılışından sonra, tarifeler bir kenara bırakılarak, spesik tarifeler yürürlüğe kondu. İhracat heyeti aracılığıyla dış ticareti devlet doğrudan üstlendi. Osmanlı parasının dış değerini korumak amacıyla kambiyo işlemleri Kambiyo Muamelatı Merkez Komisyonu'nun denetimine verildi.⁴⁶ İttihat ve Terakki'nin ön ayak oluşuyla taşrada kurulan milli bankalarla Anadolu Müslüman eşrafının birikime girmesi sağlandı. Yerel kredi kurumlarına gerek maddi, gerek manevi her türlü kolaylık sağlandı. Osmanlı para ve kredi politikası yabancı bankaların denetiminden kurtarıldı. Giderek pazar ekonomisine açılan Batı Anadolu'da etkinleşen yerel kredi kurumları, piyasa için üretimde bulunan Osmanlı üreticisine kredi olanakları sağlarken, üreticiyi yoksullaştıran önceden satışları sınırladı ve çiftçinin malını sendikalaşan alıcı firmalar karşısında yok pahasına elinden çıkarmasını önledi. Yerel kredi kurumlarının yanı sıra, özellikle Ege yöresinde, eşraf, yerel tüccar, çiftçi, satış ve kredi kooperatiflerinde bir araya geldi. İttihat ve Terakki'nin yerel örgütleri, sendikalaşarak piyasayı denetleyen yabancı şirket ve gayrimüslim büyük tüccara karşı Müslüman üretici ve tüccarı kooperatif ya da anonim şirket çatısı altında birleştirdi.⁴⁷

1.6. İZMİR İKTİSAT KONGRESİ

Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde gerçekleşen İzmir İktisat Kongresi bir önceki hükümetin eksiklerini kapatmak, yeni ekonomi politikaları belirlemek ve bunun yanı sıra siyasi ve hukuksal başarıları da gerçekleştirmek ve istikrarı sürdürülebilir kılmak için yapılmıştır. Bu kongrenin yapıldığı tarihlerde Kurtuluş Savaşı devam etmektedir. Ziya Gökalp başkanlığında toplanan İzmir İktisat Kongresi Ankara tren garı içinde bir vagona gerçekleştirilmiştir. Toplantılar bir kereyle sınırlı kalmamış tam anlamıyla tutarlı kararlar verilene kadar devam ettirilmiştir. Alınan

⁴⁶ Zafer Toprak; İttihat -Terakki ve Cihan Harbi, Homer Kitabevi İstanbul, 2003,s.39.

⁴⁷ Zafer Toprak; İttihat -Terakki ve Devletçilik, İstanbul, 1995, s.2-5.

kararların ilki ise; kapitalist ve sosyalist sistemin birlikte uygulanacağı Karma bir ekonomik düzene geçilmesi yönünde alınan karar olmuştur.⁴⁸

İzmir İktisat Kongresi ülke kalkınması için alınacak önlemlerin saptanması ve yeni kurulan devletin izleyeceği ekonomik politikasına yön verecek önlemleri belirlemek amacıyla toplanmıştır.

Toplanmasının genel amaçları şöyle özetlenebilir;

1. Yeni kurulacak Türk Devletinin izleyeceği iktisat politikalarına ve oluşturacağı iktisadi sisteme ışık tutmak.
2. Milli Mücadele yıllarında Ankara ile sağlıklı ve yararlı ilişki kuramayan İstanbul ve İzmir'deki sermaye çevrelerinin Ankara hükümeti temsilcileri ile yakınlaşmasını sağlamak.
3. Milli Mücadeleye yöneten askeri ve siyaset kadrolarının toplumdaki bütün kesimlerin sadece askeri-siyasi alanda değil, ekonomik, alanda da tam desteğine sahip olduklarını Lozan'daki taraflara göstermek ve kapitülasyonların devamını isteyenlere millet olarak "hayır" diyebilmek.
4. Batı Avrupa Ülkelerine, liberal düzenden komünist düzene geçilmeyeceği konusunda güvence vermek.⁴⁹

Kongrede alınan kararlar şöyle özetlenebilir;

- Kapitülasyonların kaldırılması
- Düyun-u Umumiye iradesine son verilerek Osmanlı borçlarının tasviyesi
- Gümrük tarifesi ile yerli malların himayesi ve kaçakçılığın yasaklanması
- Ticarete ait vergilerde ticaret odasına danışılması
- Çalışma özgürlüğü esas kabul edilecek.
- Tekelleşmeye izin verilmeyecek
- Reji (Tütün Tekeli) kaldırılacak, tütün ekim ve ticareti serbest bırakılacak.
- Ekonomik gelişmeye katkısı olmak koşuluyla yabancı sermayeye karşı çıkılmayacak.
- Aşar vergisi kaldırılacak.

⁴⁸ Yakup Kepenek, Nurhan Yentürk, Türkiye Ekonomisi, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011, s.33

⁴⁹ Erdiç Tokgöz, Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi, İmaj Yayınevi, Ankara 2001,s.44.

Kongre yeni iktisat devletinin esaslarını saptamaya çalışmıştı. Ama önemli bir işlevi de Batıya; Türk-Sovyet işbirliği ve dostluğuna rağmen, Türkiye'nin kapitalist yoldan şaşmayacağı iletisini göstermekti.⁵⁰

1.7. TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİNİN KURULUŞU

Cumhur, Türkçe'ye Arapça'dan girmiş bir kelimedir ve "halk, ahali, kalabalık" anlamına gelmektedir. Cumhuriyet ise siyasi bir terim olarak "halk yönetimi" anlamını karşılamaktadır.⁵¹ Cumhuriyet, halka dayanan, gücünü halktan alan bir devlet şeklini ifade eder. Bu anlamda iktidarın kaynağının millete ait olduğu bir sistemdir. Bundan dolayı cumhuriyette iktidar ve otorite bir kişiye ya da zümreye değil, doğrudan doğruya halka, millete aittir.⁵²

Cumhuriyet fikri bir siyasi rejim olarak ilk defa Fransız İhtilali ile ortaya çıkmıştır. Dar ve geniş anlamda olmak üzere iki şekilde kullanılır. Dar anlamda cumhuriyet, sadece devlet başkanın doğrudan veya dolaylı olarak halk tarafından belirli bir süre için seçildiği yönetim biçimi algılanır. Geniş anlamda ise, egemenliğin milletin bütününe ait olması ifade edilir.⁵³

Batının amansız saldırısı, Osmanlı Devleti'nin girdiği Cihan Harbi'nden mağlup çıkması, Türk milletinin yok olmaya mahkûm edilmesi ve medeniyetten soyutlanmaya çalışılması üzerine Anadolu'da baslatılan haklı davada Türk milleti için bir tek kurtuluş yolu vardır; o da milli hâkimiyete dayalı yeni bir Türk devleti kurmak. Bu amacı daha 1919 yılında, mücadelenin başında dile getiren Mustafa Kemal Pasa, Erzurum Kongresi toplanmadan evvel mücadelede başarıya ulaştığında devlet şeklinin cumhuriyet olacağını yakın arkadaşlarına söylemiştir.⁵⁴

1919 Mayıs'ından itibaren Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkmasıyla kurtuluş savaşı başlatılmış, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluşu için ilk adım atılmış oluyordu. 21-22 Haziran 1919'da yayınlanan Amasya Tamimi ile Türk İnkılâbı bir

⁵⁰ Sinan Akşin, Yakıncağ Türkiye Tarihi, 1. Milliyet Doğan, Gazetecilik A.S, İstanbul, 2004, s.111.

⁵¹ Ferit Develioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi Yay., Ankara, 2000, s. 145.

⁵² Refik Turan ve Diğerleri, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Bulak Kitabevi Yay., Ankara, 2002, s. 151.

⁵³ Turan ve Diğerleri, a.g.e, s. 151.

⁵⁴ Durmuş Yalçın ve Diğerleri, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, AAM Yay., Ankara, 2000, s. 422

aksiyon hareketi olarak siyasi ve hukuki hüviyet kazanıyordu. 23 Temmuz 1919'da toplanan Erzurum Kongresi “irade-i milliyeyi hâkim kılmak” esasını benimseyip ilan ederek cumhuriyete giden yolu gösteriyordu. Bu tarihten itibaren cumhuriyetin ilanına kadar geçen tarihi süreç, hem Türk milletinin yasama azmini ifade edecek, hem de zafer sonucu kurulacak yeni devletin şeklini belirleyecektir. 23 Nisan 1920’de açılan TBMM ile gerçekleştirilen milli irade ve milli hâkimiyet esası rejimin ifadesi olmuştur. Mecliste kabul edilen ilk anayasada yer alan “hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir” ibaresine uygun olarak teşkil edilen siyasi rejim ise; adı konmamış bir cumhuriyetti. 29 Ekim’de gerçekleştirilen Cumhuriyetin ilanı ise buna açıklık kazandırmıştır.⁵⁵

Saltanatın kaldırılmış olmasından dolayı doğan devlet başkanlığı sorunu, yabancı devletlerin bu konu hakkındaki görüşleri ve Türkiye’nin yeni rejiminin belli olmaması gibi meseleler, cumhuriyetin ilanı için gerekli ortamı oluşturmuştur. 1923 Ekim’inde baş gösteren hükümet bunalımı cumhuriyetin ilanı için bir fırsat doğurmuştu. Bunu değerlendiren Mustafa Kemal, 29 Ekim 1923’te Türkiye Devleti’nin yönetim biçiminin “cumhuriyet” olduğunu ilan eden bir önergeyi Yüce Meclise sundu. “Buna göre;

- Türkiye Cumhuriyeti’nin hükümet şekli cumhuriyettir.
- Türkiye Cumhurbaşkanı TBMM Genel Kurulu tarafından ve kendi üyeleri arasından bir seçim dönemi için seçilir.
- Türkiye Cumhurbaşkanı devletin başkanıdır. Bu sıfatla lüzum gördükçe Meclise ve Bakanlar Kuruluna başkanlık eder.
- Türkiye Devleti TBMM tarafından idare olunur.

Bu esaslar TBMM’de kabul edilerek Anayasaya eklenmiştir. Bu suretle Türkiye Devleti Cumhuriyet idaresi ile yönetilecek ve dünya devletleri arasında bu rejimin adı ile tanınacaktır.

⁵⁵ Ali Güler-Suat Akgül, Atatürk ve Türk İnkılâbı, Emre Yay, İstanbul, 2003, s. 167.

1.8. İCRA VEKİLLERİ HEYETİ

TBMM, kurulduğu günden itibaren yasama ve yürütme yetkisini kendi bünyesinde toplamıştır. Ancak, yüzlerce kişinin toplandığı bir mecliste acil ve sürekli görülmesi gereken yürütme işlerinin, pratik zorunluluklar nedeniyle bir kurula verilmesi kararlaştırılmıştır. 25 Nisan 1920’de 5 sayılı Genel Kurul Kararı ile “kuvve-i icraiye” teşkiline karar verilmiştir. 2 Mayıs 1920 tarihinde ise 3 sayılı “Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin Sureti İntihabına Dair Kanun” ile on bir kişilik bir yürütme kurulu oluşturulmuştur. Heyeti Vekile veya İcra Vekilleri Heyeti adlarıyla anılan bu kurulun üyeleri vekil diye adlandırılacak ve meclisin memuru konumunda çalışacaklardır.⁵⁶ Bu kanunun üçüncü maddesiyle de her vekilin, mensup olduğu vekâletin işleriyle ilgili olarak ifa aşamasında, Meclis’te oluşturulan ilgili komisyonun istişari oyunu alacağı da düzenlenmiştir; böylece TBMM’nin yürütme işlerinde doğrudan etkili olabilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Teşkilatı Esasiye Kanunu’nun kabul edilmesiyle kuvvetler birliği ilkesi anayasal boyutta benimsenmiştir. İkinci maddedeki “icra kudreti ve teşrii salâhiyeti milletın yegâne ve hakiki mümessili olan Büyük Millet Meclisi’nde temerküz eder” hükmü ile kuvvetler birliği açıkça belirtilmiştir. Üçüncü maddede ise “Türkiye Devleti Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur ve hükümeti, ‘Büyük Millet Meclisi hükümeti’ unvanını taşır” hükmü ile de hükümetin, “meclisin yürütme vasıtası” konumu vurgulanmıştır.⁵⁷ Sekizinci maddede ise meclis hükümetinin en ayırt edici özelliklerinden, vekilleri yönlendirme esası düzenlenmiştir. Buna göre Meclis, yürütme konusunda vekillere “veçhe tayin edecek”, vekiller Meclis’in emirleri doğrultusunda çalışacaktır.

Milletvekilleri uzmanlık alanlarına göre çeşitli komisyonlara ayrılacaktır. Kurulacak on komisyon sırasıyla şunlardır: Şeriye ve Evkaf (Diyanet İşleri ve Vakıflar), Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye, İktisadiye (Ticaret, Ziraat, Orman ve Maadin), Maarif, Adliye ve Mezahib, Maliye ve Rüşumat, Nafia (bayındırlık işleri), Dâhiliye (Emniyet-i Umumiye, Posta ve Telgraf), Müdafaa-i Milliye, Hariciye.

⁵⁶ Ergun Özbudun, 1921 Anayasası, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1992, s. 51

⁵⁷ Tahsin Bekir Balta, Türkiye’de Yürütme Kudreti, A.Ü.S.B.F., Ankara: Ajans Türk Matbaası, 1960, s. 9.

Layiha Encümeni'nin belirlediği ihtisas komisyonları TBMM Hükümeti'nin İcra Vekilleri Heyeti'nin teşkilat şemasını da ortaya çıkarmış oluyordu.

1.9. Maliye Vekaleti

1838'de mevcut defterdarlıklar kaldırılarak bütün hazinelerin idaresine bakmak üzere Maliye Nezareti kurulmuş ve daha önce var olan çoklu hazine sistemine son verilmiştir.⁵⁸ Yapılan düzenleme ile hazine-i amire ve hazine-i mansure Maliye Nezareti adıyla birleştirilmiş; mevcut hazinelere sadece padişahın özel hazinesi olan ceb-i hümayun hazinesi yeni nezaretin sorumluluğu dışında bırakılmıştır. Haremeyn, evkâf-ı hümayun ve darphanenin bütün gelirleri yeni nezarete devredilmiştir. Buna karşılık giderlerini karşılamaları için bu kurumlara maliye nezaretinden aylık bir tahsisat bağlanmıştır.⁵⁹

Maliye Nezareti'nin kurulmasıyla birlikte Tanzimat'ın mali projeleri de uygulanmaya başlanmıştır. Bu mali projelerden biri de maaş sistemine geçilmesiydi. Ayrıca Maliye Nezareti'nin kurulmasıyla birlikte ilk kez 1846'da bütçe çalışması yapılmış ve 1847 yılının bütçesi hesaplanmıştır. 1922'de saltanatın kaldırılmasıyla Mâliye Nezâretinin varlığı da sona ermiştir. 1920'de Ankara'da kurulan Mâliye Vekâleti daha sonra Mâliye Bakanlığı adını almıştır.⁶⁰

1.10. Ticaret Vekâleti

Tanzimat'tan önce, Osmanlı Devleti'nin ticareti, gerek faaliyet olarak, gerekse teşkilat olarak daha ziyade Hariciye Nezareti bünyesinde ele alınmıştır. 1837 yılında Hariciye Nezareti'nin kurulmasıyla ticari konular bu müesseseye bağlı olan Divân-ı Hümayûn Beylikçi Kalemî'nde değerlendirilmiştir.⁶¹

Bu dönemde yetkililer devletin gelirlerini arttırmak amacıyla ticaret, ziraat ve sanayi gibi konular üzerinde ciddi olarak çalışacak müesseseler

⁵⁸ Enver Ziya Karal, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. 3, TTK, 1983, s.123.

⁵⁹ Ali Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s.55-56.

⁶⁰ Akyıldız, *a.g.e.*, 56.

⁶¹ CoşkunÇakır, "*Tanzimat Döneminde Ticaret Alanında Yapılan Bir Kurumsal Düzenleme Örneği Olarak Ticaret Nezareti*", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt 50, Sayı 1-4, İstanbul, 2000, s.142.

oluşturulmasının gerekliliği üzerinde duruyorlardı. Buradan hareketle 1838 yılında Hariciye Nezareti'ne bağlı olarak bir “Ziraat ve Sanayi Meclisi” kuruldu. Başına Avrupa’da ekonomik konular üzerinde araştırmalar yapmış olan Hariciye Nezareti Müsteşarı Nuri Efendi getirildi.⁶²

Ziraat ve Sanayi Meclisi'ne, faaliyetine başladıktan kısa bir süre sonra eğitim-öğretim faaliyetlerinin organizasyonu görevi yüklendi. Bu arada adı değiştirilerek “Meclis-i Nafia”⁶³ ismini aldı. Bu noktada özellikle üzerinde durulan husus; sanayi, ziraat ve ticaretin gelişmesinde en büyük amil olarak eğitimin görülmesiydi. Eğitimin düzensizliğiderilmeli, yeni okullar açılmalıydı. Aksi takdirde arzu edilen gelişme seviyesine ulaşamayacaktı.⁶⁴

Meclis-i Nafia çalışmalarını sürdürüyordu, fakat faaliyet alanında birden fazla mevzunun yer almasından dolayı pek başarılı olamıyordu. Bu nedenle bir layiha yayınlanmıştı. Bu layihada Avrupalı devletlerin durumuna dikkat çekilmiş, oralarda ticaretin nasıl bir düzen içinde sürdüğü anlatılmış, gelirin artması ve ticaretin gelişmesini sağlamak için müstakil bir nezaretin gereği üzerinde durulmuştu. Layihada ayrıca ticaretin tek bir idare altında olmamasından kaynaklanan sorunlara değinilerek, ticari müesseselerin yetersizliği belirtilmiştir.⁶⁵

⁶² Çakır, a.g.m., s.143.

⁶³Ziraat ve Sanayi Meclisi'nden, çalışmalarına başladıktan kısa bir süre sonra, eğitim öğretim faaliyetlerini yürütmesi istendi. Ziraat ve Sanayi Meclisi'nin bir toplantısında, meclis üyelerinin aralarında müzakere ettiği konular kamu hizmeti ve kamu menfaati kabilinde olduğundan bu meclise Ziraat ve Sanayi Meclisi denilmektense, Meclis-i Umur-ı Nafia denmesinin daha uygun olacağı kararlaştırıldı. “Meclis-i Umur-ı Nafia Layihası” adı altında bir karar yayınlandı. Bu kararda, eğitim sanat, ziraat, sanayi ve ticaretin gelişmesinde çok önemli olduğu vurgulanıyordu. Okulların düzensizliğinden ve yeni açılan okullarda da istenilen seviyeye ulaşamadığından yakınılıyordu. Eğer gerekli eğitim sağlanamazsa yukarıda zikredilen hususların gelişemeyeceğine değiniliyordu. Öğretmenlerin denetlenmesi, kimsesiz çocukların okutulması, mahalle mekteplerinin ıslah edilmesi vb. hususlar meclisin görevleri arasında sıralanıyordu. Özetle söylemek gerekirse, ülkenin iktisadi açıdan kalkınabilmesi için iyi bir eğitim politikası izlenmesi gerekiyordu. Bu konuda Nafia Meclisi'ne büyük görev düşüyordu. Ancak, meclis müstakil olarak varlığını devam ettiremedi. Ülkenin tamamında sanayi, ziraat ve ticaretin tek elden ve en üst düzeyde yürütücüsü olmak üzere kuruluş çalışmaları önceden devam eden Ticaret Nezareti kuruldu ve Nafia Meclisi de buraya nakledildi. Coşkun Çakır, “*Tanzimat Dönemi'nde Ticaret Alanında Yapılan Kurumsal Düzenlemeler: Meclisler*”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, s. 364-365.

⁶⁴ Çakır, a.g.m., s.143.

⁶⁵ Çakır, a.g.m., s.143.

Bu olumsuz şartları değiştirmek, ticareti geliştirmek, ilerletmek ve en önemlisi bu işin organizasyonunda birlik ve bütünlüğü sağlamak için bir Ticaret Nezareti kurulması fikri ortaya atıldı ve 1839 yılında Ticaret Nezareti kuruldu.

Ticaret Nezareti'nin görevleri ise şu şekilde sıralanabilir:

1: Avrupa ve Hayriye⁶⁶ tüccarının işlerine Ticaret Nezareti bakacak, bu faaliyeti kolaylaştırmak için daha önce bu işe bakmakta olan Divân-ı Hümayûn Beylikçi Kalemî'nden nezarete memur naklolunacaktır.

2: Avrupa ve Hayriye tüccarları, ticaret yapmak için, daha doğrusu Avrupa tüccarı veya Hayriye tüccarı sıfatını kazanabilmek için berat almaktaydılar. Ayrıca yanlarında eleman istihdam etmek veya buna benzer hususlar için "Emr-i Şerif" denilen izin belgesi almaları gerekiyordu. Daha önce bu işleri Divân-ı Hümayûn Beylikçi Kalemî yaparken artık bu işler Ticaret Nezareti'ne aktarılmıştır.

3: Tüccarların ilk defa ticaret beratı aldıkları zaman Hazine-i Amire'ye ödedikleri berat bedelini artık Ticaret Nezareti'nin kasası durumunda olan Ticaret Hazinesi'ne ödeyeceklerdi. Gümrük harcı içinde aynı durum geçerli olacaktı.

4: Avrupa ve Hayriye tüccarlığı müesseselerinin tesisine kadar Avrupa ticaretinde egemen tüccar grubu müstemem yani yabancı tüccar idi. Osmanlı Devleti, bu tekeli kırmak için sözü edilen tüccar gruplarının faaliyete başlamalarını sağlayınca ister istemez bu gruplar karşı karşıya geliyor, aralarında anlaşmazlıklar ve çatışmalar oluyordu. Bu gibi durumlarda anlaşmazlığa konu olan davalar İstanbul Gümrüğü'nde, Gümrük Emîni huzurunda görüşülecek ve karara bağlanacaktır.

5: Ticaret Nezareti, gümrükçülerin ve muhtesiplerin⁶⁷ ticarete dair ya da benzeri hususlardaki müracaatlarını kabul edecek, taleplerine cevap verecektir.

⁶⁶Bu dönemde Müslüman tüccarlar tamamen iç ticaretle uğraşmaktaydı ve gittikçe esnaflaşıyorlardı. İçlerinde büyük ticaret denebilecek ticaret yapanlar, kapan tüccarları ve toptancılardı. II. Mahmut bunları korumak amacıyla önlemler almış ve kendilerine "Hayriye Tüccarı" unvanı verilerek dış ticaret yapmak koşuluyla aynen Avrupa tüccarı gibi kolaylıklar verilmiştir. Musa Çadırcı, Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları, TTK Basımevi, Ankara, 1991, s.119-120.

⁶⁷Osmanlı Devleti'ne diğer İslam Devletlerinden geçmiş olan ihtisap ve muhtesiplik, şehirlerde çalışmalarını sürdüren esnaf ve zanaatkarları denetleyip, karşılığında devlet için belirli kurallara göre çeşitli adlarla vergiler toplayan eski bir kurumdu. "İhtisap Rüsümü" denilen bu vergiler grubu, damga resmi, mizan resmi, yevmiye-i dükkâkîn, bac-ı Pazar ve benzeri adlarla şehir ve kasabalarda kurulan panayır, Pazar ev bezistanda satılan eşyadan, başlangıçta kırkta bir oranında alınmış, sonraları bu oranda önemli değişiklikler olmuştur. 1826 yılında yeniçerilerin ortadan kaldırılmasından ötürü, boşlukta kalan İstanbul'un güvenlik ve ihtisap işleri, yeniden düzenlenmiştir. Bir yönetmelik yapılarak

6: Deniz ticaretiyle meşgul olan tüccar, ister müslüman tebaadan olsun, ister gayrimüslim yerli tebaadan olsun, hukuki olarak Tanzimat'tan çok önce kurulmuş olan Tersane-i Amire adlı müesseseye bağlıydı. Ticaret Nezareti'nin kurulmasıyla bu tüccarlar artık nezarete bağlandığından, yazışma vb. hususlarda, nezareti muhatap alacaklardı.⁶⁸

Ticaret Nezareti, ziraat, ticaret ve nafia işlerini organize etmek ve bir düzene sokmak için kurulmuştu, en azından kuruluş gayelerinden biri buydu. Fakat bu gayelerin tahakkuk etmediği ve etmeyeceği, ayrıca Ticaret Hazinesi'nin bu işlerin gerçekleşmesini finanse edecek güçte olmadığı ve bundan sonra yapılacak masrafların da boşuna yapılmış olacağı gerekçesiyle 1841 yılında, yani kuruluşundan iki yıl sonra Ticaret Nezareti ilga edildi. Nezaretin ilgası neticesinde, nezaret bünyesinde toplanmış olan işler bazı başka kurumlara devredildi. 1841 yılında ilga edilen Ticaret Nezareti, ticaretle ilgili mevzuların hızlı bir şekilde yoğunluk kazanması, bu işlerin bir nezaret altına alınmasını gerektirdiği için nezaret 1845 yılında yeniden müstakil bir adla ve ayrı bir binada faaliyetine başladı.

1845 yılında Ziraat Meclisi Maliye Nezareti'nden ayrılarak Ticaret Nezareti'ne bağlandı. 1846 yılında Ticaret Nezareti'nden de ayrılan meclis, müstakil bir nezaret haline getirildi. Böylece ziraat ve zirai faaliyetler ilk defa bir nezaret altında toplandı. Eski Bâbiâli binasının bir tarafında Ticaret Nezareti, diğer tarafında da Ziraat Nezareti faaliyet göstermeye başladı. Fakat kısa bir süre sonra iki nezaretin ayrılmasının bir menfaat sağlamadığı düşünülerek iki nezaret Ziraat ve Ticaret Nezareti adı altında birleştirildi.⁶⁹

Ziraat ve Ticaret Nezareti'nin görev faaliyetleri beş başlık altında toplandı. Bu görev ve faaliyetler şunlardı:

- 1: a) Köprü ve kaldırımları tamir ve tanzim etmek,
- b) Madenlerin ve turbların⁷⁰ korunmasını sağlamak,

İstanbul'da esnaf işleriyle uğraşmak üzere "İhtisap Ağalığı" kurulmuş, muhtesibin görevleri bu kuruma devredilmiştir. Çadırcı, a.g.e, s.111.

⁶⁸ Çakır, a.g.m., s.145-146.

⁶⁹ Çakır, a.g.m., s.149.

⁷⁰ Bir tür kömür madenidir. Yakıt ve yakacak olarak pek az kullanılır. Emülsiyonu çok kötü olduğundan şehirlerde kullanımı yasaktır. Oluşumu (dönüşümü) tam gerçekleşmediği için de ideal bir yanma verimi yoktur.

- c) Köprü, kaldırım, madenler gibi fen ve mühendislik konularının okutulduğu okulları idare etmek,
- d) Bu konuda mühendis yetişmesini sağlamak.
- e) Yol ve köprülerin inşa ve tamiri için gerekli alet, edevat ve tertibatı tedarik etmek.
- f) Liman ve nehirleri temizlemek,
- g) Fener ve sebiller üzerine fanus çekmek,
- h) Kamu menfaatlerini ilgilendiren bina ve eserleri inşa ve tamir etmek.

- 2: a) İyi cins at yetiştirmek,
- b) Yabancı devletlerin ziraat metodlarını ithal etmek,
- c) Çiftçilikle ilgili numuneler hazırlamak,
- d) Baytar mekteplerini idare etmek,
- 3: a) İşyerlerini ve karantinaları idare etmek,
- b) Dâhili ticareti geliştirmek,
- c) Sanayiye desteklemek,
- 4: a) Dış ticaretin geliştirilmesi amacıyla Avrupa Devletlerinde bulunan konsoloslarla yazılı istişarede bulunmak,
- b) Yabancı devletlerle imzalanmış bulunan ticaret anlaşmalarını yürütmek ve korumak.
- 5: a) Panayır ve çarşıları denetlemek ve kontrol etmek,
- b) Tarifeleri belirlemek
- c) Ticari anlaşmazlıkları çözmek,
- d) Kantar, mizan ve dirhem gibi ağırlık ve uzunluk ölçülerini kontrol etmek.

e) Çeşitli meclislerle görüş alışverişinde bulunmak.⁷¹

1849 yılında Ticaret Nazırı Süleyman Paşa görevinden alındı. Ticaret Nezareti nazırsız kaldı. Bunun üzerine, ticarete olan münasebeti ve

⁷¹ Çakır, a.g.m.s.150-151.

yakınlığı dolayısıyla 1848 yılında kurulan Nafia Nezareti ile Ticaret Nezareti birleştirildi ve nezaretin adı Ticaret ve Nafia Nezareti oldu.

Ticaret Nezareti'ne bağlı birimler ise: Ticaret Hazinesi, Ticaret Müsteşarlığı, Ticaret Mektupçuluğu'ydu. Ticaret Hazinesi, Ticaret Nezareti'nin gelirlerinin toplanıp giderlerinin yapıldığı yerdir. Ticaret Hazinesi'nin giderlerinin büyük bir bölümünü Ticaret Nezareti'nin personel maaşları oluşturmaktaydı. Hazinesinin gelirini ise ticari davalardan alınan vergiler, tüccarların ödemek zorunda oldukları harçlar gibi kalemler teşkil ederdi. Ticaret Müsteşarlığında ise müsteşar, nezaretlerde nazırdan sonra gelen en yetkili kimsedir. Dolayısıyla müsteşarlar için nezaretlerin danışma organı demek mümkündür. Ticaret müsteşarlığı, Ticaret Nezareti'nin istişare organıdır. Ticaret Mektupçuluğu'nun yani başkâtipliğinin görevi de Ticaret Nezareti'ne ait yazıları yazmak, nezarete gelen yazılara cevap vermektir.⁷²

Bunlar dışında Ticaret Nezareti'yle ilgili olan bir kurum daha vardı. Bunlardan ilki ticaret mahkemesiydi. Gerek Osmanlı uyruğundan olan gerekse müstemen tüccarların aralarında meydana gelen davalara bakmak için Ticaret Nezareti'nde oluşturulan birkaç üye ve memurdan oluşan bir ticaret mahkemesi kuruldu.

Mahkeme haftada bir gün pazartesi günleri toplanıyordu. Bu mahkemelerde yedisi Osmanlı yedisi yabancı devlet tebaası olmak üzere on dört üye bulunuyordu. Bu mahkemeler zaman içerisinde İzmir, Beyrut, Selanik, Kahire gibi şehirlerde de kurulmaya başlandı. 1860 yılından itibaren bu mahkemeler bütün imparatorlukta kurulmaya başlandı. 1864 Vilayet Nizamnamesi ile de her vilayete birer Ticaret Meclisi kurulunca, hemen her yerde ticaret mahkemeleri açıldı.⁷³

⁷² Çakır, a.g.m., s.153.

⁷³M. Akif Aydın, Türk Hukuk Tarihi, 2001, Beta Basım Yayın, İstanbul, s. 426.

**İKİNCİ BÖLÜM
TRANSKRİPSİYON**

**1925-1926
TÜRKİYE CUMHURİYETİ
DEVLET SALNAMESİ**

**İstanbul-Matba'a-i 'Âmire
1926**

2. 1. 1925 ve 1926 yılları arasındaki Türkiye Cumhuriyeti Maliye ve Ticaret Vekâleti Transkripsiyonu

2. 1. 1. Maliye Vekâleti

Belge:1 Sayfa: 138

Türkiye Cumhuriyeti			
Mâlîye Vekâleti			
Me'muriyet	Esâmi	Me'muriyet	Esâmi
Müsteşâr	Seyfe'd-din Beg	Vâridât-ı 'umumiyye Müdüriyeti	
Muhâsebe'-i 'umumiyye Müdüriyeti		Müdür-i 'umumi Mu'âvin	Kâmil Beg Şefik Beg
Müdür-i 'umumi Mu'âvin	Sâlih Vecid Beg Muhammed 'Ali	Birinci Kısım	
Tedkik-i Mu'âmelât Kalemi		Mümeyyiz-i Evvel Mümeyyiz-i sâni	Sa'id Beg -
Mümeyyiz-i Evvel Mümeyyiz-i sâni	'Ali Beg Sâ'id "	İkinci Kısım	
Tedkik-i Hesâbât Kalemi		Mümeyyiz-i Evvel Mümeyyiz-i Sâni	Hâlid Beg Muhammed 'Ali "
Mümeyyiz-i Evvel Mümeyyiz-i sâni	Kâşif Beg 'İsmet "	Üçüncü Kısım	
Defter-i Kebir Kalemi		Mümeyyiz-i Evvel Mümeyyiz-i sâni	Safvet Beg -
Mümeyyiz-i Evvel Mümeyyiz-i sâni	- Feyzi Beg	Dördüncü Kısım	
Ta'kib ve Teftiş Kalemi		Mümeyyiz-i Evvel	Râsim Beg
Mümeyyiz-i Evvel Mümeyyiz-i sâni	'Abdü'l-kâdir Beg -	Me'mureyn Müdüriyeti	
Muvâzene Kalemi		Müdür	Cemâl Beg
Mümeyyiz-i Evvel Mümeyyiz-i sâni	Ca'fer Tayyâr Beg Behcet "	Me'mureyn Kalemi	
		Mümeyyiz-i Evvel	Necâti Beg

Belge:2Sayfa: 139

Devlet Sâl-nâmesi			
Me'muriyyet	Esâmi	Esâmi	Me'muriyyet
		Vezne	
Sicil Kalemi		Veznedâr	'İzzet Beg
Mümeyyiz-i sâni	Yusuf Beg	Hukuk Müşâvirlîği	
Ma'âş ve Harc-ı Râh Kalemi		Hukuk Müşâviri Mu'âvin Mümeyyiz-i Evvel Mümeyyiz-i sâni	Süreyyâ Beg - Ahmed Râşid " İhsân "
Mümeyyiz-i sâni Kefâlet Me'murı	Ca'fer Beg Şevket "	Kalem-i Mahsus Müdüriyeti	
Mu'âmelât-ı Nakdiyye ve Düyun-ı 'umumiyye Müdüriyeti		Müdür Mümeyyiz	Münir Beg Tevfik "
Müdür Mu'âvin	Mâcid Beg Ferid Beg	Evrâk Kalemi	
Mu'âmelât-ı Nakdiyye Kalemi		Mümeyyiz	Şâni Beg
Mümeyyiz-i Evvel	Fikri Beg	Emlâk-ı Milliye Müdüriyeti	
Düyun-ı 'Umumiyye Kalemi		Müdür Mu'âvin	Muhlis Beg Münir "
Mümeyyiz-i Evvel Mümeyyiz-i sâni	- Râşid Beg	İdâre Kalemi	
Vezne'-i 'Umumi Kalemi		Mümeyyiz-i Evvel Mümeyyiz-i sâni	Hüsnü Beg İsmâ'il "
Müdür	Na'im Beg	Metrûke Kalemi	
Mu'âmelât Kalemi		Mümeyyiz-i Evvel Mümeyyiz-i sâni	'Osmân Beg Vasfi "
Mümeyyiz-i Evvel " sâni " "	Mahmud Beg Halim Beg Nevruz Beg		
Muhâsebe Kalemi			
Mümeyyiz-i Evvel	İbrâhim Beg		

Belge:3Sayfa: 140

Türkiye Cumhuriyeti			
Esâmi	Me'muriyyet	Esâmi	Me'muriyyet
Muhâsebe Kalemî		Kıymetli Evrâk ve Levâzım Müdüriyeti	
Mümeyyiz-i Evvel	Hasan 'Avni Beg	Müdür Mümeyyiz-i Evvel " Sâni	Fu'âd Beg Sâ'im " Fu'âd "
Kuyud Tasarrufiye Kalemî		İstanbul Tedkik ve Tasfiye'-i Hesâbât Müdüriyeti	
Mümeyyiz-i Evvel	Tal'at Beg	Müdür Muhâsib Mes'ul Mümeyyiz " " " " " " Hesâbât-ı 'Atika Kalemî Mümeyyizi	Nazmi Beg Mazhar " Şevket " Mazlum " Rüşdi " Râ'if " Nâ'il " Basri " Hâlid "
Hey'et-i Feniye Kalemî		Hey'et-i Teftişkiye	
Re'is	'İrfân Beg	Re'is	Nure'd-din Beg
Mahsusât-ı Zâtîyye Müdüriyeti		Birinci Sınıf Mâliye Müfettişi	İbrâhim "
Müdür	Hilmi Beg	" " " "	Şükri "
Mülkiye-i Tahsis Kalemî		" " " "	İsmâ'il "
Mümeyyiz-i Evvel	Emin Beg	" " " "	Selâha'd-din "
Kayd Kalemî		" " " "	Remzi "
Mümeyyiz-i Evvel	Süleyman Beg	İkinci	'Ali Rızâ "
'Askeri Tahsis Kalemî		" " " "	Fehmi "
Mümeyyiz-i sâni	Mustafâ Beg	" " " "	Nâzım Râğıb "
Muhâsebe-i Mâliye Müdüriyeti		" " " "	Mi'mar "
Müdür	Kemâl Ziyâ Beg	" " " "	Cenid "

Mümeyyiz-i Evvel	Hıfzı	“					
Mümeyyiz-i sâni	Eşref	“					
		“	“	“	“	Safvet	“
		“	“	“	“	‘Arif Hikmet	“
		“	“	“	“	Rüşdi Cemâl	“
	Üçüncü	“	“	“	“	Sâlih	“
	Dördüncü	“	“	“	“	Kâzım	“
140							

Belge:4Sayfa: 141

Devlet Sâl-nâmesi							
Me’muriyyet	Esâmi		Me’muriyyet	Esâmi			
Dördüncü sınıf	Subhi	Beg	Hey’et-i Teftişiye Kalemi				
Mâliye Müfettişi							
“ “ “ “	Emin	“	Mümeyyiz	Muhi’ d-din Beg			
“ “ “ “	Fuâd	“	Düyun-ı ‘Umumiyye Komiserligi				
“ “ “ “	Cezmi	“	Komiser	Zekâ’i Beg			
“ “ “ “	Feyzi	“	Düyun-ı ‘Umumiyye Komiserlik Kalemi				
“ “ “ “	Es’ad	“	Müdür	Halil Nihâd Beg			
“ “ “ “	Cemâl	“	Bursa Komiserligi				
“ “ “ “	Sa’id	“	Komiser	Kemâle’ d-din Beg			
“ “ “ “	Hüsni	“					
Müfettiş Mu’âvini	‘Abdü’l-kâdir	“					

“	“	Ahmed	“	
		Nu'mân		
“	“	Nedim	“	
“	“	‘Abbâs	“	
“	“	Medhet	“	
“	“	Hulusi	“	
141				

Belge:5Sayfa: 142

Türkiye Cumhuriyeti
RÜSUMAT MÜDÜRIYYET-İ ‘UMUMİYYESİ 339 SENESİ İDHALAT VE İHRACAT İSTATİSTİKİ
İTALYA
<p>1339 senesinde İtalyadan Türkiyeye idhâl olunan eşyânın kıymeti üç milyâr ğuruşa yakın olub idhâlât-ı ‘umumiyye kıymetinin % 19,58 i râddesinde dimekdir. Başlıca idhâl olunan eşyânın kıymetce % 6 sı pamuk ipliği ve mensucâtı; % 3 i hububât ve müstahsalâtıyla hamır işleri; % 3 kâğıd ve ma’mulâtı, % 3 ü yün ipliği ve mensucâtı; %2 si keten ve kendir iplikleri ipci ma’mulâtı, kanaviçe, % 2 si işlenmiş taşlar, alçı, çimento, talk, asbestos, âvâni’-i züccâciye, elektrik edevâtı ve lambaları, % 2 si demir ve çelik ma’mulâtı, % 2 si hâzır boyalar, dibâğata mahsus hülâsalar, karbonit döpotas, süd kostik, amonyâk ve emlâhı, kibritiyyet-i hadid⁷⁴, kükürt, ba’zı hâmızlar, ba’zı edeviyye; %1 i bahârat, kahve, şeker, reçel ve şurublar, % 41 i et konserveleri, sucuklar, pasdırma; % 41ve 0 i sun’i ipek, ipek ipliği, ayırışım ve ipek mensucâtıdır.</p> <p>İtalyaya ihrâc itdigimiz eşyâ 1,5 milyar ğuruş kıymetinde ve ihrâcât-ı ‘umumiyye kıymetinin % 17,95 i nisbetindedir- Bunun % 54 i tütün, % 14 ü üzüm, incir ve kurı meyveler, % 11 i pamuk, % 5 i ipek kozası, % 4 i demir hurdaları köhne bâkır, pirinc tutiyâ ma’mulâtı; % 3 i hâm yıpağı, tiftik, % 2</p>

⁷⁴ Kibritiyyet-i hadid: Yeşil Vitriyol. Bkz. Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, 2007, Ankara.

ve 3 palâmut, afyon, cezerler, zammaklar , % 0,2 si hâm deriler,hayvanât döküntüleri, bal mumı, % 0, 41 i hayvanât –ı ğanimiyye ve dücâciyye, % 0,29 ı yumurta, yumurta akı ve sarısı ve balıklardan ‘ibâretdir.

142

Belge:6Sayfa: 143**Devlet Sâl-nâmesi****İNGİLTERE**

İngiltereden idhâl olunan eşyâ 2,5 milyâr ğuruş kıymetinde ve ‘umum-ı idhâlât kıymetinin % 17,31 i nisbetindedir- Bunun % 66 sı pamuk ipliği ve pamuk mensucâtı, % 12,5 i yün mensucâtı, % 4,64 i bıçakçı, çilingir eşyâsi ile makine âlât ve edevât-ı mütenevvi’ a, karfıçe vesâ’ir demir ma’mulâtı, pirinc ve alüminyum eşyâ, kalây, cıva, %4,6 ı cilâli tuğla, ateş tuğlası, porselen, edevât-ı sıhhiye ve âlât-ı elektrikiyye aksâmı, %3,61 i mahrukât % 2,16 sı büberi bahârât, kahve, çay, şeker, şeker tortusu reçel, % 1,90 ı ip, halât, keten, mensucât % 1,85 i çivid, hınâ, cilâ, lâka, yağlı ve sulı boyalar, potas, süd ve emlâhı, sâni fehmiyyet, amonyâk ve emlâhı hâımızlar, % 1,73 i lastik, gütaberkâ ma’mulâtı, muşamma’, % 48 deri, kösele ve ma’mulâtı, % 0,28 i beZir, kolza yağıdır.

İngiltereye ihrâcâtımız 1,5 milyâr ğuruş kıymetinde ve ihrâcât-ı ‘umumiyyemizin kıymetce 18,61 i nisbetindedir. Bunun % 28,7 si yıpağı, tiftik, keçi kılı, halı ve kilim, % 5,60 ı üzüm incir, fıstık, kabâk çekirdeği, ceviz, fındık bâdem vesâ’ire kuru meyveler, %4,38 i ağaç boya, çehri, palamut, afyon, % 3,26 sı pamuk, % 1,78 i kürk i’ mâline mahsus deriler % 1,36 ı kuşyemi, nohud, bezelye, bakla, fasulye, % 0,73 i yaprak ve kıyılmış tütün % 0,77 i zımpara, mermer ve ğrânit eşyâ % 0,77 si kereste % 0,48 i zeytun yağı tahan, % 0,26 sı bakır ve pirinç ve köhne ma’mulâtıdır.

143

Belge:7Sayfa: 144**Türkiye Cumhuriyeti****FRANSA**

Fransadan gelen eşyâ bir milyâr küsur ğuruş kıymetinde ve ‘umum-ı idhâlât kıymetinin % 9,13 i nisbetindedir. Bu eşyânın % 19, 11 i yün iplik mensucâtı ile elbise, % 14,1 i pamuk iplikleri ile mensucâtı % 10,7 si kösele, işlenmiş deri ve ma’mulâtı, % 9,9 ı hububât ve unları ile

ma'mulâtı pirinc ve ararot, 7,28 i bezir yağı kolza, kuka ve Amerikan fıstığı yağıyla nebâti yağlar.

% 7,2 si lastik kütabrakâşekilde, muşamma', katranlı bez, % 4,4 i boyalar, dibâğata mahsus hülâsalar, 'itriyât, eczâ-yı kimyeviyye, edviye'-i müstahzara, % 4,3 i ba'zı nev' bahârât % 2,25 i sun'î ipek ve ipliği ile ma'mulâtıdır.

Bizden Fransaya giden eşyanın kıymeti bir milyâr ğuruşdan fazla ve 'umum-ı ihrâcâtımıza nisbeti, % 12,40 dır.

Başlıca ihrâcâtımız % 26,9 hâm pamuk % 20,2 cehri, palamut, afyon, tıbbâbetde müsta'mel kök ve nebâtlar ile ardıc ve kayın ağacı katrânı, % 14,4 kuru üzüm ve incir bâdem, ceviz fındık ile zeytin % 12,6 kurı koza ve hâm ipek, % 9,1 yumurta, yumurta akı ve sarısı, peynir % 4,36 tiftik, yıpağı yün mensucât, hurdası Türk ve şark halı ve kilimleridir. Sâ'ir ihrâcâtımız bu nisbetden dundur.

AMERİKA

Amerikadan idhâl olunan eşyâ idhâlât-ı 'umumiyyemizin kıymetine nazaran % 7,63 olarak bir milyâr ğuruşdan fazla olub bunun % 46,42 si hububât ve unları

144

Belge:8Sayfa: 145

Devlet Sâl-nâmesi

ile irmik, nişasta ve pirinc, % 17,77 si pamuk ipliği ve mensucâtı, % 11,92 si nebâti yağlar ve balna, fevk balıkları yağları ile sâ'ir hayvânî yağlar, petrol ve müştakkâtı ve emsâli ma'deni yağlar, parafin ve linyit kömürü bal mumısı yer sakızı (ozokerit) dir.

Amerikâya ihrâcâtımızda hemen 675 milyon ğuruş kıymetinde ve ihrâcât-ı 'umumiyyemizin % 7,97 si nisbetindedir. Bunun % 37,95 i üzüm incir, fıstık hurma, bâdem, ceviz, fındık vesâ'ir kurı meyveler, % 18,66 tütün, % 17,32 si yıpağı, tiftik, yün, halı ve kilim % 10,68 i palamut afyon, ağac boya tıbbâbetde müsta'mel nebâtât ve bezirler % 5 ve 6 ı ma'mul deriler, post ve kürkler ayak kablardır.

ALMANYA

Almanyanın Türkiyeye 922 milyon ğuruşa bâliğ olan idhâlâtı, idhâlât-ı 'umumiyyemizin % 6,36 sını teşkil itmekdedir. İdhâlâtın % 23,9 ı pamuk mensucât, % 18,4 i rây, karfiçe, çilingir eşyâsı ile sâ'ir demir ve çelik ma'mulâtı, %11,6 sı kâğıd ve mukavvâ, % 8,5 toprak ve porselen eşyâ ve mevâd-ı züccâciye, 7,33 i icrâ-yı tıbbiye ve mevâd-ı kimyeviyye, % 2,9 ı makine ve âlât-ı musikiyyedir.

Memleketimizden Almanyaya vâki' olan ihrâcâtımıza ve 762 milyon ğuruş kıymetindedir ki 'umum-ı ihrâcâtımızın % 9 una mu'âdil dimekdir- Başlıca ihrâc itdigimiz eşyâ %

69,3 nisbetinde tütün, 11,11 nisbetinde palamut, meyân balı, afyon; ğumğün % 5 ve 10 nisbetinde üzüm, incir, fındık, bâdem, % 5 ve 1 hâm pamuk ‘ayn nisbetinde hâm yıpâğı, tiftik, keçi kılı, halı ve kilim % 6 ve 1 nisbetinde köhne demir, bakır ve pirinc ma’mulâtı ile bakır cevheridir.

145

Belge:9Sayfa: 146**Türkiye Cumhuriyeti****SURİYE**

Suriyeden gelen eşyânın kıymeti 778 milyon ğuruş olub kıymet-i ‘umumiyyenin %44 ve 5 i nisbetindedir- Bunun % 64 i pamuk ipliği ve mensucâtı, % 9 ı petrol, ma’deni yağlar, mum ve sabun, % 5,5 i bahârât, şeker, râhat lokum, % 2,7 si demir ve çelik ma’mulâtı, hırdavâtçılık eşyâsı, % 4 ve 2 i hnâ, sun’i çivid, hayvâni, ma’deni yağlı ve sulı boyalarla süd, karbonât amonyâk ve emlâhi mağnezyum, tutiyâ ve emlâhi ve kükürt, % 4 ve 2 i yaş ve kurı deriler, % i limon, meyve konservesi, % 1,5 i tere yağı havyâr, tarâma, 1, 1 i at, ayğır, deve, kuzı ve oğlakdır.

Suriye ihrâcâtımız 604 milyon ğuruş kıymetinde ve ihrâcât-ı ‘umumiyyemizin 7,14 i nisbetindedir. İhrâcâtımızın kıymet-i i’tibâriyle % 34 i hayvanât-ı bekariye, ğanemiyye ve dücâciyye, % 14 i arpa ve yulâf unı ile irmik ve bulğur; % 8 i tiftik, yıpâğı halı ve kilim, % 4,7 i tütün, siĝara, % 3,2 i ba’zı nev’ bahârât ile pekmez, halvâ, % 2 si pamuk ve ‘ayn nisbetde de palamut, afyon cehri ve mazoddur.

BELÇİKA

Belçikadan Türkiyeye idhâl olunan eşyânın kıymeti 741 milyon ğuruş olub idhâlât-ı ‘umumiyye kıymetinin % 5,12 mikdârına müsâvi dimekdir. İdhâlâtın kıymet-i i’tibâriyle % 20 si pamuk ipliği ve mensucâtı % 6 ı bezir, pamuk ve sisâm yağları % 5 i ispirto keZâ % 5 i tebâşir elektrik kömürü, âsitevi, ateş tuĝlası toprak ve porselen eşyâ, elektrik lambaları, fotoĝraf camları vesâ’ir camlar ve % 3 i kahve, kaka’o, çay, şeker, % 2 si

146

Belge:10Sayfa: 147**Devlet Sâl-nâmesi**

demir ve çelik ma’mulâtı, av silâhları. Elektrik kablosı, kurşun borı, levha, pirinc eşyâsı % 7 si ketân iplik ve mensucâtı % 2 si yağlar, peynirler, balık konserveleridir.

Belçikaya ihrâc itdigimiz eşyânın kıymeti222 milyon kûsur ğuruş ve ihrâcât-ı ‘umumiyye kıymetine nisbeti % 2,63 dür. Başlıca ihrâcât eşyâmız % 30 nisbetinde tütün, 3 nisbetinde üzüm, incir, kurı meyve % 20 nisbetinde palâmut, afyon ve ‘ayn nisbetinde tiftik yıpâğı ve halıdır.

MISIR

Mısırdan memleketimize gelen eşyânın kıymeti 668 milyon küsur ğuruşdur ki idhâlât-ı ‘umumiyye kıymetinin % 4,61 i nisbetinde dimekdir.

Memleket-i mezkureden gelen âşiyânın başlıcaları % 30 nisbetinde şeker ve nurtus ile bahârât, kahve ve çay, % 30 ı pamuk ipliği ve mensucâtı, % 2 si pirinc, sisâm, kola, nişâsta, ırmık ile ba’zı nev’ hububât, % 9 ı portakal, hurma, Amerikan fıstığı harnub vesâ’ire tâze meyve ve sebzelerle konserveleri, % 6 ı hayvanât derileri, % 5 i keten kendir “ kanâviçe çuvâl, % 2 si tenbakü, % 2 si hinâ, mâz u zam’-ı ‘arabi, kudret halvâsı şâblardan ‘ibâretidir.

Mısıra vuku’ bulan ihrâcâtımızın kıymeti ihrâcât-ı kıymet-i ‘umumiyesinin % 2,92 si nisbetinde olmak üzere 247,5 milyon ğuruş kıymetindedir. İhrâcâtımızın % 30 meyve, zeytun, % 10 ı kerâste ve ma’mulât-ı hasebiyye, % 9 ı tiftik, yün, halı % 8 i hayvânât-ı ğanemiyye % 7 si yazma, kalem-kâr mensucâtı, % 6 sı tütün ve siğara, 5 i palâmut afyon, ağaç boyadır.

147

Belge:11 Sayfa: 148

Türkiye Cumhuriyeti

BULGARİSTAN

Bulğaristândan idhâl olunan eşyânın kıymeti 494 buçuk milyon ğuruşa karib olub idhâlât-ı ‘umumiyyemize nisbeti ise % 3,41 dir- Başlıca idhâlât eşyâsıyla nisbetleri şudur.

% 65,5 envâ’i hububât ve müştakâtıyla nohud ve fasulye, % 14,5 hayvanât-ı bekariye ve ğanemiyye ile hıncır kümes hayvanâtı % 6,5 si mahrukâtdır.

Bulğaristâna ihrâcâtımız 106 buçuk milyon ğuruşa yakın ve ihrâcât-ı ‘umumiyyemizin % 1,25 i nisbetindedir. Bunun % 17,21 i hâm yıpâğı, tiftik, keçi kılı, % 13,01 i hâm pamuk, pamuk ipliği ve mensucâtı ile şeridci ve ğaytâncı eşyâsı, urğan ve sicim, % 20,68 i zeytun yağı ve % 6,35 i ağaç boya cehri, hinâ, palâmut, ma’deni boya. Zift, katrân, asfâlt ve künüldür.

FLAMENK

Flamenkden gelen eşyâ 384 milyon ğuruş kıymetinde ve idhâlât- ı ‘umumiyyemizin % 2,62 i nisbetindedir. Bu kıymetin % 30 ı pamuk ipliği, pamuklu mensucât, şeridci ve ğaytâncı eşyâsı, % 22 si büber ve envâ’i bahârât ile şeker, çay, melâs, kaka’o, % 5 i toprak, ağaç ve anilin boyalar, yağlı ve renkli boyalar, tutkâl, jelatin, potas, süd ve emlâhı, amonyak ve emlâhı kibritit-i hadid ve nahhâs, kurşun ve emlâhı, morina balık yağı, kenin, % 4 i ba’zı yün mensucâtı, % 3,5 i her nev’ kâğıd ve mukavvâ, % 1 i kütabrakâ, kâ’uçuk, alüminyum, kurşun eşyâ hırdavâtçılık eşyâsı, demir ve çelik ma’mulâtına ‘â’iddir.

Flamenke ihrâcâtımız 665,5 ğuruş kıymetinde ve ihrâcât-ı ‘umumiyyemizin % 7,86

148

Belge:12Sayfa: 149

Devlet Sâl-nâmesi

nisbetindedir. Başlıca ihrâcâtımız % 40 ı tütün % 25 i kuşyemi ve kâvurulmuş nohud (leblebi) % 24 üzüm, incir, fındık, bâdem % 18 i palâmüt, afyon, ğumküt , % 4,3 i yaş ve kurı, tuzlu deri ve enkâz-ı hayvâniyye % 1,8 i tiftik, yıpâğı ve halılardan ‘ibâretidir.

ROMANYA

Romanyanın Türkiyeye idhâlâtı 380 milyon ğuruş kıymetinde olup ‘umum-ı idhâlâtımızın kıymetine nazaran % 2,62 si nisbetinde dimekdir.

Bu meblağın % 51,31 i petrol, benzin, ğaz ve leyyin gibi ma’deni ya’larla sanâi’e mahsus yağlara, % 22 si hayvânât-ı bekariyye ve ğanimiyye, % 15 hububât ile fasulye, nohud, patates, dakik, naşasta ve ararota, % 2,6 ı pamuk mensucâta, % 1,91 i kerâsteye ‘â’iddir.

Memleket-i mezkureye ihrâc itdigimiz eşyânın kıymeti 73 milyon ğuruş ve ihrâcât-ı ‘umumiyyemizin % 86 sıdır. Bunun % 32 si üzüm, incir, hurma, fındık, bâdem, kestâne, zeytun ve tâze sebze, % 15,68, köhne demir ma’mulâtı ve hırdavâtcılık eşyâsı, % 7,06 sı ağaç boya, cehri, palâmüt, hınâ, ‘itriyyât, tıbâbetde müsta’mel cezerler ve % 6 sı ma’den kömürüdür.

RUSYA

Rusyadan idhâl idilen eşyânın kıymeti 304 milyon ğuruşa yakındır ki idhâlât kıymet-i ‘umumiyyesinin % 2,19 ı nisbetinde dimekdir. Bunun % 49 ı hububât, % 40 ı petrol ve müştakkâtı ile ma’deni yağlar, sabun, % 3,7 si deri, % 3 i siyâh ve kırmızı havvâr tramavdildir. Rusyaya ihrâc itdigimiz

149

Belge:13Sayfa: 150

Türkiye Cumhuriyeti

eşyânın kıymeti ihrâcât kıymet-i ‘umumiyyesinin % 2,04 i nisbetinde olmak üzere 173 milyon ğuruşdur- Ihrâc idilen eşyânın başlıcası % 49 nisbetinde hırdavâtcılık eşyâsı ile âlât ve edevât-ı hadidiyye, % 12 si palâmüt, ağaç ve kök boyalar, dibâğata mahsus hülâsalar, kükürt, konak % 9,3 i pamuk ve pamuk ipliği mensucâtı, % 8 i kâğıd, kitab matbu’a, defterler, mukavvâlar, % 5 i limon, incir vesâ’ir meyveler, % 4 i mutbah tuzı ve eşyâ-yı mütenevvi’adan ‘ibâretidir.

150

Belge:14Sayfa: 151

Devlet Sâl-nâmesi							
334 Senesi İdhâlât ve İhrâcât İstatistikî							
İhrâcât	İdhâlât						
Memâlik	Kıymeti				Kıymeti		
	Guruş				Guruş		
Almanya	922	207	265		762	557	816
Amerika	1	105	935	161	674	960	246
Avusturya	128	475	022		832	690	
İspanya	1	348	942		112	800	
İsviçre	34	079	489		0		
İngiltere	2	506	347	741	1	575	667 027
İtalya	2	835	294	104	1	520	067 117
İrân	63	539	182		5	895	786
Belçika	741	383	640		222	699	433
Bulğaristân	494	477	519		106	479	800
Çekoslovakya	188	034	493		0		
Rusya	303	916	565		173	244	489
Japonya	102	210	574		0		
Romanya	379	952	945		72	817	020
Suriye	788	008	744		604	592	778
‘Irâk	26	674	385		14	892	481
Fransa	1	322	935	282	1	050	421 874
Flamenk	383	760	316		665	498	921
Lehistân	16	811	395		168	000	
Macâristân		2	170	213	0		
Mısır	668	251	235		247	518	564
Hindistân	52	560	378		479	800	
Yuğoslavyâ	84	465	631		8	477	595
Yunânistân	92	734	590		288	185	052
Memâlik-i Sâ’ire	576	470	453		196	360	673
Gayr-ı Ma’in	656	821	867		273	169	082

YEKÛN	14	478	867	131	8	465	118	974
151								

Belge:15Sayfa: 152

Türkiye Cumhuriyeti				
340 Teşrin-i sâni Gâyesine Kadar Vuku' Olan İdhâlât				
Memâlik	Guruş			
Amerika	9	162	557	5,35
İngiltere	31	118	762	18,17
Almanya	16	608	592	9,70
İtalya	36	724	748	21,45
İspanya	74	797		0,14
İsveç	78	168		0,04
İsviçre	662	741		0,38
İrân	719	572		0,42
Avusturyâ	1	812	303	1,05
Belçikâ	7	562	773	4,41
Bulğaristân	3	221	914	1,88
Çekoslovakya	5	182	029	3,02
Flemenk	5	694	849	3,32
Lehistân	80	466		0,04
Macaristân	238	296		0,13
Mısır	5	934	445	3,46
Hindistân	1	259	764	0,73
Yuğoslavya	392	746		0,22
Rusya	5	948	390	3,44
Romanya	8	295	874	4,48
Japonya	3	010	002	1,75
Suriye	6	783	046	3,96
‘Irâk	387	973		0,22

Fransa	16	864	892	9,85
Yunanistân	1	140	483	0,66
Memâlik-i Sâ'ire	1	698	385	0,99
Gayr-ı Ma'in	519	241		0,48
YEKÛN	171	177	808	100
152				

Belge:16Sayfa: 153

Devlet Sâl-nâmesi				
340 Senesi Teşrin-i sâni Gâyesine Kadar Vuku' Olan İhrâcât				
Memâlik	Guruş			
Amerika	15	039	466	13,76
İngiltere	20	612	887	18,86
Almanya	17	659	163	16,15
İtalya	27	768	304	25,49
İspanya	23	766		0,02
İsveç	40	132		0,03
İsviçre	43	704		0,03
İrân	188	639		0,17
Belçika	3	167	344	2,89
Bulğaristân	1	327	417	1,21
Çekoslavakya	47	580		0,04
Flemenk	8	523	869	7,79
Mısır	4	182	168	3,82
Hindistân	1	213		0,
Yuğoslavya	213	237		0,19
Yunanistân	7	464	299	6,83
Memâlik-i Sâ'ire	1	326	570	1,21
Gayr-ı Ma'in	1	652	931	1,51
YEKÛN	109	282	689	100,00
153				

Belge:17Sayfa: 154

Türkiye Cumhuriyeti			
Rüsumât Müdüriyyet-i ‘Umumiyyesi			
Me’muriyyet	Esâmi	Me’muriyyet	Esâmi
Müdür-i ‘umumi “ Mu’âvini	‘Adil Beg -	Müfettiş Mu’âvini “““ “““	Ahmed Celâle’ d-din Beg Medhi “ Hasan “
Me’mureyn Müdüriyeti		Hey’et-i Teftişiye Kalemi	
Müdür Mümeyyiz “	Pertev Beg İhsân “ İbrâhim “	Me’muriyyet	Esâmi
Evrâk Kalemi		Mümeyyiz	Recâ’i Beg
Mümeyyiz “	‘Adil Beg Hamdi “	Muhâsebe Müdüriyeti	
Teftiş Dâ’iresi		Şevket Beg Ziyâ “ Memduh “ Tevfik “	Müdür Mümeyyiz “ Ser-veznedâr
Ser-müfettiş “	- -	Ta’rife Dâ’iresi	
Müfettiş “	Vefik Beg İbrâhim “	Müdür Mümeyyiz	Şevket Beg Ni’met “
“	Nuri “	İstatistik Kalemi	
“	Burhâne’ d-din “	Mümeyyiz	Memduh Beg
“	Muhtâr “	Kontrol Müdüriyeti	
“	Cemil Edhem “	Hakkı Beg Arslân “ Ahmed Kemâle’ d-din “	Müdür Mümeyyiz “
“	Tahsin “	Rızâ “	“
“	Sâdık “	Nasuhi “	“
“	Sâmi “	Hüseyin “	“
“	Kadri “		

“	Mustafâ Nuri “		
“	Hayri “		
“	Yusuf Ziyâ “		
“	Cemil “		
154			

Belge:18Sayfa: 155

Devlet Salnâmesi			
Me'muriyyet	Esâmi	Me'muriyyet	Esâmi
Mümeyyiz	Zâhid Beg		
“	‘Azmi “		
“	Mustafâ Cevdet “		
Mu'âmelât-ı Nakdiyye Kalemi		Hukuk Müşâvirliği	
Mümeyyiz	Hâlis Beg	Hukuk Müşâviri	Mahmud Seyid Beg
Mu'âmelât-ı 'ayniye Kalemi		Hukuk Müşâvirlik Kalemi	
Mümeyyiz	Tâhir Beg	Mümeyyiz	Muhammed Murâd Beg
		Levâzım Müdüriyeti	
		Müdür	Cemil Beg
		Mümeyyiz	Rızâ “
155			

Belge:19Sayfa: 156

Türkiye Cumhuriyeti			
Tapu Müdüriyyet-i 'Umumiyesi			
Me'muriyyet	Esâmi	Me'muriyyet	Esâmi
Müdür-i 'umumi ““ Mu'âvini	Selâhâ'd-din Beg 'Osmân “	Mühendis “ “ “ “	Muzaffer Beg Hayri “ selâha'd-din “ Necmi “ Celâl “
Mu'âmelât ve Mahlulât İdâresi		Teftiş Kalemi	
Müdür “ Mu'âvini	Ziyâ Beg Niyâzi “	Mümeyyiz	Sa'di Beg
Mu'âmelât ve Tedkik Kalemi		Kuyud-ı 'umumiye Müdürü	
Mümeyyiz	Cemâl Beg	Müdür	Mazhar Beg
İstatistik Kalemi		İstanbul, Üsküdâr, Beg oğlu Kayıt ve Münâkale Kalemi	
Mümeyyiz	Nuri Beg	Mümeyyiz	Hulusi Beg
Mahlulât Kalemi		Vilâyet Kayıt Kalemi	
Mümeyyiz	Vecid Beg	Mümeyyiz	Mazhar Beg
Me'mureyn ve Levâzım İdâresi		Kuyud-ı Kadime Mahzeni	
Müdür Mümeyyiz	Rıf'at Beg Şefik “	Mümeyyiz	Nev'i Beg
De'âvi Kalemi		Muhâsebe İdâresi	
Müşâvir	-	Müdür Mümeyyiz	Hüseyn Beg Şerif “

Hey'et-i Feniyye İdâresi		Me'mureyn Muvakkatesi	
Müdür Vekili	Hâlid Ziyâ Beg	Mümeyyiz	Sâmi Beg
Mühendis	Necme'd-din "		
156			

Belge:20Sayfa: 157

Devlet Sâl-nâmesi			
Kavâsta Müdüriyyet-i 'Umumiyesi			
Me'muriyyet	Esâmi	Me'muriyyet	Esâmi
Müdür-i 'umumi	Cemâl Beg	Mühendis	Ahmed Celâle'd-din
Mu'amelât Müdürü	Mekki "		Beg
" Mümeyyizi	Hüseyn 'Avni "	"	İbrâhim "
		İdâre Müfettişi	Sa'de'd-din "
		" "	selâha'd-din "
		Fen "	Emin "
		" "	Su'âd "
		" "	Hüsâme'd-din "
Hey'et-i Feniyye Müdüriyeti			
Hâlid Beg	Müdür		
İbrâhim "	Mu'âvin		
Düyun-ı 'umumiyye Müdüriyet-i 'umumiyesi			
Müdür-i 'umumi	'Ali Cevâd Beg	Müdür Mu'âvini	'Ali Beg
" Mu'âvini	Muhammed Emin"		
Hey'et-i Teftişiyye		Mümeyyiz	Ahmed "
Baş Müfettiş	Hacı Muhammed Beg	"	Hüsni "
Müfettiş	'Ömer "	"	Tahsin "
"	'Ali "	"	Mes'ud "
"	Fersah "	"	Rıf'at "
"	Refik "	"	Mümtâz "
"	Şevki "	"	İhsân "
"	Muhammed 'Ali "	"	Necib "
" Mu'âvini	Mustafâ "	"	Şevki "

“““	Hayri	“	“	Hasan Şükri	“
“““	Hilmi	“	“	Râsim	“
“““	Enver	“	Me'mureyn Müdüriyeti		
“““	Râşid	“	Müdür	Ahmed Hulusi Beg	
			Mümeyyiz	Muhammed Sa'id	“
“ Mülâzımı	Şerefe'd-din	“	Hukuk Müşâvirliği		
Müfettişlik Kalemî	Fahri	“	Hukuk Müşâviri	Hidâyet Beg	
Mümeyyizi			'Umum-ı Memâlih Baş Mühendisliği		
			Baş Mühendis	Mösyö Kopnüviç	
157					

2. 1. 2. Ticaret Vekâleti

Sayfa: 228 Belge:44

Türkiye Cumhuriyeti	
Teşvik-i sanâyi' Kânunundan	
Sıra Numrosu	Fabrikanın Nev'i ve Mevk'i ve sâhibinin Esâmı
1	Akşehirde Nusretiyye mahallesinde kâ'in ve hacı Yunus Efendininâlet ve edevât-ı zirâ'iyeye ve mobilya fabrikası
2	Konyanın Merâm nâhiyesinde kâ'in Muhammed Rızâ Efendinin dakik fabrikası
3	"Çomra" kâ'in Gürci 'Alinin Nu'mân Ağanın dakik fabrikası
4	"Merâm" Bulğurcu-zâde Muhammed şürekâsının dakik fabrikası
5	"Çomra" Türkmen-zâde Muhammed Efendinin ve şürekâsının dakik fabrikası
6	"Merâm" Hacı 'Adil Efendi-zâde Behcet Efendinin dakik degirmeni
7	" " " Evkâf-ı Mazbutâdan müste'ciri kamacı 'Osmân oğlu 'Alinin dakik degirmeni
8	Konyanın Lârende civârında kâ'in ve Zirâ'at Bankası Müdür sâbıkı Muhammed Münir Beg ve şürekâsının dakik fabrikası
9	Konyanın Merâm nâhiyesinde kâ'in Turğud oğlu Ahmed Beg Vakfindan Hacı Gül oğlu Kara Muhâmmmed Efendinin dakik fabrikası
10	Konyanın Kuzğun Kavâk mahallesinde kâ'in ve Termineli-zâde Hacı Muhammed Rüşdi Efendi mahdumlarının dakik fabrikası
11	Konyanın Sa'id İli kazâsına merbut Sarây Öni İstasyonu civârında kâ'in Hacı Nâfiz Efendi ve şürekâsının dakik degirmeni
12	Konyanın Kazğân Dede mahallesinde kâ'in ve Termiyecî-zâde Hüseyin, Hacı Muhammed Rüşdi ve şükerâsının dakik fabrikası

Sayfa: 229 Belge:45

Devlet Sâl-nâmesi				
İstifâde İden Fabrikalar				
Kuvve'-i İstihsâliyesi	Kuvve'-i Mahrekenin			'Amele Mikdârı
	Bârgir Kuvveti	Cinsi	Aded	Senevî
Alât-ı Zirâ'iyye	15	Gâz Motorı	1	6 000
Senevî bir milyon yüz altmış sekiz bin kilo dakik	36	Su Çarhı	2	2 520
Senevî bir milyon iki yüz toksân altı bin kilo dakik	25	Gazojen	1	2 160
Senevî bir milyon üç yüz altmış sekiz bin kilo dakik	4	Su Çarhı	3	2 555
Senevî bir milyon üç yüz altmış sekiz bin	45			
Senevî bir milyon sekiz yüz yigirmi beş bin kilo dakik	38	Gâz Motorı	1	1 095
Senevî bir milyon iki yüz bin kilo dakik	48	Su Çarhı	3	2 500
" " elli bin " "	32	" "		2 520
Senevî 750 kilo dakik	20	Gâz Motorı	1	3 960
" 500 " bulğur				
Senevî yüz yigirmi beş bin kilo dakik	11	Su Çarhı	3	25 000
Senevî üç milyon sekiz yüz seksen iki bin kilo dakik	60	Gazojen	1	3 600
Senevî 2263 ton dakik	35	Su Çarhı	5	2 160
Senevî bir milyon yüz yetmiş altı bin kilo dakik	60	Gazojen	1	7 000

Sayfa: 230 Belge:46

Türkiye Cumhuriyeti	
Sıra Numrosu	Fabrikanın Nev'i ve Mevk'i ve sâhibinin Esâmı
13	Konyanın Beg şehri kazâsının İçeri Şehir mahallesinde kâ'in ve İnkişâf Milli Anonim şirketinin dakik ve hızâr fabrikası
14	Konyanın Feridiye Karağolı civârında kâ'in ve Keçeci-zâde Ahmed ve şürekâsının zaferiye dakik fabrikası
15	Antalyada Şaranpol caddesinde sanâyi' şirketinin buz fabrikası
16	Konyanın Delik Taş mevki'nde kâ'in Teke ticâret ve sanâyi' şirketine 'â'id buz fabrikası
17	Antalyada Adrian kapusunda Antalya dâ'ire'-i hususiyesine 'a'id âlât-ı zirâ'iyeye ta'mir-hânesi
18	Antalyada iskelede ma'ârif 'arsası üzerinde Antalya idâre'-i hususiyesine 'â'id dakik fabrikası
19	Trabzonda Molla-zâde birâderler ve şürekâsından müteşekkil milli mensucât kolektif şirketinin mensucât fabrikası
20	Malatyadan Çatal Tepe mahallesinde kâ'in âsâr Na'im kereste ve mensucât fabrikası sâhibi Muhammed Lutfi Beg
21	Zağfranbolıda Kara 'Ali mahallesinde kâ'in ve dibâğat şirketine 'â'i'd dibâğat fabrikası
22	Kastamonu vilâyetinin Göl nâhiyesinin Kemâhkariyesinde kâ'in ve Begli-zâde Hüseyin Rüşdi Efendinin dakik fabrikası
23	Balıkesirde İzmirli mahallesinde kâ'in ve Çöpçü Muhammed Vehbi ve şürekâsının dakik fabrikası
24	Balıkesirde Edremid kazâsı Ilıca iskelesinde kâ'in ve fabrikatör 'Ali Rızâ Beg-zâde Sezâ'i Begin zeytun yağı fabrikası
25	Balıkesirde Edremidin Câmi'-i kebir mahallesinde kâ'in ve 'Ali-zâde Hasan Fehmi

Begin zeytun yağı fabrikası

Sayfa: 231 Belge:47

Devlet Sâl-nâmesi				
Kuvve'-i İstihsâliyyesi	Kuvve'-i Mahrekenin			'Amele Mikdârı
	Bârgir Kuvveti	Cinsi	Aded	Senevî
Senevî iki bin metro mik'abi kereste ve bir milyon kilo dakik	25 15	Lokomobil Petrol Motori	1 1	3 600
Senevî 2 milyon altı yüz yigirmi sekiz bin kilo dakik	64 15	Gaz Motorı Gazojen	1 1	2 550
Yevmi 1500-2000 kilo buz	16	Buhâr Makinesi	1	2 160
Yevmi 1500 kilo buz ve Senevî 450 bin kilo dakik	56	Su Türbini	1	2 160
Alât-ı Zirâ'îye	25	Su Türbini	1	7 560
Senevî yedi milyon iki yüz bin kilo dakik	180	“ “	1	4 320
Senevî on beş bin metro ipekli ve on bin metro pamuklu	20	Buhâr Makinesi	1	2 500
Senevî 1450 bin metro şayâk 150 bin bin 'aded kereste 145 bin kilo pamuk 900 kilo haşhaş ve sisâm 48 000 metro kumâş	16	Su Dolabı	1	2 300
Senevî 396 bin kilo kösele ve yigirmi sekiz bin deri	25	Gaz Motorı	1	18 000
Senevî iki milyon yüz altmış bin kilo dakik	21,5	Su Türbini	1	4 300
Senevî dört milyon üç yüz bin kilo dakik	40	Gazojen	1	7 200
Senevî seksen bin kıyye zeytun yağı	12 18 12	Buhâr Makinesi Buhâr Kazğanı	1 1	1 000

Senevî 250 bin kıyye zeytun yağı	12	Buhâr Makinesi	1	1 480
----------------------------------	----	-------------------	---	-------

Sayfa: 232 Belge:48

Türkiye Cumhuriyeti	
Sıra Numrosu	Fabrikann Nev'i ve Mevk'i ve sâhibinin Esâmı
26	Balıkesirde Edremidin Göre nâhiyesinde kâ'in ve Ferhâd Beg-zâde Kâzım Begin zeytun yağı fabrikası
27	Balıkesirde Edremidin civârında Fahri Beg caddesinde kâ'in Emin-zâde Muhammed ve şürekâsının zeytun yağı fabrikası
28	Balıkesirde Edremidin Papalık iskelesinde kâ'in ve Hacı Halil-zâde Mi'mar Begin zeytun yağı fabrikâsı
29	Balıkesirde Edremidin Ulu Câmî' meydânında kâ'in ve 'Ali Rızâ Beg-zâde Sezâ'i Begin zeytun yağı fabrikâsı
30	Balıkesirde Edremidin Telğraf-hâne caddesinde kâ'in ve Evliyâ-zâde Tevfik ve Necâti Beglerin zeytun yağı fabrikası
31	Balıkesirde Edremidin Narlı iskelesinde kâ'in ve Hacı Halil-zâde Mi'mâr Begin zeytun yağı fabrikası
32	Balıkesirde susurluk nâhiyesinin Hân mahallesinde kâ'in ve Peklerli Hamid Begin dakik ve kereste fabrikası
33	Karesi vilâyetinin Burhâniye kazâsına tâbi' Kara Ağac kâriyesinde kâ'in ve Emin-zâde birâderlerin zeytun yağı fabrikâsı
34	Karesi vilâyetinin Edremid kazâsına tâbi' Havrân kariyesinde kâ'in ve Sa'de'd-din Beg ve şürekâsının zeytun yağı fabrikası
35	Karesi vilâyetinin soğan Yemez mahallesinde kâ'in ve 'Ali Rızâ ve şeriki Sezâ'i 'Ömer Beglerin zeytun yağı fabrikası
36	Karesi vilâyetinin Burhâniye kazâsında Câmî'-i kebir mahallesinde kâ'in ve Müdür-zâde Hacı Mustafâ Efendinin zeytun yağı fabrikası
37	Karesi vilâyetinin Kepsud nâhiyesinde kâ'in ve Muhâmmed 'Ali ve Bekir Efendilerin dakik ve pamuk fabrikası
38	Karesi vilâyetinin Edremid kazâsına tâbi' Manâstır çayı civârında kâ'in ve 'Ali Rızâ Beg-zâde Sezâ'i Beg ve şürekâsının zeytun yağı fabrikası

Sayfa: 233 Belge:49

Devlet Sâl-nâmesi				
Kuvve'-i İstihsâliyesi	Kuvve'-i Mahrekenin			'Amele Mikdârı
	Bârgir Kuvveti	Cinsi	Aded	Senevî
Senevî 180 bin kıyye zeytun yağı	12	Buhâr Makinesi	1	1 890
“ 200 bin kıyye “	10	“	1	1 420
“ 150 bin kıyye “	12	“	1	1 090
“ 150 bin kıyye “	42	“	1	1 260
“ 150 bin kıyye “	25	“	1	1 050
“ 150 bin kıyye “	8	“	1	1 090
On ay zarfında 800 bin kilo dakik ve 270 metre mik'abi kereste	12	Lokomobil	1	3 000
Senevî 90 bin kıyye zeytun yağı	10	Buhâr Makinesi	1	2 160
Senevî 90 “ “ “	18	“	1	1 710
Senevî altı yüz binkıyye zeytun ta'sir idiliyor	50	“	1	1 260
Şehri “ 97,500 “ zeytun yağı	12	“	1	1 440
Senevî 187 bin kilo dakik ve 3 bin kilo pamuk	20	Gazojen	1	900
Senevî 200 bin kıyye zeytun yağı	12	Buhâr Makinesi	1	780

Sayfa: 234 Belge:50

Türkiye Cumhuriyeti	
Sıra Numrosu	Fabrikanın Nev'i ve Mevk'i ve sâhibinin Esâmı
39	Burdurda Ilıca mevki'nde kâ'in ve Çil-zâde Fahre'd-din ve şürekâsının ve kiremid fabrikası
40	Burdurda Derslik mahallesinde Demirci ârâstesinde kâ'in Keçeci-zâde Ahmed Ağanınâlât-ı zirâ'iyeye fabrikası
41	İzmirde Yeni Cami'i civârında kâ'in ve Hacı 'Ali Beg-zâde Hâlid Eyub Begin dakik fabrikası
42	Atapazarında Gedik Oğlu mahallesinde kâ'in ve Hasköy Pazarı sâhibi Ra'uf Begin dakik fabrikası
43	Atapazarının Kömür Pazarı nâm mevki'inde kâ'in ve Muhammed Bahâ'ed-din-zâde Muhi'd-din ve şerikinin döküm-hânesi
44	İzmit vilâyeti Kandıra kazâsında kâ'in ve Hacı Mustafâ Ağa-zâde Hasan Hüsni Efendinin dakik fabrikası
45	Çatalcada Terkos mevki'nde kâ'in ve Bulğar Lozo Efendinin dakik fabrikası
46	Çatalcada Silori kâsabasında kâ'in ve Zühdi Beg dâmâdı Cemil Begin dakik fabrikası
47	Tarsusda Çukurlar mevki'inde kâ'in ve Müfti-zâde Necme'd-din Begin dakik fabrikası
48	Atanada Yüksek Dolab mahallesinde kâ'in ve Hacı Beg-zâde subhi Paşanın dakik ve çırçır fabrikası
49	Atânada Virâyıcı mahallesinde kâ'in ve Bosnalı sâlih ve 'Asım Efendilerin dakik ve çırçır fabrikası
50	Atanada Yeni İstasyon mahallesinde kâ'in Hüsni-zâdeler ve Şinâsi Beglerin çırçır fabrikası
51	Atanada Zincirli nâm mevki'inde Atana Şark Zirâ'at ve sanâ'at-i Türk Anonim

şirketinin çırçır fabrikâsı

Sayfa: 235 Belge:51

Devlet Sâl-nâmesi				
Kuvve'-i İstihâliyyesi	Kuvve'-i Mahrekenin			'Amele Mikdârı
	Bârgir Kuvveti	Cinsi	Aded	Senevî
Aşgari iki yüz bin kiremid ve iki milyon tuğla	12	Petrol Motorı	1	5,0960
Senevî sekiz yüz pulluk ve 4 bin pulluk demiri	12	Gaz Motorı	1	1800
Senevî 45 bin ton dakik	78	Gazojen	1	5760
Senevî 9 milyon kilo dakik ve 4 bin metro mik'ab kereste	17	Petrol Motorı	2	1440
Senevî yüz ton demir işlendiği	5 14	“ “	1 1	2160
Senevî bir milyon 659 bin kilo dakik	30	Gazojen	1	2700
Senevî 360 bin kilo dakik	12	“	1	1000
Senevî 450 “ kıyye “	18	Gaz Motorı	1	1200
Senevî 3 milyon kilo buğdây tahan ider	50 25	su Türbini	2	10,500
Yevmi 7 bin kilo dakik ve 8 bin kilo pamuk	120 80	Buhâr Makinesi Gazojen	1 1	4900
Senevî 3 milyon kilo dakik 600 bin kilo pamuk	6-14	Buhâr Makinesi	2	17500
Senevî 264 ton pamuk	100 150 300	Buhâr Kazanı Remi Dizel Motori	1 1 1	24000

Senevî iki milyon kilo pamuk	300	Buhâr Makinesi	1	3000
------------------------------	-----	-------------------	---	------

Sayfa: 236 Belge:52

Türkiye Cumhuriyeti	
Sıra Numrosu	Fabrikanın Nev'i ve Mevk'i ve sâhibinin Esâmı
52	Atanada Virây caddesinde kâ'in Ağa-zâde Hulusi Begin dakik, çırçır, çorâb fabrikası
53	Atanada vilâyeti Cihân kazâsında Çarşu caddesinde kâ'in ve 'Arif-zâde Hakkı Efendinin dakik, çırçır, buz fabrikası
54	Atana vilâyetini Eski İstasyon caddesinde kâ'in Akarcalı Hacı İbrâhim-zâde Nuri Efendi ve şerikinin dakik ve çırçır fabrikâsı
55	Atana vilâyeti Çarçabuk Mahallesi Döşeme sokâğında çırçır fabrikası sâhibi İstikbâl pamuk şirketi
56	Burusada Odunluk mevki'inde kâ'in Hacı 'Ali Paşa veresesine 'â'id dakik fabrikası
57	Burusada Bedre'd-din mahallesinde kâ'in ve Ahmed Lutfi Efendinin şâyâk ve bez fabrikası
58	Burusanın Mustafâ Kemâl Paşa kazâsında Dana Câyırı nâm mevki'ide ve Şerbetci-zâde İsmâ'il Hakkı Efendinin dakik fabrikası
59	Burusanın Mustafâ Kemâl Paşa kazâsının Bayır Boyı nâm mevki'inde kâ'in Mustafa Nâci Begin dakik fabrikası
60	Tekfur Tağında Kömür Pazarında kâ'in Ahmed Edib Beg-zâde 'Ali Begin dakik fabrikası
61	Çanak-kal'ede Köpri Başı mevki'inde kâ'in Giridli Hasan ve Bahriye kâ'imekâmlığından mütekâ'id Ra'uf Beg dakik ve zeytun yağı fabrikası
62	İzmirde Baş Turakda İkinci Meyhciler Çarşusunda kâ'in 'Ömer Muharrem sabun Fabrikası

63	İzmirde Birinci Kordonda kâ'in Çeşmeli Hacı Beg-zâde Celâl Remzi Beg ve şürekâsının makarna fabrikâsı
64	İzmirde Taşçılarda Keten Çarşusu mevki'inde kâ'in müste'ciri Mi'mâr Hacı Vâfir Efendininsabun fabrikası
65	İzmirde Kemer Altı caddesinde kâ'in ve Muhammed Emin Begin kösele i'mâlât-hânesi

Sayfa: 237 Belge:53

Devlet Sâl-nâmesi				
Kuvve'-i İstihsâliyesi	Kuvve'-i Mahrekenin			'Amele Mikdârı
	Bâgir Kuvveti	Cinsi	Aded	Senevî
Senevî 8,640 ton dakik ve 4 binton pamuk ve iki yüz yigirmi beş bin çift çorab	200	Üç Silindirli Dizel Motorı	1	30,000
Senevî 3 milyon dakik 500 bin kilo pamuk ve 200 bin kilo buz	83	Gazojen	1	6,000
Senevî 576 bin kilo pamuk ve bir milyon kilo dakik	500 45	Buhar Makinesi Gazojen	1 1	19,200
Senevî 400 ton pamuk	375 80 35	Buhâr Kazanı Yarım Dizel Motorı Benzin Motorı	2 1 1	25,200
Yigirmi dört sâ'at zarfında 10 bin kilo dakik	40	su Çarhı	1	3900
Senevî 12 bin metre şayâk	8	Petrol Motori	1	4300
“ 750 bin kıyye dakik	26	Gazojen	1	2160

“ bir milyon kilo dakik i’ mâl ider	72	Buhâr Makinesi	1	4550
“ asğari beş yüz bin kilo dakik	14	Petrol Motorı	1	900
“ 300 bin kilo dakik ve elli bin kilo zeytin yağı	8	Benzin “	1	1500
Senevî 700 bin kilo sabun	5	Buhâr Makinesi	1	3,000
“ 300 bin kilo makarna ve şa’riyye	25	Petrol Motorı	2	6480
“ 400-500 bin kıyye sabun	5	“ “	1	300
Senevî 36 bin kıyye kösele i’ mâl ider	8	Petrol Motorı	1	4,300

Sayfa: 238 Belge:54

Türkiye Cumhuriyeti	
Sıra Numrosu	Fabrikann Nev’i ve Mevk’i ve sâhibinin Esâmı
66	İzmirde Dâr Ağacında Şark sokağında kâ’in ve Reşid oğlu Muhammed Emin Begin dibâğat fabrikası
67	İzmirde Pontada rıhtım üzerinde kâ’in ve Sahlebcî-zâde Hacı Midhat Begin üzüm ve incir kutı fabrikası
68	İzmirde Çekmececilerde 14 numarada kâ’in Cevâhircî-zâde Şükrisabri Beglerinkutı fabrikası
69	İzmirde Tepecik nâm mahallede kâ’in ve beyt âh Receb Efendinin dakik fabrikası
70	İzmirde Çalgıcı Başı mevki’inde kâ’in müste’cirleri Besim Hikmet ve şürekâsının makârna fabrikası
71	İzmir Şadırvan Câmî’-i Şerifi civârında kâ’in Ahmed Hıfzı ve şürekâsının şekerçi fabrikâsı

72	Denizli vilâyeti Garbi Kara Ağac kazâsında kâ'in ve Bayrak-dâr Hacı 'Ali ve şürekâsının kereste fabrikâsı
73	Denizli Degirmen mahallesinde kâ'in ve Mezreci-zâde Hacı Muhammed Efendinin dakik fabrikası
74	Denizli Tavas kazâsı Barangür kasabasında kâ'in Şeyh 'Ali-zâde Muhammed Efendi şürekâsının dakik fabrikâsı
75	Denizli memleket hasta-hânesi civârında Emin Terakki Dibâğat Fabrikâsı
76	“ Kerpeten-hâne sokağında kâ'in ve Hacı Külâhçı-zâde Ahmed Efendinin dakik fabrikası
77	Denizli Çarşu caddesinde kâ'in dibâğat ko'operatif şirketinin dibâğat fabrikâsı
78	Mersin Nusretiye mahallesinde kâ'in Ese'o Efendinin çırçır fabrikâsı
79	Mersin vilâyeti Tarsus kazâsında kâ'in ve Muhammed Râsim Beg'in iplik ve bez fabrikâsı

Sayfa: 239 Belge:55

Devlet Sâl-nâmesi				
Kuvve'-i İstihsâliyesi	Kuvve'-i Mahrekenin			'Amele Mikdârı
	Bârgir Kuvveti	Cinsi	Aded	Senevî
Senevî 60 bin sağır 50 bin kilo Camus derisi 40 bin kilo Romanya ve Amerika sağır derisi	30	Gazojen	1	12,000
Senevî 400 bin üzüm kutusu	32	Mazotı Motorı	1	Yevmiye 16 17

“ 11 bin kutu ve 3 bin kasa	30	Petrol Motoru	1	13,500
Yevmiye on bin kilo dakik	100	Gazojen	1	Yevmiye 21 ‘amele
Senevî 300 bin kilo makârna	20	Petrol Motoru	1	3000
“ 250 bin kilo şeker	5	Buhâr Makinesi	1	13500
“ 840 metre mik’abi kereste	25	Su Türbini	1	1680
“ bir milyon kilo dakik	20	“ “	1	
“ 540 bin kilo dakik	20	Petrol Motoru	1	1000
“ 9150 kıyye ve ekte 14 bin elvân 22 bin kıyye kisele 8 binkıyye jelâtin vesâ’ire	30	Su Türbini	1	2928
Senevî 12 bin çuvâl buğdây tahan ider	30 30	Kazğan Türbini “ “	1	4500
“ 744 bin kıyye kösele, meşin, deri	20	“ “	1	25000
“ 850 bin kıyye pamuk	120	Gazojen	1	3900
“ 15 bin top bez ve 60 bin paket muhtelif numroda iplik	700	Buhâr Makinesi	1	90,000

Sayfa: 240 Belge:56

Türkiye Cumhuriyeti	
Sıra Numrosu	Fabrikanın Nev'i ve Mevk'i ve sâhibinin Esâmı
80	Saruhân vilâyetinin Kula kazâsında kâ'in Çolak-zâde Hacı İbrâhim ve şürekâsının yün iplik fabrikâsı
81	saruhân vilâyetininKırk Ağac kazâsında Bâkır kariyyesinde Dâvud oğlu Hacı İsmâ'il mahdumları dakik ve pamuk fabrikâsı
82	Çorum vilâyeti Tepe Köy kariyyesinde kâ'in ve Hacı Nusrâh mahallesinde mukim Alây Begi-zâde Hacı Sa'id Efendinin dakik fabrikâsı
83	Amasyada Bâyezid Paşa mahallesinde kâ'in Topçı-zâde Hilmi Beg ve şürekâsının dakik fabrikâsı
84	Amasyada Çağlayân Köprüsi başında kâ'in Mahmud Beg-zâde İsmâ'il Veysi ve şürekâsının Çağlayân Dakik Fabrikası
85	'Uşâk kazâsının Eybek mahallesinde kâ'in ve Ağânlı-zâde Muhammed Sâdık Efendinin yıpağı tarak ve dibâğat fabrikâsı
86	Edirnenin Ayyâz mahallesinde kâ'in ve Edirne idâre'-i hususiyesine 'â'id i'mâlât-ı haşebiyye ve hadidiyye fabrikâsı
87	İstanbulda Fener caddesinde Sivriğoz mahallesinde Demosten Kurpi Efendinin dakik fabrikâsı
88	Hasköy caddesinde Kiremitçi Ahmed Çelebi mahallesinde Şark Degirmenleri "Minotri Daryan" "Osmanlı Anonim Şirketinin Dakik Fabrikâsı
89	Ayvansarâyda 'Abdü'l-vedud caddesinde İttihâd Degirmencilik Anonim Şirketinin Dakik Fabrikası
90	Büyük Atada Nizâm mahallesinde İlyâs Beg ve şürekâsının dakik fabrikâsı

Sayfa: 241 Belge:57

Devlet Sâl-nâmesi				
Kuvve'-i İstihâliyyesi	Kuvve'-i Mahrekenin			'Amele Mikdârı
	Bârgir Kuvveti	Cinsi	Aded	Senevî
70 bin kilo halı ipliği ve yüz bin kilo halı ipliği boyar ve yüz bin arşun halı	119	Petrol Motorı Mazot	3	18000
Senevî 750 bin kilo dakik ve altı yüz kilo pamuk	18	Mazot Motorı	1	1200
Senevî 30 bin kilo buğday tahan ider	20	Su Türbini	1	2160
Senevî bir milyon kilo dakik	40	“	1	1420
Senevî bir milyon iki yüz bin kilo dakik	50	“	1	1830
Senevî 50 bin yapağı ve 250 bin kilo palamut ve 33 bin kilo kösele	41	Gazojen	2	7985
700 araba 200 pulluk 500 sapan 200 mısır makinesi 200 tınaz makinesi 100 on balya makinesi vesâ'ir levâzım-ı zirâ'iyye ile 60 metro mik'ab kereste ve 2500 kilo döküm 2500 kilo muhtelif torna, freze tesviye ve tesviye işleri ile 5100 kilo demir işleri i'mâl ider	50	Dizel Motorı	1	Yevmi 143 'amele
Senevî 15,540,000 kıyye dakik	400	Buhâr Makinesi	2	19500
Senevî 22,200,000 kilo dakik	350 30	Buhâr Makinesi Dinamo	1 1	21000
Senevî 25,900,000 kilo dakik	860	Elektrik Motorı	15	50000
Yevmiye 800 çuvâl un	310	Buhâr Makinesi	3	600

Sayfa: 242 Belge:58

Türkiye Cumhuriyeti	
Sıra Numrosu	Fabrikanın Nev'i ve Mevk'i ve sâhibinin Esâmı
91	Hutab Kapusu civârında Kutucırda Rüstem Paşa mahallesinde Kâzı Oğlı sokağında Antan Antonyadis Efendinin şeker ve lokm fabrikası
92	Alaca Hamâmda Havace 'Alaa'd-din mahallesinde sabuncu sokağında Yağcı Oğlı Hacı Aftimos ve Domiti Bent Hacı Bedos Antâsya ve Harikalyavanosun tahan fabrikâsı
93	Üsküdârda Selâmsızda Acı Bâdem caddesinde Artin Çıknatoryan mahdumları Hayık ve Mehran Efendilerin pisküvi fabrikâsı
94	Beşiktaşda İhlamurda dere içinde dakik ve mukavvâ fabrikâsı Pekmezyân birâderlere 'â'iddir-
95	Galatada Kılinc 'Ali Paşa mahâllesinde Mumhâne caddesinde Yorgi Veld Dimitri Nomiko Efendinin lokum ve halva fabrikâsı
96	Balatda Kara Baş mahallesinde Vapur İskelesi caddesinde Tahaniyyeci Hacı 'Ali Efendi ve şürekâsı Mustafâ ve 'Osmân birâderlerin tahan fabrikâsı
97	Galatada 'Arab Câmî'-i Şerifi mahâllesinde Yemeniciler caddesinde Despina, Andon ve Angelina ve Esiligi, Pla'is, Muhsine Hanım, Rahmi Beg, İspiro 'ahdelerindeki şeker ve lokum fabrikası
98	Tophânede Kara Baş mahallesinde Yağhâne sokağında İspiro, Dipino Antopolo ve mahdumları 'ahidesindeki tahan fabrikası
99	Un Kapanında Yavuz Sinân mahallesinde Ayazma caddesinde Halil diger Halil Efendiler ise Naciye ve Zeynel Hanımların 'ahidesindeki dakik fabrikâsı
100	Havace Halil 'Attârî mahallesinde zeyrek caddesinde Yorgi Veld Kostantin Toma ve Anna Bent Bedos ve Kozma Kasti 'ahdelerindeki tahan ve bezir yağ fabrikası
101	İstanbulda Gül Câmî' mahallesinin caddesinde Aya Kapu mevki'inde Yanko Coze Polo Efendi 'ahidesindeki dakik fabrikası
102	Şeyh Muhammed Geylâni mahallesinde Kafesci sokâğında Yanko Antonyadis Efendi 'ahidesindeki şekerleme ve hâlva fabrikası

Sayfa: 243 Belge:59

Devlet Sâl-nâmesi				
Kuvve'-i İstihâliyesi	Kuvve'-i Mahrekenin			'Amele Mikdârı
	Bârgir Kuvveti	Cinsi	Aded	Senevî
Senevî 200,000 kilo lokm ve 56000 kilo muhtelif nev' şeker	7 3	Petrol Motorı Elektrik “	1 1	5400
Senevî 100,000 kıyye tahân	8	Gaz Motorı	1	3000
Senevî 50,000 kilo pisküvi	36	Gaz Motorı	1	360
Senevî 10,000,000 muhtelif el-cins kutu yevmi 70 çuvâl un	76	Gaz Motorı	3	18000
Senevî 750,000 kilo lokum ve 23,000 kilo halva ve 7,000 kilo şekerleme	15	Buhâr Makinesi	1	2400
Senevî 160,000 kıyye tahan	17	Gaz Motorı	2	1430
Senevî 450,000 kilo lokum ve 80000 kilo halva ve 50000 kilo muhtelif şeker	8	Petrol Motorı	1	1200
Senevî 100,000 kıyye tahan	7	Elektrik	1	1260
Yevmiye 80 çuvâl dakik	17,5	Elektrik	1	2450
Senevî 140,000 kıyye tahan yağıyla 7,000 kıyye bezir yâğ ve 18,000 kıyye köfteyn	8		1	
Senevî 1,000,000 kilo un	25	Gaz Motorı	1	2800
	10		1	1500

Sayfa: 244 Belge:60

Türkiye Cumhuriyeti	
Sıra Numrosu	Fabrikann Nev'i ve Mevk'i ve sâhibinin Esâmı
103	Hasköyde Turşucu mahallesinde Humbara-hâne sokağında Dimitri Marğaritof Efendi 'ahidesindeki dakik fabrikâsı
104	Boğaz içinde İstinye Körfezinde İstiye havuzlarıyla dest-gâhları 'Osmânlı Anonim Şirketi 'ahidesindeki ta'mir havuzları ile dest-gâhları fabrikâsı
105	Şişlide Feri Köyünde Hanım Oğlu sokağındaki Aleçiv, Nikoli, Pavli Dape'i Efendilerin demir fabrikâsı
106	Mahmud Paşada Süruri Dâye Hâtun mahallesinde Ca'fer Ağa Hânı sokağında Haçık Paroyan ve zevcesi 'ahidelerindeki teneke kutu fabrikası
107	Mahmud Paşada Mengene sokağında Hilmi ve Cevdet Efendiler 'ahidesindeki bakır ve teneke i'mâline mahsus fabrika
108	Bâb-1 'Ali caddesinde Ciğâl Oğlu Yakuşi âlet başında Haçık Kiforkiyân Efendi 'ahidesindeki hurufât dökme-hânesi
109	Galatada Kılınc 'Ali Paşa caddesinde 'Osmânlı Anonim Şirketi 'ahidesindeki sanâyi'-i ma'deniyye makine inşaatı
110	Kökbüze kazâsına tâbi' eski hisâr kariyyesinde İncir Birumı mevki'inde eski hisâr çimento ve su kireci 'Osmânlı Anonim Şirketi 'ahidesindeki çimento ve su kireci fabrikası
111	Mukri Köyünde Aksu civârında kireç ve su kireci fabrikâsı Mukri Köyünde Mukim Hâfız Gâlib ve Hamdi birâderler 'ahidesinde
112	Kökbüze kazâsına tâbi' Darıca nâhiyesinde Taş Liman mevki'inde ve Arslan 'Osmânlı Anonim Şirketi 'ahidesindeki çimento ve su kireci fabrikası
113	Pendikde Pavli İskelesinde ve Mi'mâr Andon Veld İstilyânos İstilyânidis 'ahidesindeki

tuğla, kiremit ve çini fabrikası-

Sayfa: 245 Belge:61

Devlet Sâl-nâmesi				
Kuvve'-i İstihsâliyesi	Kuvve'-i Mahrekenin			'Amele Mikdârı
	Bârgir Kuvveti	Cinsi	Aded	Senevî
Senevî 37000 çuvâl dakik	25	Elektrik	1	7500
Bi'l-'umum vapur ve gemi ta'mirâtı ve kazğan ve motor makinelerinin ta'mir ve mecedden i'mâli ve ma'deni inşââtı met'alik bi'l-'umum i'mâlât-ı sanâ'iyeye	100 60	Buhâr Makinesi Petrol Motorı	2 1	66000
Senevî beş ton ma'-teferu'ât musluk ve altmış tulumba ve ğaz ve su ve telefon kumpanyalarına demir kutu vesâ'ire i'mâl olunur-	20	Petrol Motorı	2	15000
Tenekeden ve ma'denden her nev'kutı ve karyola i'mâl idub Senevî 2 000 000 kutu, 10000 kâryola ve 10000 demir sandalye	11 5	Elektrik Gaz Motorı	1 1	12000
Bakır ve tenekeden ma'mul muhtelif el-cins eşyâ i'mâl olunur	15	Petrol	1	42000
Senevî yedi bin kilo hurufât	3 3	Elektrik Gaz Motorı	1 1	1500
Zirâ'at makineleri ve bi'l-hassa el degirmenleri ve bi-cümle makineler	36	Elektrik Motorı	3	10000
Senevî 40000 ton çimento ile 25000 ton su kireci	204 550 1088	Buhâr Makinesi Buhâr Makinesi Buhâr Tübrini	1 1 1	30000
Senevî 1500 ton 'âdi kireç ve 25000 ton su kireci	12	Buhâr Makinesi	1	7250
Senevî 30000 ton sun'î çimento 12000 ton su kireci	900 250	Buhâr Makinesi “ “	1 1	30000

Senevî 4000000 muhtelif cinsde tuğla 500000 kiremit 100000 çini	64	Buhâr Makinesi	1	14000
--	----	-------------------	---	-------

Sayfa: 246 Belge:62

Türkiye Cumhuriyeti	
Sıra Numrosı	Fabrikann Nev'i ve Mevk'i ve sâhibinin Esâmı
114	Galatada Gazâb Kapusunda Hacı E'mmi mahallesinde Yeni Kapu ve İstoncılar mevkî'inde ve Onnik Derunyân Efendinin 'ahdelerindeki moza'ik fabrikası Muhammed Rüşdi Bege satılmıştır-
115	Begkozda Amuriri caddesinde ve Mân'i-zâde Hacı Hüseyin Efendi 'ahidesindeki kireç fabrikâsı
116	HaliçdeSudlice civârında Kara Ağaçada İmrahor caddesinde ve Ağyâşhân mahdumları'ahidesindeki tuğla fabrikası
117	Boğaz İçindeki büyük derede Kalğat yerinde Kiğrok Demirciyân mahdumları 'ahidesindeki tuğla fabrikası
118	Eyub civârında Bahâriye caddesinde Şâh Sultân mahallesinde Silahdâr Ağa caddesinde Yaşar-zâde Hasan Hüsni Efendinin tuğla fabrikası
119	Boğaz İçinde Anadolu Hisârında Göksuyunda tüccârdan kutu Kendrüs Efendintuğla ve kirec fabrikası
120	Yedi Kule hâricinde Kazlı Çeşmede Denizlili Hacı Hasan, Hüseyin ve İsmâ'il Hakkı Efendileri n dibâğat fabrikası
121	Molla Feneri mahallesinde Vezir Hânı derununda 'Osmânlı İttihâd Saraçlık Anonim Şirketi Saraç Mü'essesesi
122	Yedi Kule hâricinde Kazlı Çeşmede Fâtiht Sultân Mehmed mahallesinde 'Alku Veld Yaninik dibâğat fabrikası
123	Yedi Kule hâricinde Zeytun Burunı civârında Timur Hâne caddesinde Hacı Emin-zâde

	deri fabrikâları Türk Anonim Şirketinin dibâgat fabrikâsı
124	Yedi Kule hâricinde Kazlı Çeşmede Sultân Mehmed mahallesinde Madam Amelya Vejulya Niçenin dibâgat fabrikâsı

Sayfa: 247 Belge:63

Devlet Sâl-nâmesi				
Kuvve'-i İstihsâliyesi	Kuvve'-i Mahrekenin			'Amele Mikdârı
	Bârgir Kuvveti	Cinsi	Aded	Senevî
Senevî 7000 metro mozâ'ik basamak moza'ik ve diğ er bin metro murabba'ı mozâ'ik ve çimento düşme	18	Petrol Motorı	1	15500
Senevî 600 ton kireç	15	Buhâr Makinesi	1	3900
Senevî 3 00000 tuğla	18	Buhâr Makinesi	2	36000
Altı ayda 2000000 tuğla	90	Buhâr Makinesi	1	10000
3,000,000 tuğla	15	Buhâr Makinesi	1	6000
Yevmiyye 20,000 tuğla ile 1000 çuvâl kireç	55	Buhâr Makinesi	1	35000
Senevî 100,000 kilo kösele ve 50000 kilo vaketa 100,000 'aded meşin ve sahtiyân	36	Buhâr Makinesi	2	30000
Sarâçlığa muteallik mevâd-ı mütenevvi'e	5	Elektrik	1	5300
Senevî 10,000 kıyye vaketa ve kösele 30,000 'aded meşin ve sahtiyân	9 35	Buhâr Makinesi Petrol Motorı	1 1	7500

Senevî 330,000 kıyye kuusele ile 100 000 kıyye vaketa ve 30000 ‘aded koyun ve keçi derisi i’ mâl eylemekte	7	Buhâr Makinesi	1	75000
12000 kıyye kuusele ve 10000 ‘aded ğalasa keçi derisi ve 20000 ‘aded alvân	10	Gaz Motorı	1	

Sayfa: 248 Belge:64

Türkiye Cumhuriyeti	
Sıra Numrosı	Fabrikann Nev’i ve Mevk’i ve sâhibinin Esâmı
125	Yedi Kule hâricinde Fâtih Sultân Mehmed Hân mahallesinde Ra’nâ Hanım ile Ahmed Efendi ben-i ‘Osmân Efendilerin dibâğat fabrikası
126	Yedi Kule hâricinde Kazlı Çeşmede Fâtih Sultân Mehmed mahallesinin’ Akif Efendi sokağında Muhammed Râsim Begin dibâğat fabrikası
127	Der-sa’âdetde Balâtda Vapur İskelesi caddesinde Benun, Useb, Kerime, ‘Ayşe, Nâhiye, Todori, Hadice Hanım; vâsiligi, İsmâ’il, Fâtma Efendi ve hanımların ‘ahidesindeki toğrama ve mozâ’ik fabrikası
128	Üsküdarıda HüsnâHâtun mahallesinde Paşa Limâni caddesinde Avadis ve Kirkor sarâfyân Efendiler ‘ahidesinde maranğoz fabrikası
129	Şişlide Meşrutiyet mahallesinde Nigâr sokağında Nersis Efendinin mefruşât fabrikası
130	Galata Emek Yemez mahallesinde Kara Molla sokağında Corci Psalti ve zevcesi Arğirin mefruşât fabrikası
131	Çenberli Tâşda Vezir Hânınnâlet katında ‘Osmân Efendinin maranğoz fabrikası
132	Çehârşenbede Tevki’i Ca’fer mahallesinde Bedri Efendi ve şeriki Ahmed Efendilerin’ ahidelerindeki maranğoz fabrikası
133	Aksarâyda Haskikurbunda Toptâş mahallesinde Bekir sıddıki Begin maranğoz fabrikası

134	Ahur Kapu caddesinde Sâhil-i bahrda emlâk-ı milliyyenin i'mâlât-ı hadidiyye ve haşebiyye fabrikâsı
135	Yedi Kule hâricinde Kazlı Çeşmede 'Osmânlı Anonim Şirketi Yün Pamuk İpliği ve Mensucât Fabrikası

Sayfa: 249 Belge:65

Devlet Sâl-nâmesi				
Kuvve'-i İstihsâliyyesi	Kuvve'-i Mahrekenin			'Amele Mikdârı
	Bârgir Kuvveti	Cinsi	Aded	Senevî
Senevî 5000 'aded sığır derisi 60000 'aded koyun ve keçi derisi	12	Buhâr Makinesi	1	4500
Senevî 7000 sığır ve 7000 koyun ve keçi ve kuzı ve oğlak derisi	12	Gaz Motorı	1	6000
2500 'aded el arabası 15500 'aded parke pervâz silme vesâ'ire 6000 metro murabba'ı toğrama 200 000 'aded sun'i mozâ'ik taş 3000 metro Sun'i mozâ'ik taş simân arme lenem künkleri	100	Lokomobi l	1	15000
Toğrama cılğa müta'allik i'mâlât	23	Motor	1	6000
Senevî 5,000 liralık mobilya	18	Gaz Motorı	1	6000
Mobilya eşyası	13	Petrol Motorı	2	15000
Senevî 280 metro mik'abihâm eşyâ üzerine çalışılarak marağozluğa müta'allik her nev' mevâd	16	Gaz Motorı	1	4950
Senevî seksen metro mik'abi kereste üzerine toğrama ve mobilya işleri	10	Petrol Motorı	1	1800
Her nev inşaât-ı haşebiyye	18	Gaz Motorı	2	2500

Senevî 40000 semer eger iskeleti	18	Petrol Motorı	1	20000
Senevî 150000 paket kıvrak ve sulân nev'lerinden pamuk ipliği, Amerikan bezi ve kâput ve astar i'mâl ider	600 8	Buhâr Makinesi Petrol Motorı	2 1	6500

Sayfa: 250 Belge:66

Türkiye Cumhuriyeti	
Sıra Numrosı	Fabrikanın Nev'i ve Mevk'i ve sâhibinin Esâmı
136	Kartalda Der-âğuş nâhiyesinde İp ve Keten anonim şirketinin ip ve halât fabrikası
137	Şişlide Feri Köyünde Bilecik sokağında Süpun Civân Efendi ve zevcesi Piruz Hanım
138	Balâtda Dibek caddesinde süreyyâ Beg 'ahidesindeki iplik fabrikası
139	Halicde Defterdârda 'Abdü'l-vedud mahallesinde Yalı sokağında Sirozlu Yusuf Ziyâ Efendinin zamğlı pamuk fabrikası
140	Kantarcılarda Kepekci Sinân mahallesinde sabuncu-hâne caddesinde sabuncu-zâde Muhammed Şâkir ve mahdumı mü'essesâtı ticârî ve sanâ'î Türk Anonim Şirketi sabun ve 'itriyyât fabrikası
141	Balâtda Kara Baş mahallesinin Dibek caddesinde 'Osmânlı Anonim Şirketininhâmuz kârbon fabrikası
142	Beg Oğlunda Feri Köyünde Bağçe sokağında Bülumental birâderlerinğramafon plak ve elektrik cib lambaları fabrikası
143	Beg Oğlunda Kule Kapu caddesinde â'yândan 'Abdü'r-rahman Şeref Begle Nefise Şevket Hanımın 'ahidelerinde 'askeri elektrik pilleriyle levâzım-ı elektrikiyye ve

	ğramafon makineleri i'mâlîne mahsus mü'essese
144	Der-sa'âdetde Balâtda Vapur İskelesi caddesinde Degirmenciyân mahdumları Benun ve Useb Efendilerin toğrama, mozâ'ik ve dakik fabrikâsı
145	Büyük Atada Büyük Tur yolunda Kamto mevki'inde Sefer Oğlı Nikolagi Efendinin çimento ve kirec ve tuğla fabrikası
146	Fâtiht Sultân Mehmed mahallesinin birinci caddesinde Muhâmmmed Efendi ve zevcesi Emine Hanım ve hissedârı Hasan Efendiler 'ahidelerindeki dibâğat fabrikası
147	Kazlı Çeşmede Fâtiht Sultân Mehmed mahallesinin birinci mahallesinde 'Aliş Efendinin dibâğat fabrikâsı

Sayfa: 251 Belge:67

Devlet Sâl-nâmesi				
Kuvve'-i İstihsâliyyesi	Kuvve'-i Mahrekenin			'Amele Mikdârı
	Bârgir Kuvveti	Cinsi	Aded	Senevî
Senevî 135000 kıyye halât ve ip	65	Buhâr Makinesi	1	9000
Senevî 1200 kilo sırma ve kalapdân	24	Dizel Motorı	1	7500
Senevî 60000 kilo iplik	42	Elektrik	2	4500
Senevî 18000 paket zamğlı pamuk i'mâl	30 12	Buhâr Makinesi Elektrik Dizeli	1 1	7200
Senevî 400000 kilo çamaşır sabunu 2500000 kilo tuvâlet sabunu 250000 kilo Marsilya sabunu 250000 kilo 'itriyyât	9	Petrol Motorı	1	5000

Senevî 600000 kilo hâmuz kârbon ve ve müvellidü'l-humuza	80	Gazojenli Motor	1	3600
Gramafon plakları ile elektrik ceb lambaları	12 9	Gaz Motorı Elektrik	1 1	1200
Senevî 3000 lirâ-yı 'Osmâni kıymeti hâ'iz 'askeri pilleri ile ğramafon makine ve plakları	16	Elektrik	6	4500
El arabası ve her nev' toğrama ve sun'i mozâ'ik taşlar, simân arme, lağım künkleri ile Senevî altı milyon kilo dakik	100 149	Lokomobıl Elektrik	1	27000
750000 tuğla 300000 kiremit 750 kantâr kireç	25	Buhâr Makinesi	1	1500
10000 sığır ve manda derisinden kuusele videla 80000 koyun ve keçi ve oğlak	12	Petrol Motorı	1	3000
40700 lira kıymetinde kösele sahtiyân	8	Petrol Motorı	1	3600

Sayfa: 252 Belge:68

Türkiye Cumhuriyeti	
Sıra Numrosı	Fabrikann Nev'i ve Mevk'i ve sâhibinin Esâmı
148	Yedi Kulede İskele caddesinde Kigoruk Ağyâz Aryân Efendinin dibâğat fabrikâsı
149	Beşiktaşda Sinân Paşâyı 'atik mahallesinde Tolma Bağçe caddesinde Babikyân Efendinin doğrama fabrikası
150	Boğâz İçinde Mirkun kariyesinde Balta Limanında sanâyi'-i zebniyye ve kimyeviyye 'Osmânlı Anonim Şirketinin 'âdi ve tuvâlet sabunu fabrikası
151	Edirne'de Tekfur Tağı sancağında Barbaros mahallesinde Memiko Kostantino Efendinin dakik fabrikası

152	Lüleburgösa Şemendüfer İstasyonunda Sedâd Nuri Begin dakik, hâlvâ, tahan bezir, buz fabrikası
153	Tarsusda Çakurlı nâm mahalde sâdik Paşanın'âhidesinde dakik ve simid fabrikası
154	İzmirde Halkâ Peykâr mevki'inde Tepecik mahallesinde pamuk i'mâlâtı 'Osmânlı Anonim Şirketinin iplik ve kumâş fabrikası
155	Burusada Sed Başında Umur Beg mahallesinde Çingıllı sokağında Kumâşçı Hacı sabri Begin kumâş fabrikası
156	Amasya sancağında Hoza Kazâsı dâhilinde sarı Kaya mevki'inde Ters Akan Nehir üzerinde Trabzonlu Kır-zâde Şevki ve Merzifonlu Seyid Ahmed-zâde 'Asım ve Meşikci-zâde Hâfiz Yusuf Efendilerin dakik fabrikası
157	Kastamonunun Göl nâhiyesine tâbi' sarı 'Ömer kâriyesinde Koç Oğlı Tâhir Ağa ve Bakırcı 'Ali Oğulları Hâfiz 'Ömer ve Muhammed Efendilerin 'ahidesinde dakik fabrikası
158	Konya vilâyetinin Cedidiye mahallesinde Nuri Efendi-zâde Muhammed Emin Efendinin dâkik fabrikası

Sayfa: 253 Belge:69

Devlet Sâl-nâmesi				
Kuvve'-i İstihsâliyyesi	Kuvve'-i Mahrekenin			'Amele Mikdârı
	Bârgir Kuvveti	Cinsi	Aded	Senevî
50000 liralık muhtelif deri	7	Petrol Motorı	1	5000

100 eli 150 metro mik'abı mobilya eşyası Kapu pencere	3 7	Elektrik " Elektrik "	1 1	1960
Yevmiye 3000 kiloğrâm 'âdi ve 1000 kilo'râm tuvâlet sabunu	66	Elektrik "	14	Yevmiyye 30 'Amele
Senevî üç milyon kilo 'râm dakiktahan olunur-	100	Buhâr Makinesi	1	3600
Senevî 3000000 kilo dakik 20000 kilo bezir ve 300000 kilo halvâ ve tahan 150000 kilo buz	115 42 87	Gazojenli Motor " " Buhâr Makinesi	1 1 1	10800
Senevî 3,000,000 kıyye buğdây tahan ve simid i'mâl ider	75	Türbin	2	12000
Yün ve pamukdan iplik ve her nev' akmişe i'mâl olunub Senevî 3,500,00 metro mensucât	300	Buhâr Makinesi	1	Yevmiyye 200
Harir çarşaflık ve elbiselik kumâş Senevî 20,000 arşun	10 6	Buhâr Makinesi Gaz Motorı	1 1	5400
Senevî 4,800,000 kilo dakik	50	su Türbini	1	4500
Senevî 1,125,000 kilo buğdây tahan idiyor	20	Gaz Motorı	1	8000
Senevî 1,296,000 dakik ve 37008 arşun alaca 15120 şayâk ve elli altmış halı	36	Gazojenli	1	14700

Sayfa: 254 Belge:70

Türkiye Cumhuriyeti	
Sıra Numrosu	Fabrikanın Nev'i ve Mevk'i ve sâhibinin Esâmı
159	Konyada Mekteb-i Sultâni civârında ve Habis-hâne İstasyonu caddesinde Kâzım Hüsni, Receb Niyâzi emti'a'-i ticâriyye Sa'âdet Şirketi 'ahidesindeki dakik ve mensucât fabrikası
160	Ata Pazarında İstasyon civârında 'Osmânlı Anonim Şirketinin ahşâb ve demir malzeme i'mâlât-hânesi
161	Balıkesirde Hamidiyye Mahallesi civârında Kuyumcı-zâde 'Ali Efendi dakik fabrikası
162	Balıkesir kazâsına tâbi' Giresun nâhiyesi civârında Balıkesirli Arabacı-zâde Hâfız Muhammed ve Şükri Efendilerin dakik fabrikası
163	Karesi sancağı dâhilinde Balıkesir kasabasının Kelek Terlâsında Tal'at Efendi Aracı Efendi Hâzım Efendi Takfur Markayân ve Markayânın zevcesi Sergi Çakmakyân Dâksâyet Yâğ-hâneciyân ve Arâti Dakyân ve Bandırmalı Maryam ve Artin Ra'elyânın ve Keçeci Hâfız Muhsin Efendi ve Ocaksız-zâde Mustafâ Tal'at Efendi ve şürekâsı 'ahidelerindeki dakik fabrikası
164	Karesi sancağı dâhilinde Balya kazâsı merkezinde Koca Mağaza mevki'inde Simli Kurşun Ma'den Fabrikası mutasarrıfı Balya Kara Aydın Ma'denleri 'Osmânlı Anonim Şirketi
165	Kütahya sancağında 'Uşâk kasabasında bağçeler arasında iplik ve şayâk ve dakik fabrikası Hacı Gedik-zâde Muhammed 'Ali ve Ahmed Efendiler hemşireleri Tuti Hanım ve Terid-zâde Mahmud Paşa zevcesi Fatma ve kerimleri Habbe ve sıdika Hanımlarla oğlu 'alâ'ed-din Efendi ve Hamza-zâde Ahmed ve Terid-zâde Hamid Ağa ve dersa'âdetde Bedr-i Felek Hanım 'ahidelerindedir.
166	'Uşâk kazâsında bağçeler arasında Bilancı-zâde 'Osmân Efendi ve birâderlerinin iplik

	fabrikası
167	'Uşâk kasabasında bağçeler arasında Bıçak-zâde 'Ali ve birâderleri İsmâ'il ve Hacı Ahmed ve Mustafâ ve 'Abdu'l-lâh 'Osmân Efendilerin şayâk ve iplik fabrikası

Sayfa: 255 Belge:71

Devlet Sâl-nâmesi				
Kuvve'-i İstihsâliyesi	Kuvve'-i Mahrekenin			'Amele Mikdârı
	Bâgîr Kuvveti	Cinsi	Aded	Senevî
Senevî 1,800,000 kilo buğdây tahan ve 72,000 metro yün şayâk ve alaca	18	Gazojenli	1	17600
Araba, âlât ve edevât-ı zirâ'iyye ve her nev' to'rama ve mobilya eşyaları na'l ve emsâli ve her nev' alât-ı mihânike	170 683	Lokomobi 1 Elektrik Motor	1 21	90000
Senevî 4,380,000 kilo dakik Senevî 2,000,000 kilo dakik	25 20	Buhâr Makinesi su Türbini	1 1	4000
Senevî 84,000 kilo dakik	17	Petrol Motorı	1	3600
Vasati Senevî 140000 ton hâm ma'den işletilub bundan 12,600 ton kurşun ve 5200 ton hâm çinko	648	Dizel Motorı	3	171000

Yevmiye altı yüz kıyye halı ipliği 150 metro	75	Buhâr	1	47000
Şayâk i'mâl ve yevmiye yüz gentâl hububât tahan		Makinesi	1	
ider	65	Gaz		
		Motorı		
Yevmiye 400 kıyye halı ve şayâk ipliği i'mâl ider	60	Gaz	1	18000
		Motorı		
Senevî 75,000 kıyye iplik ve 45,000 metro şayâk	16	Petrol	1	12000
i'mâl olunur	50	Motorı	1	
		Gazojenli		
		“		

Sayfa: 256 Belge:72

Türkiye Cumhuriyeti	
Sıra Numrosu	Fabrikanın Nev'i ve Mevk'i ve sâhibinin Esâmı
168	Kütahya sancağına tâbi' Simav kazâsının Tağ Ardı nâhiyesinde Toğanlar kariyesinde Anonim 'Osmânlı- Alman Ma'den Şirketinin kurum tathirâtına mahsus fabrika
169	Çatalca kasabasında Çarşu derununda kâ'in Zahire ticâretinden Hasan 'Avni Efendinin dakik fabrikası
170	Çatalca kasabasında İslâm mahallesinde kâ'in Fâ'ik-zâde Hayri Efendinin dakik fabrikası
171	Mahmud Paşada Dâye Hâtun mahallesinin Tarakçılar caddesinde Dilber-zâdelerin mensucât fabrikası
172	Beşiktaşda Sinân Paşa mahallesinin 'atik 47 ve mükerrer 47 ve cedid 74 numrolarda jâk ruh ve Aleksandori Efendilerin kereste ve marağoz fabrikası
173	Tophânede Kılınc 'Ali Paşa mahallesinin Vapur İskelesi sokağında merhum veli-ahd

	Yusuf ‘İzze’-d-din Efendi vereseşi tahan fabrikası
174	İstanbulda Yedi Kule hâricinde Kazlı Çeşmede yün ve pamuk ipliği ve akmışe’-i sâ’ire i’-mâline mahsus Türk Anonim Şirketinin mensucat fabrikası
175	Beg Oğlunda Taksimde Şehid Muhtâr Beg sokağında Taksim Kışlasının birinci kulesinin zemin katında Timul’eun Vasyayadis Efendinin süd ve yoğurt fabrikası
175	Çengel Köyünde Kaleli caddesinde ‘atik mükerrer 54, 56 ve cedid 51 numrolarla mukayyid Tevfik Cenâni Begin ispiro fabrikâsı
176	İstanbulda Yedi Kule Fâtih Sultân Mehmed mahallesinin Kiriş-hâne sokağında Refâ’il Emrâm birâderlerin dibâğat fabrikası

Sayfa: 257 Belge:73

Devlet Sâl-nâmesi				
Kuvve’-i İstihsâliyesi	Kuvve’-i Mahrekenin			‘Amele Mikdârı
	Bârgir Kuvveti	Cinsi	Aded	Senevî
	09		1	3600
Senevî 600,000 kilo buğday tahân idiyor	25	Gazojenli	1	1500
Senevî 600,000 kilo buğday	17	Gazojenli	1	1600
Yigirmi bin kilodan ‘ibâret mevâd ibtidâ’iyye isti’-mâlilesinede sekiz bin düzine çorab yigirmi bin zenne câketi kostüm vesâ’ire vücuda getirildiği	5	Elektrik Motorı	1	Yevmi 80 ‘Amele

Her nev' eşcârdan üç bin metro biçme ve iki bin metro marağozluğa mütâ'allik çerçeve kasa vesâ'ire	5 15	Elektrik Motorı “	1 1	Yevmi 19 ‘Amele
Senevî 100 000 kilo tahan	20 300	Buhâr “	1 1	1500
Senevî 150 000 paket pamuk ipligi ve kapu tarizi ile astar	300 8	“ Petrol	1 1	Yevmi 25 ‘Amele
Senevî 18,000 kilo pastör usuli süt ihzâr ve peynir, kaymâk, tere yağı, yoğurt	2,5 2,5	Elektrik Buhâr	1 1	Yevmi 4
Senevî 5,000,000 lira mevâd-ı ibtidâ'iyeden incir sâvüzüm isti'mâl ile 1,000,000 litrelik ispiro ve mevâd-ı külliye	30	Bârgirlik Buhâr	1	4000
Yevmiye 50 deri 'imâl idilmekde olub 100 deriye kadar da kâbiliyeti vardır-	68,8	Elektrik	9	Yevmiyy e 332

Sayfa: 258 Belge:74

Türkiye Cumhuriyeti	
Sıra Numrosu	Fabrikanın Nev'i ve Mevk'i ve sâhibinin Esâmı
178	İstanbulda Karaki Hasan Çelebi mahallesininHüdâvendigâr caddesinde Doktor İhya sâlih Begin alât-ı mihânigiyye ve kâffe'-i levâzım-ı hadidiyye ve nehâsiyye vesâ'ire fabrikası
179	İstanbulda Kantarcılarda Şerbetci sokağında Muhammed Şükri Efendinin makarna fabrikası

180	İstanbulda Un Kapânında Harâçcı Kara Mehmed mahallesinde Hilmi Begin dakik fabrikası
181	İstanbulda Yedi Kule hâricinde Kazlı Çeşmede Fâtih Sultân Mehmed mahallesinde Muhammed Râsim ben-i Hâfız Veli Efendinin dibâğat fabrikası
182	İstanbulda Beg Oğlında Feri Köyünde Kuyulu Bağda Antuan Veld Petro-zâde Niyâ Efendi 'ahidesindeki makine ve teferru'âtı ve buna müta'allik levâzım-ı ma'deniyyeyi müceddeden ve ta'miren i'mâline mahsus fabrikâ
183	İstanbulda Yedi Kule hâricinde Fâtih Sultân Mehmed mahallesinde Ra'nâ Hanım ve Ahmed Efendinin dibâğat fabrikası
184	İstanbulda Mahmud Paşada 'Ubud Efendi Hânende 'Ubud Efendi veresesinin terikotaj fabrikası
185	Ayvansarâyda 'Atik Mustafâ Paşa mahallesinde 'Avni Efendinin sabun fabrikası Yedi Kulede Gazlı Çeşmede Demir caddesinde Rifâ'il ve Kamcı mahdumlarının dibâğat fabrikası
186	İstanbulda Beg Oğlında Panğaltıda İcâdiyye caddesinde Türk Atlası mensucât fabrikası
187	Yedi Kule hâricinde Fâtih Sultân Mehmed mahallesinde Mehmed Ben-i Süleymân Efendinin dibâğat fabrikası

Sayfa: 259 Belge:75

Devlet Sâl-nâmesi				
Kuvve'-i İstihsâliyyesi	Kuvve'-i Mahrekenin			'Amele Mikdârı
	Bârgir Kuvveti	Cinsi	Aded	Senevî
Muhtelif Levâzım Hadidiyye	16,5	Motor	2	Yevmiyye 5

Senevî 300 000 kıyye makarna	21	Elektrik	3	4500
Senevî 3,600,000 kilo mevâd ma'mule	30	Elektrik		Yevmiyye 15
Senevî 7,000 sığır 70,000 koyun ve keçi ve kuzı ve oğlak derisi	1		1	6000
Senevî aksâm mihâniyye'-i müdekkikedede aşğari beş ve aksâm sâ'ire'-i 'âdiyyesinden aşğari ton mevâd-ı ma'mule	9	Elektrik		6000
Senevî 5,000 'aded sığır derisi 60000 'aded koyun ve keçi derisi	12	Buhâr		4500
Senevî 30 000 câket ve fanila	5	Elektrik	2	Yevmiyye 19
Senevî 500000 kilo tuvâlet ve çamaşır sabunu Senevî 150000 kıyye kösele 30000 kıyye vâketa ve 30000 parça sahtiyân ve 40000 parça meşin	65	Elektrik	2	5100
15000 metro kurub döşin 2500 metro kuru maroken 4000 metro 'edle'in ve 1000 metro karep damur	20			Yevmiyye 70
Senevî sığır ve manda derilerinden 30 bin kıyye kösele ve vâketa ile koyun ve keçi derilerinden kırk bin meşin ve sahtiyân	120		5	3000

Sayfa: 260 Belge:76

Türkiye Cumhuriyeti	
Sıra Numrosı	Fabrikann Nev'i ve Mevk'i ve sâhibinin Esâmı
189	Beşiktaşda Cihân-nümâ mahallesinde El-ferib sokağında Halil Ağa, Hacı İsmâ'il Efendi

	zevcesi Emine Râ'if Hanım 'ahidelerinde ispiroto fabrikası
190	Beg Oğlında Feri Köyünde Arpa suyu caddesinde Râğıb Paşa-zâde Ahmed Şâkir ve Mustafâ Cemâl Beglerin müsikirât fabrikası
191	Tophânede Kılinc 'Ali Paşa mahallesinin Vapur İskelesi sokağında merhum Yusuf 'İzze'd-din Efendi veresesinin âlât-ı ma'deniyye fabrikası
192	Ayvansarâyda Turacı Muhammed Çelebi mahallesinin Arslan İskelesi meydanı sokağında Türk Anonim Şirketi 'ahidesindeki konserve fabrikası
193	İstanbulda Tahta Kal'ede yavaşca Şâhin mahallesinin Tomruk Çıkmazında Yavân Hırstonun ğaytân fabrikası
194	İstanbulda Molla Hüsrev mahallesinin Vefâ caddesinde Hacı sâdik ve Hacı İbrâhim Efendilerin boza fabrikası
195	İstanbulda Dâye Hâtun mahallesinde Tarakçılarda 'Ebud Efendi veresesinin fanila ve çorab fabrikası
196	Beg Oğlında Hüseyin Ağa mahallesinin Halebli çarşusunda süreyyâ Paşanın âlât ve edevât-ı ma'deniyye fabrikası
197	İstanbulda Ghi Çelebi mahallesinde Zenden Kapu caddesinde Astmât Veld Yorgi, Madam Marya ve Aspasyanın makarna fabrikası
198	İstanbulda Bakır Köyünde Zeytunluk mahallesinin Barut-hâne caddesinde Rifâ'il Karaközyân Efendininsusâm, bezir ve pamuk fabrikası
199	İstanbulda Ahur Kapuda Seyyid Hasan mahallesinin Ahur Kapu Meydânı caddesinde emlâk-i milliyyeden doğrama, marağoz ve takma ev fabrikası
200	İstanbulda Fenerde 'Abdisu Başı mahallesinde Elir, Josef ve Yitâl Efendilerin dakik degirmeni
201	Edirne'de 'Ayşe Kadın mahallesinde Muhammed ve 'Osmân Beglerin dakik fabrikası

Sayfa: 261 Belge:77

Devlet Sâl-nâmesi				
Kuvve'-i İstihsâliyyesi	Kuvve'-i Mahrekenin			'Amele Mikdârı
	Bârgir Kuvveti	Cinsi	Aded	Senevî
Senevî 360 bin kilo ispirto	6,5			20 Yevmiyye
Senevî 600000 kilo ispirotodan 'ibâret mevâd-ı ma'mule	18	Buhâr		20 "
Sürme, port manto zemberek, menteşe gibi âlât-ı ma'deniyye	175	Elektrik	2	8 "
Her nev' sebze, meyve, balık ve etden 'ibâret olan mevâd-ı ibtidâ'iyeyi isti'mâl ile Senevî bir milyon iki bin kilo konserve	5	Elektrik	5	23 "
Senevî 18000 kilo ğaytân	6,5		2	15 "
Senevî 6,000 kilo boza 8000 kilo serge ve 3,000 kilo şire	10			1000
Senevî asğari 3000 düzine çorab ile altı bin kilo iplik	7,5	Elektrik		40 "
Senevî 100 pirinc karyola 8000 musluk, 200 elektrik avizesi 50 banyo musluĝı vesâ'ire		Elektrik		18 'Amele
210000 makarna, tel ve arpa şe'riyyesi	7	Elektrik		15 "
Senevî 56000 kilo susâm ve bezir pamuk yaĝı	20	Elektrik		2040
Senevî 20,000 metro murabba'i kapu, çerçeve ve mobilya	6,5	Elektrik		14 Yevmiyye
Senevî 3,000 ton buĝday 1000 ton mısır	35	Elektrik	1	15 "
Senevî 2,885,000 kilo un	20	Gaz Motorı	1	3600

Sayfa: 262 Belge:78

Türkiye Cumhuriyeti	
Sıra Numrosu	Fabrikanın Nev'i ve Mevk'i ve sâhibinin Esâmı
202	İstanbulda Timurtaş mahallesinin Kantarcılar caddesinde Sekbân-zâde 'Oğlı Beg ve Üsküdârda kebâbcı firunu sâhibi Hasan Efendi ve Hattab Kapusunda pideci 'Ali Efendilerin makarna fabrikası
203	İstanbulda samatyada Hacı Hasan mahallesinde Yalı Boyı sokağında Selim Yusuf Manoli Efendinin yazma ve ayran kalem-gârı basma fabrikası
204	Bursa vilâyeti Karaca Beg kazâsında Kara 'Osmânlar mevki'inde Hanife Deresi Köprisi civârında mütekâ'idin-i 'askeriyeden İbrâhim ve Nuri ve mir-alây 'Osmân Beglerin dakik fabrikası
205	Burusada Çelebi Sultân Mehmed mahallesinde Hacı Hakkı-zâde Bekir Efendinin ipek mensucât ve havlu fabrikası
206	Bursa vilâyeti Mustafâ Kemâl Paşa kazâsının Ayvarca mahallesinde fabrikatör 'Ömer Lutfi Efendinin dakik fabrikası
207	Bursa vilâyeti Sed Başında Kara Ağac mahallesinde Cum'alı Yusuf Ziyâ Beginharir mensucât fabrikası
208	İzmirde Mağnisanın Sarây mahallesinde Mahmud Beg caddesinde Numune'-i İktisâd Şirketinin dakik, makarna, zeytun yağı fabrikası

Sayfa: 263 Belge:79

Devlet Sâl-nâmesi				
Kuvve'-i İstihsâliyesi	Kuvve'-i Mahrekenin			'Amele Mikdârı
	Bârgir Kuvveti	Cinsi	Aded	Senevî
Senevî 40000 kilo makarna 30000 kilo muhtelif çe'riye	10			Yevmiyye 7
Nim ma'mul beyâz patiska dülbend, mermer-i şâhiyi şekil ahre ifrâğ suretle senede 40000 parça mevâd-ı ma'mule	16			Yevmi 24
Bir senede 517400 kilo buğday tahan ider	50	Buhâr	1	5760
Senevî 21000 metro ipek mensucât havlu	5	Benzin Motorı	1	3600
Senevî 702000 kilo buğday tahan ider	32	Gazojen	1	2160
Senevî 20660 metro krep düşen istihsâl eylemektedir	6	Gaz Motorı	1	7220
5000000 kilo dakik 30000 kilo makarna 40000 kilo zeytun yağ	40	Buhâr Makinesi	1	53410

Sayfa: 264 Belge:80

Türkiye Cumhuriyeti				
Ticâret Vekâleti				
Me'muriyyet	Esâmi	Me'muriyyet	Esâmi	
Müsteşâr	-	Ticâret Müdüriyyet-i 'Umumiyesi		
Kalem-i Mahsusa Müdüriyeti		Fâ'ik	Beg	Müdür-i 'Umumi
Müdür	Mecdet Beg	-	“	Ticâret-i Dâhiliyye ve

Mütercim	Enis Behic “			Müessesât-ı Ticâriyye Şu’besi Müdürü
Me’mureyn Müdüriyeti		Celâl	“	Ticâret-i Hârici Şu’besi Müdürü
Müdür Mümeyyiz	Haydar Beg Kâmil “	Mahmud	“	“ Bahriyye Havâ’iyye Şu’besi Müdürü
Evrâk Kalemi		Cemâl	“	Siğortalar Şu’besi Müdürü
Mümeyyiz	İhsân Beg	Mi’mâr	“	Yerli ve Ecnebi Şirketler Şu’besi “
Hukuk Müşâvirliği		Ziyâ’e’d- din	“	Kalem Mümeyyizi
Hukuk Müşâviri	Şâkir Beg	Lutfi	“	Sicil-i Ticâret Mümeyyizi
İstatistik Müdüriyeti		Ma’den Müdüriyeti-i ‘Umumiyesi		
Müdür “ Mu’âvini İhsâ’iyyât-ı sanâ’iyye Mümeyyizi “ Ma’deniyye ”	Nâci Beg Şükri “ Sa’a’d-din “ Sıdkı “	Müdür Ser-mühendis Mühendis Demir Mütéhassıs Mu’âvini	Es’ad Beg İbrâhim Na’im “ Cemâl Zühdi “ Mustafâ “ *****	“ “ “
“ Ticâret ve Piyâsa “	Hasan Remzi “	“	İbrâhim Hilmi “	“
Tedkik-i İhsâ’iyyât-ı Mümeyyiz-i sânisı “ “ “	Kemâl “ Kemâl ‘Akif “	Petrol “ “ Bakır “ “ Hey’et-i Tahririyye ve Hesâbiyye Müdürü Mümeyyiz	- - Şevki “ Necâti “	“ “
		Sanâyi’ ve Mesâ’i Müdüriyeti-i ‘Umumiyesi		
		Müdür-i ‘Umumi Vekili sanâyi’-i Nesciyye Mühendisi Makine “ Elektrik	Recâ’i Beg Vasfıf “ - “ Emin “	“ “ “

Sayfa: 265 Belge:81

Devlet Sâl-nâmesi					
Me'muriyyet	Esâmi		Me'muriyyet	Esâmi	
Sanâyi'-i Kimyeviyye Mühendisi	'Adnân	Beg	Siğortalar Şirketler Komiseri	'Ali Rızâ	Beg
Degirmencilik "	-		" " "	-	"
Kuvvâ-yı Miyâhiyye "	-		Şirket-i Hayriyye ve Halic Komiseri	Burhâne'd-din	"
İnşâât "	Kemâl	"	Mümeyyiz	Hâşim	"
Halicılık Ressâmı	'İzzet	"	Mümeyyiz	Bahri	"
" "	Selâmi	"	İzmir Mıntıkası Ticâret Müdürü	Ziyâ	"
Melekit-i sanâ'iyye Şu'besi Müdürü	Reşâd	"	" Körfezi Vapur Şirketi Komiseri	-	"
Müessesât-ı sanâ'iyye ve Mesâ'i Şu'besi Müdürü	-		Şirketler Komiseri	'İzzet	"
Teşvikât ve Tedrisât-ı sanâ'iyye Müdürü	Recâ'i	"	Mümeyyiz	-	"
sanâyi' Müfettişi	Nazım	"	Atana Mıntıkası Ticâret Müdürü	Mansur	"
" "	-		Mümeyyiz	Cemâl	"
Seyyâr-ı Mu'lem	Kâzım	"	Konya Mıntıkası Ticâret Müdürü	'Ali Mahmud	"
" "	Hayre'd-din	"	Komiser	-	"
" "	Kâmil	"	Samsun Ticâret Müdürü	Fehmi	"
" "	İbrâhim	"			
" "	'Osmân	"	Trabzon " "	Şâkir	"
" "	Fâ'ik	"			
" "	Cemil	"	Bursa " "	Vâsıf	"
" "	'Ali Veli	"	Antalya " "	Edhem	"
Mümeyyiz	Hakkı	"	Kayseri İktisâd "	Süleymân	"
"	Mustafâ	"	Gâzi' Ayıntâb İktisâd Müdürü	-	"
"	Mümtâz	"	Karesi İktisâd "	Ekrem	"
"	Ferî'dun	"	Kastamonu	Burhâne'd-din	"
Velâyet-i Ticâret Me'murları			İstanbul Emlâk Şirketi Komiseri		"
İstanbul Mıntıkası TicâretMüdürü	Muhsin Na'im	Beg	" " "	Edhem 'İzzet	"
Yerli Şirketler Komiseri	Râsim	"	Kibrit Şirketi Komiseri	Celâl Sâhir	"
" " "	Kemâle'd-	"	Bomonti Şirketi "	Na'im	"

Ecnebi “ “	din Hayre’ d-din “	İstanbul Zahire Borsası “ İzmir “ “ “ İzmir Liman İşleri İnhisâri Anonim Şirketi Komiseri	‘Akif “ ‘Ali Nasıh “ Hâlid “
------------	-----------------------	--	------------------------------------

Sayfa: 266 Belge:82

Türkiye Cumhuriyeti			
Me’muriyyet	Esâmi	Me’muriyyet	Esâmi
Memâlik-i Ecnebiyye Müstahdem Ticâret Mümessilleri		Vilâyât-ı Ma’âden Me’murları	
Teriste Ticâret Mümessili	‘Ali Muhtâr Beg	İstanbul Mıntıkası Ma’âden Mühendisi	İsmâ’il Ken’ân Be g
Berlin “ “	Haluk Hilmi “	İzmir “	Nâdir Hakkı “
Liverpul “ “	Ahmed Nâci “	Trabzon “	Ri’fat “
Niv York “ “	Ahmed Muzaffer	Eregli Ma’deni	
Ticâret Mektepleri		Ma’den Müdür-i ‘Umumi Vekili	Hüsni Be g
İstanbul Ticâret Mekteb-i ‘Alisi		Ser-mühendis	Mehmed Emin “
Trabzon ‘Ameli Ticâret Mektebi		Ma’den Mühendisi	Halil “
Samsun “ “ “		“ “	Bedri “
Konya “ “ “		“ “	Nâzım “
Atana “ “ “		Ma’âmulât Müdürü	Cemâl “
Antalya “ “ “		Tahlil-hâne “	‘Arif “
Ticâret-i Bahriyye Müdüriyetleri		“ “ Mu’âvini	- “
İstanbul Ticâret-i Bahriyye Müdüriyeti		Eregli Ma’den İdâresi Mümeyyizi	Niyâzi “
İzmir “ “ “		Eregli Şirketi Komiseri	Hüsni “”
Samsun “ “ “		Türk Ma’âden Şirketi Komiseri	Hulusi “
Mersin “ “ “		Arslan Çimento “ “	İbrâhim “
İstanbul Ticâret ve Zahire Borsası		Burasit Ma’denleri “	Hidâyet “
İzmir “ “ “		Vilâyât-ı sanâyi’ Me’murları	
Konya “ “ “		İstanbul sanâyi’ ve Mesâ’i Müdürü	- Be g
Tekir Tağı “ “ “		sanâyi’ Müfettişi	İbrâhim “
Mağnisa “ “ “		“ - “	- “
saruhân “ “ “		Mümeyyiz	sabri “
Karesi “ “ “		İzmir sanâyi’ ve Mesâ’i	Ahmed Şerif “

Atana “ “ “	Müdürü sanâyi’ Müfettişi	Hüseyin Hâlid “
Edirne “ “ “	Mümeyyiz	Eşref “
Trabzon “ “ “	Atana sanâyi’ ve Mesâ’i Müdürü	- “
Samsun “ “ “	Mümeyyiz	Emin “
Atapazarı “ “ “	Burusa sanâyi’ ve Mesâ’i Müdürü	- “

Sayfa: 267 Belge:83

Devlet Sâl-nâmesi			
Seyr-i Sefâ’in Müdüriyyet-i ‘Umumiyyesi			
Me’muriyyet	Esâmi	Me’muriyyet	Esâmi
Müdüriyyet-i ‘Umumiyyeti		Makine Şu’besi	
Müdür-i ‘Umumi	Mir-alay Sa’adu’l-lah Beg	Müdür	Ken’ân Beg
“ “	Tâhir “	“ Mu’âvini	Kadri “
Mu’âvini			
Evrâk Şu’besi		Fabrika	
Müdür	‘Abdü’l-ahad Nuri Beg	Müdür	Ri’fat Beg
Hey’et-i Teftişiyeye		Tıbâbet	
Ser-müfettiş	Muhammed ‘Ali Beg	Ser-tabib	‘Ali Derviş Beg
Müfettiş	NâfiZ “	“ mu’âvini	Şerâfe’d-din “
“	İsmâ’il Hakkı “	Hukuk Müşâvirliği	
“	Tevfik “	Hukuk Müşâviri	Ken’ân Beg
Ma’âmulât-ı Zâtiyye Şu’besi		Da’vâ Vekili	Emin ‘Ali “
Müdür	Ahmed Hilmi Beg	“	Münib “
Muhâsebe Şu’besi		Levâzım Şu’besi	
Müdür	Edhem Beg	Müdür	‘İzze’d-din Beg
“ Mu’âvini	Tal’at “	“ Mu’âvini	Şerefe’d-din “
Vâridât Kısım	Haydar “	Mübâya’ât Masası	Dâvud “
Amiri		Amiri	
Masraf ve Bütçe	Hâlid “	Klağuz ve Römorkör Müdüriyeti	

Kısım Amiri			
Ser-veznedâr	Emin	Müdür	Tevfik Beg
İşletme Şu'besi		Klağoz İnspektörü	Nizâme'd-din “
Müdür	Burhâne'd-din Beg	Sevâhil Mütecâviresi	Zekeriya “
“ Mu'âvini	Kemâl “	Me'murı	İstanbul Acentesi
“	Hüsni “	“ Şu'besi “	Sa'id “
			Asım “

Sayfa: 268 Belge:84

Türkiye Cumhuriyeti					
Seyr-i Sefâ'in Müdüriyyet-i 'Umumiyyesi Vapurları					
Sevâhil-i Ba'ide ve Karibeye İcrâ-yı Seyr-i Sefer İden Sefâ'in		Sevâhil Mücâvere Vapurları		Römorkör ve İstimbotlar	Motorlar
Esâmi'-i Sefâ'in	Gros Tonesi	Esâmi'-i Sefâ'in	Gros Tonesi	Esâmi'-i Sefâ'in	Esâmi'-i Sefâ'in
Kel Cemâl	5071	Kaz Köy	697	Gayret	Filya Motorı
Ak Deniz	5006	Moda	697	Kudret	
Kara Deniz	4745	Burğaz	697	Kartal	B 1 Motorı (Binek)
Reşid Paşa	4458	Kınalı	472	Gazâl	B 2 Barak “
		Ata			
Cumhuriyyet	4171	Maltepe	472	safâ	B 3 Çakıcı “
Kızıl İrmak	2794	Pendik	472	Tekir Tağı	B 4 Sür'at “
Mahmud Şevket Paşa	2690	Büyük Ata	555	Hidmet	B 5 Vazife “
Gül Nihâl	1259	Haleb	437	Ak Baş	B 6 Gül Cemâl “
Zonkuldak	1222	Bağdâd	437	Rağbet	B 7 Klağuz “
Mersin	1186	Basra	437	sebât	
Çanak-kal'e	1176	Nevâsir	375	Nil Muşı	Y 1 İstiklâl (Yük)
Marmara	1078	Ahsân	375		Y 2 Trabzon

Antalya	1024	Fener Bağçe	286	“ Y 3 “
‘Alemdar	362	Haydar Paşa	286	Y 4 Selâmet-i Bahri “
Koca İli	504	Yakacık	146	
Gelibolu	282			
Bandırma	279	Mir-alay Nâzım Beg su Vapuru	319	
Ni’met	233	Yüzbaşı Murâd Beg su Vapuru	190	
Eregli	176			

Sayfa: 269 Belge:85

Türkiye Cumhuriyeti

TÜRKİYE SANAYİ’ VE MA’DEN BANKASI

Türkiye sanâyi’ ve Ma’den Bankası müessesât-ı sanâ’iyye-i te’sisine hidmet ve buna müteferri’ bi’l-cümle ma’âmulât-ı ticâriyye ve i’tibâriyyeyi icrâ eylemek üzere 19 Nisân 341 târihiyle kânun-ı mahsus ile te’sis ve teşekkül itmiştir.

Banka âti’z-zikir ma’mulât ile iştiğâl ider:

- A- Bankaya devr idilmiş müessesât-ı sanâ’iyyeyi teşekkül idecek şirketlere devr idinceye kadar bi’z-zât idâre itmek.
- B- İştirâk suretiyle te’sisât-ı sanâ’iyyede bulunmak ve işletmek.
- C- Bi’z-zât veyâ iştirâk suretiyle ma’den imtiyâzı almak veyâ bi’l-iştirâk ma’den işletmek.
- D- Türk sanâyi’ ve ma’âden ashâbına ve ma’den mültezim ve ‘âmillerine ikrâzâtında bulunmak.
- H- Maksud teşekkülüne muvâfık olmak üzere her dürlü banka mu’âmesi yapmak.

Bankanın sermâyesi:

Ticâret vekâletinin 1340 senesinde te’sis veyâ iştirâk itmiş olduğu fabrika ve şirketlerdeki hisse ve sermâyesinden.

- A- Ticâret vekâletinin 1341 senesi ile seneyn-i müte’âkıba bûdçelerine vaz’ olunacak teşvikât-

ı sanâ'îyye tahsisâtından.

B- İ'mâlât-ı Harbiyeye mahsus olanlardan mâ'adâ devlete 'â'id fabrikalar ile bunların mütedâvil sermâyelerinden müteşekkildir.

El-yevm bankaya müdevver olub işlemekte olan fabrikalar şunlardır:

İstanbulda defterdâr mensucât, Bakır Köy bez, Begkoz dibâğat ve kundura fabrikaları ile hereke mensucât fabrikası

Sayfa: 270 Belge:86

Devlet Sâl-nâmesi	
<p>Banka karîben inşaâtı hitâm bulacak olan Mar'aş, Tosya Çeltik fabrikaları ile Kırşehir, Kayseri-Bünyân, Isparta iplik fabrikaları şirketlerinde yüzde seksen- toksan hissedâr olduğu gibi Kütahya çini işleri şirketinin de nısf-ı sermâyesi banka tarafından virilmiştir- Bundan mâ'adâ Trabzon elektrik ve İzmir Liman İşleri İnhisârı Şirketinde de hissedârdır.</p> <p>Banka ticâret vekâletinin taht nezâretindedir- Bir Müdür-i 'umumi ile bir Müdür-i 'umumi mu'âvini ve bankacılık ile sanâyi' ve ma'âdenumurunda mütehasıs beş â'zâdan mürekkeb yedi kişilik bir meclis-i idâre tarafından idâre olunur.</p> <p>Banka kânun-ı mahsusla birtakım müsâ'adât ve ma'fîyatı hâ'izdir. Ez-cümle sermâyesi ihtiyât akçesi, 'ahidesinde olan emvâl-i menkulesi bi'l-umum rüsum ve tekâlif ve harclardan mu'âf olduğu gibi ihrâc ideceği her nev'tahvilât, evrâk ve senedâtı tamğa resminden vesâ'ireden Türkiyede vâki' olacak muhâberât ve mürâselât posta ve telğraf ücretinden mu'âfdır.</p> <p>Banka İstanbulda Yeni Postahâne caddesindeki dâ'ire'-i mahsusada icrâ-yı mu'âmele ider.</p> <p>Tel'raf: sabank- Telefon: İstanbul 517/2223</p>	

Sayfa: 271 Belge:87

Devlet Sâl-nâmesi			
TÜRKİYE SANAYİ' VE MA'DEN BANKASI			
Me'muriyyet	Esâmi	Me'muriyyet	Esâmi
Müdür-i 'Umumi	-	Mu'allim	Ken'ân Beg
Müdür-i 'Umumi	Hayre'd-din Beg	“	sâdık “

Mu'âvini			
Meclis-i İdâre	İhsân Rıf'at “	“	Hüsni Hâmid “
A'zâsı			
“ “ “	Emin “	“	Ahmed Tevfik “
“ “ “	selâha'd-din Nevzâd “	“	İbrâhim Cemil “
“ “ “	'Abdu'l-lah Hüsrev “	“	Hüseyn “
“ “ “	'Ali Sâmi “	“	'Akif “
Ticâret Mekteb-i 'Âlisi			
Müdür	Sa'âde'd-din Beg	“	Hüsni “
Mu'âvin	Hüsni “	“	Ahmed Rıf'at “
Müderriş	Halil Naki “	“	'Abdu'l-kâdir “
“	Vehbi “	“	Bahâ'e'd-din “
“	Zühdi “	“	Hâmid “
“	Nizâme'd-din “	“	Avrâm “
“	Fâzıl “	“	Orhân selâha'd-din “
“	Nihâd “	“	Rızâ'İzzet “
“	Hâşim “	“	Müferreh'Osmân “
“	Kömürciyân “	“	'İsmet “
“	Sa'di “	“	
“	Mekki “	“	
“	Muzaffer “	“	

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONUN DEĞERLENDİRİLMESİ

3. 1. Değerlendirme

3. 1. 1. Maliye Vekâleti

1925-1926 yılına ait TCDS incelendiğinde Maliye Vekâleti'nde Genel Muhasebe Müdüriyeti, İnceleme/Evrak Kayıt Kalemi, Hesap İnceleme Kalemi, Büyük Defter Kalemi, Takip ve Teftiş Kalemi, Ölçme Kalemi, Gelirler Genel Müdüriyeti, Memurlar Müdüriyeti, Memurlar Kalemi, Maaş ve Harcırah Kalemi, Para İşleri ve Genel Borçlar Müdüriyeti, Para İşleri Kalemi, Genel Borçlar Kalemi, Genel Vezne Kalemi, İşlem Kalemi, Hukuk Müşavirliği, Özel Kalem Müdürlüğü, Evrak Kalemi, Taşınmaz Mallar Müdürlüğü, İdare Kalemi, Kayıp Kalemi, Tasarruf Kayıt Kalemi, Fen İşleri Kalemi, Özel Kalem Müdürlüğü, Kıymetli Evrak Müdürlüğü, İstanbul İnceleme ve Hesap Kapatma Müdürlüğü, Teftiş Heyeti, Kayıt Kalemi, Askeri Tahsis Kalemi, Maliye Muhasebe Müdürlüğü, Teftiş Heyeti Kalemi, Genel Borçlar Komiserliği, Genel Borçlar Komiserlik Kalemi, Bursa Komiserliği gibi çeşitli müdüriyetlerin bulunduğu görülmektedir. Bu müdüriyetlerde genel olarak müdür ve müdür muavinleri görev almışlardır. Bu bölümlerde u görevli memurlar hakkında da bilgiler verilmektedir.

TCDS'de Maliye Vekâleti'ne ayrılan kısımda H. 1339 (M. 1923) yılına ait ithalat ve ihracat istatistikleri de verilmiştir. Salnamede, İtalya, İngiltere, Fransa, Amerika, Almanya, Suriye, Belçika, Mısır, Bulgaristan, Hollanda, Romanya ve Rusya ile yapılan ithalat ve ihracat istatistikleri ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Bunlar dışında ithalat ve ihracat ilişkisi içerisinde bulunduğumuz bütün ülkelerin 340 yılına ait gelirleri tablolar halinde verilmiştir.

Bu istatistik tablolarına bakıldığında;

1923 senesinde İtalyadan Türkiye'ye ithal edilen eşyanın kıymeti üç milyâr güruşa yakın olup genel ithalatımızın % 19,58 i denk gelmektedir. İtalya'dan ithal edilen ürünlerin pamuk ipliği ve dokuma ürünleri, hububat ürünleri ile hamur işleri, kâğıt ve kâğıt ürünleri, yün ipliği ve dokuma ürünleri, keten ve kendir iplikleri,

kanaviçe, işlenmiş taşlar, alçı, çimento, asbestos, yemek takımları, elektrik eşyaları ve lambaları, demir ve çelik ürünleri, hazır boyalar, deri işleme ürünleri, karbonit, kükürt, sirke ürünleri, baharat, kahve, şeker, reçel ve şuruplar, et konserveleri, sucuklar, pastırma, suni ipek, ipek ipliği gibi ürünlerdir.

İtalyaya ihrâç ettiğimiz eşyâ 1,5 milyar ğuruş kıymetinde ve genel ihracatımızın % 17,95 i nisbetindedir. İtalya'ya ihraç ettiğimiz ürünler ise tütün, üzüm, incir ve kuru meyveler, pamuk, ipek kozası, demir hurdaları, köhne bakır, ham yapağı, tiftik, palamut, afyon, cezeryeler, ham deri, hayvan döküntüleri, bal mumu, küçükbaş hayvanlar ve kümes hayvanları, yumurta, yumurta akı ve sarısı ile balıklardan oluşmaktadır.

İngiltereden Türkiyeye ithal edilen eşyânın kıymeti üç milyâr ğuruşa yakın olup genel ithalatımızın % 17,31' ine denk gelmektedir. İngiltereden ithal edilen ürünlere bakıldığında; pamuk ipliği ve pamuk ürünleri, yün ürünleri, bıçakçı, çilingir eşyası ile makine aletleri, çivi ve demir ürünleri, pirinç ve alüminyum eşya, kalay, cıva, tuğla, ateş tuğlası, porselen, sihiye eşyaları ve elektrik aksanı, yakıt, biber baharat, kahve, çay, şeker, şeker tortusu, reçel, halat, keten, dokunmuş tekstil ürünleri, çivid, hına, yağlı ve sulu boyalar, potas, süt ve tozu lastik, muşamba, deri, kösele ve ürünleri, bezir ve kolza yağdır.

İngiltereye ihrâç ettiğimiz eşyâ 1,5 milyar ğuruş kıymetinde ve genel ihracatımızın % 18,61 i nisbetindedir. İngiltereye ihraç ettiğimiz ürünler; yapağı, tiftik, keçi kılı, halı ve kilim, üzüm, incir, fıstık, kabak çekirdeği, ceviz, fındık badem gibi kuru meyveler, cehri, palamut, afyon, pamuk, deri, kuşyemi, nohut, bezelye, bakla, fasulye, yaprak ve kıyılmış tütün, zımpara, mermer ve granit eşya, kereste, zeytinyağı, tahin, bakır, pirinç köhne ürünlerdir.

Fransadan Türkiyeye ithal edilen eşyânın kıymeti üç milyâr ğuruşa yakın olup genel ithalatımızın % 9,13' üne denk gelmektedir. Fransa ile olan ithalat ve ihracat ilişkilerine bakıldığında Fransa'dan Türkiyeye yün iplik ile elbise, pamuk iplikleri, kösele, işlenmiş deri ve ürünleri, hububat ve unları ile pirinç ve ararot, bezir yağı, kolza, kuka ve Amerikan fıstığı yağıyla, nebati yağlar, muşamma, katranlı bez, boyalar, deri işleme ürünleri, parfüm, ecza malzemeleri, çeşitli baharatlar, suni ipek ve ipliği gibi ürünler getirildiği görülmektedir.

Fransaya ihrâç ettiğimiz eşyânın değeri 1,5 milyar ğuruş fazla olup ve genel ihracatımızın % 12,40 nisbetindedir. Türkiye'den Fransa'ya ise ham pamuk, cehri, palamut, afyon, tıpta kullanılan kök ve bitkiler ile ardıç ve kayın ağacı katranı, kuru üzüm ve incir, badem, ceviz fındık ile zeytin, koza, ham ipek, yumurta, yumurta akı ve sarısı, peynir, tiftik, yapağı yün ürünleri, Türk ve Doğu halı ve kilimler igönderilmektedir.

Amerikadan Türkiye'ye ithal edilen eşyânın kıymeti bir milyâr ğuruştan fazla olup genel ithalatımızın % 7,63' üne denk gelmektedir. Amerika'dan ithal edilen ürünler ise hububat ve unları ile irmik, nişasta ve pirinç, pamuk ipliği ve ürünleri, bitkisel yağlar, balık yağları ile diğer hayvani yağlar, petrol, madeni yağlar, parafin ve linyit kömürü, bal mumudur.

Amerikaya ihraç edilen ürünler ise üzüm, incir, fıstık, hurma, badem, ceviz, fındık diğer kuru meyveler, tütün, yapağı, tiftik, yün, halı ve kilim, palamut, afyon, ağaç boya, tıpta kullanılan bitkiler, deriler, post ve kürkleri ve ayakkabılardır.

Almanya'dan ise Türkiye'ye pamuk, ray, karfiçe, çilingir eşyası ile diğer demir ve çelik ürünleri, kâğıt ve mukavva, toprak ve porselen eşya, zücaciye, tıbbi ve kimyevi malzemeler, makine ve müzik aletleridir.

Türkiye'den Almanya'ya tütün, palamut, meyan balı, afyon, üzüm, incir, fındık, badem, ham pamuk, ham yapağı, tiftik, keçi kılı, halı, kilim köhne demir, bakır ve pirinç malzemeler gönderilmektedir.

Suriye'den gelen ürünler pamuk ipliği, petrol, madeni yağlar, mum ve sabun, baharat, şeker, lokum, demir ve çelik ürünleri, hırdavatçılık eşyası, hına, hayvani, maden yağlar, karbonat, amonyak, magnezyum, kükürt, yaş ve kuru deriler, limon, meyve konservesi, tereyağı, havyar, at, aygır, deve, kuzu ve oğlaktır. Suriye'ye giden ürünler ise küçükbaş hayvanlar ve kümes hayvanları, arpa ve yulaf unu ile irmik ve bulgur, tiftik, yapağı halı ve kilim, tütün, sigara, çeşitli baharat ile pekmez, pamuk, palamut, afyon, cehri ve mazottur.

Belçika'dan Türkiye'ye ithal olunan ürünlerin pamuk ipliği, pamuk ve susam yağları, ispirto, tebeşir, elektrik kömürü, asitevi, ateş tuğlası toprak ve porselen eşya, elektrik lambaları, fotoğraf camları ve diğer camlar, kahve, kakao,

çay, şeker, demir ve çelik, av silâhları, elektrik kablosu, kurşun boru, levha, pirinç eşyası, yağlar, peynirler, balık konserveleri olduğu görülmektedir.

Belçika'ya ihraç ettiğimiz eşyaların ise tütün, üzüm, incir, kuru meyve, palamut, afyon ve tiftik yapağı ile halı olduğu görülmektedir.

Mısır'dan da Türkiye'ye ithal ürün geldiği görülmektedir. Bu ürünler şeker, baharat, kahve ve çay, pamuk ipliği, pirinç, susam, kola, nişasta, irmik ile bazı türde hububat, portakal, hurma, Amerikan fıstığı, harnup, taze meyve ve sebzelerle konserveleri, hayvan derileri, keten, kendir, kanaviçe, çuval, kudret helvasıdır.

Türkiye'den de Mısır'a meyve, zeytin, kereste, tiftik, yün, halı, koyun, yazma, kalem-kâr ürünleri, tütün ve sigara, palamut, afyon gönderilmektedir.

Bulgaristan'dan ithal olunan ürünlerçeşitli hububat, nohut ve fasulye, koyun, domuz, kümes hayvanları olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'den Bulgaristan'a da ham yapağı, tiftik, keçi kılı, ham pamuk, pamuk ipliği şeritçi ve kaytancı eşyası, urgan ve sicim, zeytinyağı, cehri, kına, palamut, madeni boya, zift, katran, asfalt ihraç edilmektedir.

Hollanda ile ithalat ihracat ilişkilerimize baktığımızda pamuk ipliği, pamuklu ürünler, şeritçi ve kaytancı eşyası, biber ve çeşitli baharat, şeker, çay, melâs, kakao, toprak, ağaç ve anilin boyalar, yağlı ve renkli boyalar, tutkal, jelâtin, potas, amonyak, kurşun, balık yağı, kenin, yün ürünler, kâğıt ve mukavva, kauçuk, alüminyum, kurşun eşya, hırdavatçılık eşyası, demir ve çelik gibi ürünlerini ithal ederken; tütün, kuşyemi ve kavrulmuş nohut (leblebi), üzüm, incir, fındık, badem, palamut, afyon, yaş ve kuru, tuzlu deri, tiftik, yapağı ve halı gibi ürünleri de ihraç ettiğimiz verilen bilgilerden anlaşılmaktadır.

Romanyadan ithal edilen ürünlere baktığımızda petrol, benzin, gaz ve leyyin gibi madeni yağlarla sanayiyehas yağlar, koyun, hububat, fasulye, nohut, patates, dakik, nişasta ve ararota, pamuk ürünleri ve kereste olduğu görülmektedir. Romanya'ya satılan ürünler ise üzüm, incir, hurma, fındık, badem, kestane, zeytin ve taze sebze, köhne demir ürünleri ve hırdavatçılık eşyası, ağaç boya, cehri, palamut, kına gibi ürünlerdir.

Rusya'dan Türkiye'ye hububat, petrol ile madeni yağlar, sabun, deri, siyah ve kırmızı havyar gelirken, Türkiye'den Rusya'ya hırdavatçılık eşyası, palamut, ağaç

ve kök boyalar, kükürt, pamuk ve pamuk ipliği ürünleri, kâğıt, kitap matbuası, defterler, mukavvalar, limon, incir ve diğer meyveler ve mutfak tuzu gibi ürünler gönderilmektedir.

Ayrıca İthalat ve İhracat İstatistik cetveli incelendiğinde Avusturya, İspanya, İsviçre, İtalya, İran, Çekoslovakya, Japonya, Romanya, Irak, , Macaristan, Hindistan, Yugoslavya, Yunanistan gibi devletlerle de ticari ilişkiler içerisine girildiği görülmektedir. Bu tablolardan hangi ülkelerle ticaret yapıldığı, ihracat ve ithalatın değerinin ne olduğu gibi verilerde yer almaktadır.

3. 1. 2. Ticaret Vekâleti

Ticaret Vekâleti ile bilgilerde salnamede ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Ticaret Vekâleti için hazırlan ilk tabloda Teşviki Sanayi kanunu ile açılan fabrikaların “nerede bulunduğu, kim tarafından açıldığı ve ne fabrikası olduğu” gibi bilgiler verilmiştir. Yine bu başlık altında ayrıntılı bir şekilde bu fabrikalarda hangi ürünlerin yıllık bazda ne kadar üretildiği, fabrikaların hangi enerji ile çalıştığı ve beygir kuvveti, fabrikada yılda kaç kişinin çalıştığı da tablolarda verilmiştir.

Yine hazırlanan tablolarda Ticaret Vekâleti altında görev yapan müdürlüklerin isimleri ve görevlileri, bu müdürlükler altına görev yapan kalemlerin isimleri gibi bilgiler de verilmiştir. Bunlar Kalem-i Mahsusa Müdüriyeti, Me'mureyn Müdüriyeti, Ticâret Müdüriyyet-i 'Umumiyyesi, Ma'den Müdüriyyet-i 'Umumiyyesi, İstatistik Müdüriyyet-i 'Umumiyyesi, Sanâyi' ve Mesâ'i Müdüriyyet-i 'Umumiyyesi şeklinde verilmiştir.

Tablolar incelendiğinde ayrıca o dönemde hangi vilayetlerden hangi ticaret mekteplerinin bulunduğu da anlaşılabilir. Yine vilayetlerde bulunan madenler, ticaret ve zahire borsaları da bu tablolarda yer almaktadır.

Diğer bir tablo incelendiğinde Seyr-i Sefain Müdüriyetinin verdiği bilgilere göre hangi şirketlerle, hangi araçlarla taşımacılık yapıldığı anlaşılabilir. Ayrıca taşıdığı yük miktarları da verilmiştir.

Yine bu başlık altına Türkiye Sanayi ve Maden Bankası ile ilgili bilgiler de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

SONUÇ

Tanzimat ile birlikte ortaya çıkan köklü yapısal değişiklikler 1926 yılına kadar oldukça fazla yol almıştır. Geçen süre içerisinde kökleşmeye başlayan kurumların ortaya konulması ve incelenmesi gerekmektedir. Bu noktada sâlnâmelerin önemi büyüktür. Sâlnâmeler, döneminin önemli konuları hakkında değerli bilgiler içerirler. Özellikle teşkilât tarihçilerinin temel başvuru kaynaklarıdır.

Belli bölümlerinin transkripsiyonu yapılan 1925-1926 yılına ait TCDS'ye bakıldığında, bu dönemde devletin mali bilgilerinin düzenli olarak tutulduğu görülmektedir. Hangi ülkelerle ticari ilişkilere girildiği, ithalat ve ihracat hakkındaki tüm veriler bu TCDS'den anlaşılabilir. Bu bilgilere bakıldığında Maliye Vekâleti'nde Muhâsebe'-i 'umumiyye Müdüriyeti, Vâridât-ı 'umumiyye Müdüriyeti, Me'mureyn Müdüriyeti, Mu'âmelât-ı Nakdiyye ve Düyun-ı 'umumiyye Müdüriyeti gibi müdüriyetlerde çok sayıda görevlinin yer aldığı görülmektedir. Bu müdüriyetlerde genel olarak müdür ve müdür muavinleri, memurlar ve her türlü özel alan için seçilmiş kişilerin görev aldıkları görülmektedir. Yine bu müdüriyetler altında çok sayıda kalemin görevlendirilmiş olması da devletin kurumsallaşmaya verdiği önemin göstergesidir.

TCDS'de Maliye Vekâleti'ne ayrılan kısımda Türkiye'nin İtalya, İngiltere, Fransa, Amerika, Almanya, Suriye, Belçika, Mısır, Bulgaristan, Hollanda, Romanya ve Rusya ile ticari ilişkiler yürüttüğü görülmektedir. Ayrıca İthalat ve İhracat İstatistik cetveli incelendiğinde Avusturya, İspanya, İsviçre, İtalya, İran, Çekoslovakya, Japonya, Romanya, Irak, Macaristan, Hindistan, Yugoslavya, Yunanistan, Memâlik-i Sâ'ire gibi devletlerle de ticari ilişkiler içerisine girildiği anlaşılmaktadır.

Ülkelerle yapılan ithalat ve ihracat ürünleri incelendiğinde oldukça çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Bu ülkelerden ithal edilen ürünler alçı, asbestos, baharat, bıçakçı, boyalar, cıva, cilâ, çay, çelik, çilingir eşyası, çimento, demir, deri, elektrik eşyaları, et konserveleri, halat, hububat ürünleri, işlenmiş taşlar, kâğıt ürünleri, kahve, kalay, kanaviçe, karbonit, kendir, keten, kösele, kükürt, lâka, lambalar, lastik, makine aletleri, muşamba, pamuk ipliği, pastırma, pirinç ve alüminyum eşya, porselen, potas, reçel ve şuruplar, sıhhiye eşyaları, sucuklar, suni ipek, şeker, şeker tortusu, talk,

tuğla, yün ipliği, yün vb. iken ihraç edilen ürünler afyon, badem, bakır, bakla, bezelye, cehri, palamut, ceviz fındık, demir hurdaları, deri, fasulye, fındık, fıstık, halı ve kilim, ham deri, ham ipek, ham pamuk, ham yapağı, incir ve kuru meyveler, ipek kozası, kabak çekirdeği vb. ürünler olduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

1925-1926 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti Devleti Salnâmesi, İSAM, isamveri.org/pdfsal/indir.php?kodno=D02467192500000000 Erişim Tarihi: 03.08.2021

AHİSHALI, Recep, “Divan-ı Hümâyûn Teşkilatı”, *Osmanlı*, Güler Eren (Ed.), Ankara, 1999.

AHMAD, Feroz; *İttihatçılıktan Kemalizm'e*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1988.

AKBAYAR, Nuri, “Osmanlı Salnâmeleri”, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985.

AKÇA, Gürsoy ve HÜLÜR, Himmet, “*Tanzimattan Cumhuriyete Siyasal ve Hukuksal Yapının Modernleşmesi*”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

AKŞİN, Sinan, “*Yakıncağ Türkiye Tarihi, I,*” Milliyet Doğan Gazetecilik A.S. Yayınları, İstanbul, 2003.

AKYILDIZ, Ali, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

AYDIN, M. Akif, *Türk Hukuk Tarihi*, Beta Basım Yayın, İstanbul 2000.

BALTA, Tahsin Bekir, *Türkiye'de Yürütme Kudreti*, A.Ü.S.B.F., Ankara: Ajans Türk Matbaası, 1960.

BİLGİN, Aydın, “Salnâme”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 36, İstanbul, 2000.

BORAVAT, Korkut, *Türkiye İktisat Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi, 2003.

COŞKUN, Ali, “Cumhuriyet'in ilk Yıllarında Türkiye Ekonomisi,” *Atatürkçü Düşünce Dergisi*, Sayı: 4, İstanbul, 2003.

ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, TTK, Ankara 1991.

ÇAKIR, Coşkun, “Tanzimat Döneminde Ticaret Alanında Yapılan Bir Kurumsal Düzenleme Örneği Olarak Ticaret Nezareti”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 50, S. 1, İstanbul, 2000.

DEVELİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 17. Baskı, Ankara, 2000.

DUMAN, Hasan, *Osmanlı Salnâmeleri ve Nevsalleri Bibliyografyası ve Toplu Katalogu*, C. 1, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara, 2000.

DUYMAZ, Şevki, *II. Abdülhamid Dönemi İmar Faaliyetleri*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bil. Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Isparta, 2003.

ERTUĞ, H. Refik, “Osmanlı Devrinde Salnâmeler”, *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl:9, S. 8, İstanbul 1973.

ERYILMAZ, Bilal *Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2006.

GÜLER, Ali -Suat AKGÜL, *Atatürk ve Türk İnkılâbı*, Emre Yayınları, İstanbul, 2003.

GÜRAN, Tevfik, “Tanzimat Dönemi’nde Tarım Politikası”. *Tanzimat*, Ankara:Phoenix Yayınları, 2006.

İZGÖER, A. Zeki, “Osmanlı Salnâmelerinin Şehir Tarihi Bakımından Önemi”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 3, S. 6, İstanbul, 2005.

KARAL, E. Ziya, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. 3, TTK, Ankara, 1983.

KARPAT, Kemal, *Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.

KILIÇ, Keskin, Erdoğan, “Düyun-u Umumiye idaresi”, *Türkler Ansiklopedisi*, XIV, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul, 2002.

KURT, İsmail (2012), *İttihat ve Terakki Döneminde Osmanlı Ekonomisi*, *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara: Ankara Üniversitesi SBE. 2012.

ÖZBUDUN, Ergun, *1921 Anayasası*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1992.

ÖZÇELİK, Abdullah, *Bir Münevverin Zihin Dünyası: Ahmed Midhat Efendi Romanlarında Modernleşme Olgusu*, *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya, Sakarya Üniversitesi SBE, 2015

PALALI, İlhan, “Osmanlı Salnâmeleri ve Tarih Araştırmalarındaki Kaynak Değeri”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 23, 2010/Ocak-Haziran.

PAMUK, Şevket, *Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*: İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2019.

SEYİTDANLIOĞLU, M. ve İnalçık, H.*Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*. Ankara, Phoenix Yayınları, 2006

SORĞUN, Taylan, *İttihat ve Terakki*, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2007.

ŞENER Abdüllatif; *Sona Doğru Osmanlı*, Birleşik Kitabevi, Ankara, 2007.

TAŞDURMAZ, Banu, Türkiye Ekonomisinde, Cumhuriyetin İlk Dönemlerinin İktisadi Yapısı (1923-1939) Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü *Yüksek Lisans Tezi*, Niğde, 2002.

TOKGÖZ, Ertinç, Türkiye'nin İktisat Gelişimi Tarihi, İmaj Yayınevi, Ankara, 2001.

TOPRAK Zafer; *Türkiye'de Milli İktisat(1908-1918)*, Yurt Yayınları, Ankara1982.

TOPRAK, Zafer; *İttihat -Terakki ve Cihan Harbi*, İstanbul 2003.

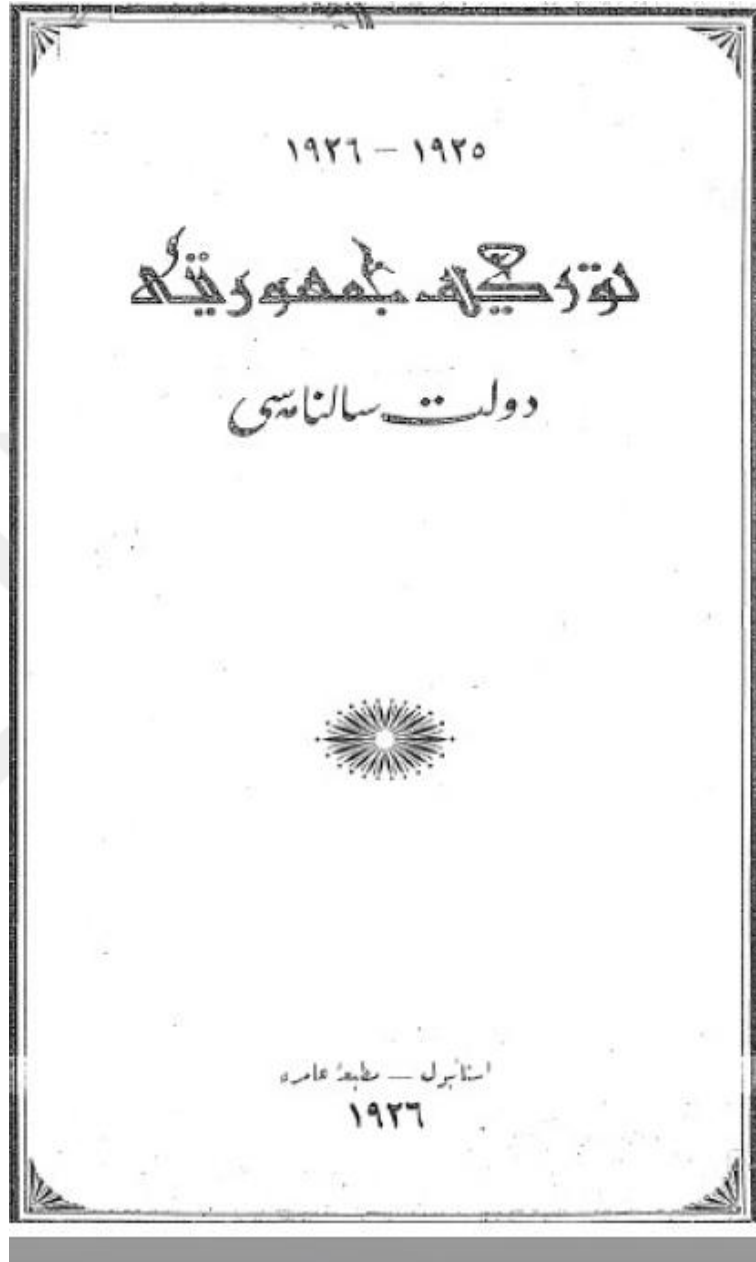
TOPRAK, Zafer; *İttihat –Terakki ve Devletçilik*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995.

TURAN, Refik ve Diğerleri, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Bulak Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002.

YALÇIN, Durmuş ve Diğerleri, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, C. I*, AAM Yayınları, Ankara, 2000.

YENTÜRK, Nurhan ve KEPENEK, Yakup, *Türkiye Ekonomisi*, 24. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011

EKLER

Sayfa: 138

تودکی جهوری			
نایب وکالتی			
مأموریت		اسامی	
واردات عمومی مدیریت		مشاور	
مدیر عمومی معاون		محاسبه عمومی مدیریت	
کامل شقیق	بک	سالم وحید محمد علی	بک
برنجی قسم		تدقیق معاملات قلمی	
رحیم بک	بک	محمد علی سماد	بک
ایکنجی قسم		تدقیق حسابات قلمی	
محمد علی	بک	کاشف عصمت	بک
اوجنجی قسم		دفتر کیر قلمی	
صنون	بک	فریدی	بک
درنجی قسم		لعیب وفتیش قلمی	
راسم بک	بک	عبدالقادر	بک
مأمورین مدیریت		موازنه قلمی	
جال بک	بک	بندر طیار بہجت	بک
مأمورین قلمی		میز اول میز ثانی	
نجاتی بک	بک		

Sayfa: 139

دولت سالنامہ سی			
مأموریت		اسامی	
وزنہ		سجل قلمی	
وزنہ دار	عزت بک	میزبانی	پوسٹ بک
حقوق مشاورتی		معاش و خراجہ قلمی	
حقوق مشاورتی معاون میز اول میز ثانی	نریا بک احمد راشد امان	میزبانی کفالت مأموری	بینر بک شوکت
قلم مخصوص مدیرتی		معاملات نقدیہ و دیون عمومیہ مدیرتی	
		مدیر	ماید بک
		معاون	فرید بک
میز		معاملات نقدیہ قلمی	
میز	منیر نوبق	میز اول	فکری بک
اوراق قلمی		دیون عمومیہ قلمی	
میز	شانی بک		
املاک علیہ مدیرتی		میز اول میز ثانی	
		مدیر	داند بک
		معاون	
وزنہ عمومی مدیرتی		میز	
		میز	نہیر بک
ادارہ قلمی		معاملات قلمی	
		میز اول	عمود بک
		میز ثانی	حاجہ بک نوروز بک
متروکہ قلمی		میز اول	
		میز ثانی	
		محاسبہ قلمی	
		میز اول	ابراہیم بک
		میز ثانی	

تورکیه جمهوریه

رسومات مدیریت مسوومیه سی

۳۳۹ نسی اذخالات و اخراجات ایتاسقیفی

ایتالیا

۱۳۳۹ سنهنده ایتالیا دن تورکیه به ادخال اولنان اشیانک قیمتی اوج میلیار غروشه یاقین اولوب ادخالات عمومیه قیمتک $\% ۱۹.۵۸$ ی راده سنده دیمکدر. باشلیجه ادخال اولنان اشیانک قیمتجه $\% ۶$ سی پاموق اییلکی و منسوجاتی ؛ $\% ۳$ سی حبوبات و مستحصلاتیه خیرایشلری، پئالس ؛ $\% ۳$ کافه و معمولاتی، $\% ۳$ سی یولک اییلکی و منسوجاتی ؛ $\% ۲$ سی لیمون، میوه قونسروه و لزمه لری، $\% ۲$ سی معمول دری و کوسله و معمولاتی ؛ $\% ۲$ سی کتن و کندر اییلکری ایچی معمولاتی، قنایجه ، $\% ۲$ سی ایشلمش طاشلر ، آلیی ، جنتو ، طلق ، آسبتوس ، آوا ؛ $\% ۲$ سی چایه ، انکتریک ادواتی و لامبه لری ، $\% ۲$ سی دمبروچلیک معمولاتی، $\% ۲$ سی حاضر بوپار ، دهانجه مخصوص خلاصلر ، فاربونیت دوپوتاس ، سود فوستیک ، امونیاک و املاحی ، کبریت خدید ، کوروت ، بعضی حامضلر ، بعضی ادویه ؛ $\% ۱$ سی بهارات ، قهوه ، شکر ، رچل و شرولر ، $\% ۱$ سی ات قونسروه لری ، صوجولر ، باسدیرمه ؛ $\% ۱$ و . ی صنعی اییک ، اییک اییلکی ، اریشم و اییک منسوجاتیدر .

ایتالیاه اخراج ایندی کمز اشیا ۱.۵ میلیار غروش قیمتده و اخراجات عمومیه قیمتک $\% ۱۷.۹۵$ ی نسیته در. بونک $\% ۵۴$ ی توتون ، $\% ۱۴$ ی اوزوم ، انجیر و قوری میوه لر ، $\% ۱۱$ ی پاموق ، $\% ۵$ ی اییک قوزه سی ، $\% ۴$ ی دمبر خردملری کهنه باقر ، پرنج تونیا معمولاتی ؛ $\% ۳$ ی خلم ییاقی ، قنیک ، $\% ۳$ و $\% ۲$ پلاموط ، آقبون ، جندرلر ، سطرلر ، $\% ۰.۲$ سی خام دریشر ،